Esma LALE

HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM

Yüksek Lisans Tezi

2025

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

POLİTİK DOĞRUCULUK BAĞLAMINDA DİJİTAL SLAKTİVİZM: TWİTTER DURUM ÇALIŞMASI

Hazırlayan
Esma LALE

Danışman
Doç. Dr. Mahmut AKGÜL

Yüksek Lisans Tezi

Kasım 2025, KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI

POLİTİK DOĞRUCULUK BAĞLAMINDA DİJİTAL SLAKTİVİZM: TWİTTER DURUM ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Esma LALE

Danışman
Doç. Dr. Mahmut AKGÜL

Kasım 2025, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Esma LALE

T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Halkla İlişkiler ve Tanıtım

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Politik Doğruculuk Bağlamında Dijital Slaktivizm: Twitter Durum Çalışması

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin 24/11/2025 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı**: %**2 dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimeden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 24/11/2025

Danışman **Öğrenci**

Doç. Dr. Mahmut AKGÜL Esma LALE

KILAVUZA UYGUNLUK

"Politik Doğruculuk Bağlamında Dijital Slaktivizm: Twitter Durum Çalışması " başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan	**Danışman**
Esma LALE	Doç. Dr. Mahmut AKGÜL

Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Emel TANYERİ MAZICI

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mahmut AKGÜL danışmanlığında **Esma LALE** tarafından hazırlanan **"Politik Doğruculuk Bağlamında Dijital Slaktivizm: Twitter Durum Çalışması "** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

24/11/2025

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Mahmut AKGÜL

Üye :Doç. Dr. Merve ÖZDEMİR

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Nedim KARADUMAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …. /…/…… tarih /……. Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

……. /…..…./ ……..…

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Tez çalışmam boyunca gerek manevi gerek akademik anlamda bana destek olan birçok kişi oldu. Her şeyden önce, varlıklarıyla bana güç veren aileme ve özellikle de en zor anlarımda yanımda durarak desteğini hiç eksik etmeyen annem Naile Lale'ye teşekkür ederim. Canım dostum, birlikte büyüdüğüm Zehra Kılıçaslan'a ve lisans hayatımın en güzel anılarında yer alan Elif Demirel'e teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecinin bana kazandırdığı değerli yol arkadaşlarım Ece Yıldırım, Buket Didem Ulu ve Gözde Beste Yıldız… Çalışma süresince gösterdiğiniz destek, paylaştığınız yapıcı fikirler ve içten dostluğunuz bu süreci çok daha anlamlı ve kolay kıldı. İyi ki yollarımız kesişmiş, iyi ki hayatımdasınız.

Tez danışmanım Doç. Dr. Mahmut Akgül'e, değerli zamanını ve bilgisini benimle paylaştığı için minnettarım. Desteğini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Murat Başarır'a da en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca süreç boyunca karşılaştığım tüm zorluklarda fikirlerini paylaşan, yanımda olan ve desteğini esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Bu yolculuk boyunca desteğinizi her adımda hissetmek, benim için en büyük güçtü. İyi ki varsınız, iyi ki yanımdaydınız.

Esma LALE, Kayseri, 2025

POLİTİK DOĞRUCULUK BAĞLAMINDA DİJİTAL SLAKTIVIZM: TWİTTER DURUM ÇALIŞMASI

Esma LALE

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Kasım, 2025
Danışman: Doç. Dr. Mahmut AKGÜL

ÖZET

Günümüz dijital çağda söylem, kimlik ve görünürlük gibi mesellerin tartışılması ve kesişim noktalarından biri haline gelmesi politik doğruculuğun tekrar gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Bireylerin ifade özgürlükleri ve toplumsal hassasiyetler giderek karmaşık bir hale gelmiştir. Özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşması ile artan bu durum politik doğruculuğu yalnızca dil biçimi olmaktan çıkarıp bir güç ilişkisi haline getirmiştir. Politik doğruculuk toplumsal dönüşüm süreçlerini, çatışma dinamiklerini ve dijital dünyada oluşan yeni kamusal alanın şekillenmesini anlamak açısından oldukça önemlidir.

Teknolojik gelişmelerle dijital aktivizm hız kazanmakta ve etkileri daha yoğun hissedilmektedir. Sosyal medya aracılığıyla sesini geniş kitlelere duyurmaya çalışan insanlar çeşitli protestolar ve gösteriler düzenlemektedir. Ancak bu protestoların hedef kitle tarafından ne ölçüde anlaşıldığı üzerine yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu tez, dijital aktivizmi politik doğruculuk açısından incelemeyi ve protestoların dijital mecralarda nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çeşitli protestolar durum analizi kapsamında gözlem ve doküman incelemesi ile incelenecek, Twitter verileri ise MAXQDA ile analiz edilip görselleştirilecektir. Çalışma sonunda protestoların istenen etkiyi yaratıp yaratmadığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Slaktivizm, Dijital Aktivizm, Yeni İletişim Teknolojileri, Twitter, Politik Doğruculuk

DIGITAL SLACTIVISM IN THE CONTEXT OF POLITICAL CORRECTNESS: A TWITTER CASE STUDY

Esma LALE

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences
Master Thesis, November 2025
Supervisor: Assoc. Prof. Mahmut AKGÜL

ABSTRACT

In today's digital age, the discussion and intersectionality of issues such as discourse, identity, and visibility have led to the resurgence of political correctness. Individuals' freedom of expression and social sensitivities have become increasingly complex. This situation, particularly amplified by the proliferation of social media platforms, has transformed political correctness from a mere form of language into a power relationship. Political correctness is crucial for understanding processes of social transformation, conflict dynamics, and the shaping of the new public sphere emerging in the digital world.

Technological developments are accelerating digital activism, and its effects are being felt more intensely. People seeking to make their voices heard through social media are organising various protests. However, there is insufficient research on the extent to which these protests are understood by the target audience. This thesis aims to examine digital activism from the perspective of political correctness and to reveal how protests are perceived in digital media. Various protests will be examined through observation and document analysis within the scope of a situation analysis, while Twitter data will be analysed and visualised using MAXQDA. At the end of the study, an assessment will be made as to whether the protests have had the desired effect.

Keywords: Slacktivism, Digital Activism, New Communication Technologies, Political Correctness, Twitter

İÇİNDEKİLER

POLİTİK DOĞRUCULUK BAĞLAMINDA DİJİTAL SLAKTİVİZM: TWİTTER DURUM ÇALIŞMASI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI ii
KILAVUZA UYGUNLUK iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI iv
ÖN SÖZ v
ÖZET vi
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER viii
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
GIRIŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
POLİTİK DOĞRUCULUK VE KAMUSAL ALAN MÜCADELESİ

1.1.Söylem Mücadelesi Pratiği Olarak Politik Doğruculuk Kavramı 4
1.2. Politik Doğruculuk: Tarihsel Çerçeve 7
1.3. Politik Doğruculuk Çerçevesinde Temel İlkeler 11
1.3.1. Dâhil Etme ve Temsil 12
1.3.2. Eşitlik ve Adalet İlkesi 14
1.3.3. Duyarlılık ve Empati 15
1.3.4. Stereotip Karşıtlığı 17
1.3.5. Toplumsal Sorumluluk 19
1.3.6. Görünürlük Sağlama 21
1.4. Politik Doğruculuğun Eleştirisi 23
1.4.1. Aşırıcılık ve Neoliberal Eleştiriler 24
1.4.2. İçsel Çelişkiler ve Bireysel Özgürlükler 25
1.5. Mücadele Alanı Olarak Medya Söylemi 27
1.5.1. Medya Kavramı ve Tarihçesi 29
1.5.2. Geleneksel Medya 30
1.5.2.1. Gazete 30

1.5.2.2. Radyo 31
1.5.2.3 Televizyon 31
1.5.3.1. İnternet 33
1.5.3.2. Sosyal Medya 34
1.5.3.2.1. Sosyal Ağlar 35
1.5.3.2.2. Bloglar 36
1.5.3.2.3. Vikiler 36
1.5.3.2.4. Forumlar 37
1.5.3.2.5. Podcastler 37

İKİNCİ BÖLÜM
DİJİTAL AKTİVİZM VE YENİ EYLEM BİÇİMLERİ

2.1. Aktivizmin Evrimi 40
2.1.1. Dijital Aktivizmin Ortaya Çıkışı 40
2.1.2. Dijital Aktivizmin Sosyo- Politik Temelleri 42
2.2. Dijital Aktivizm Türleri 43
2.2.1. Hacktivizm / Hacktivism 43
2.2.2. Yurttaş Gazeteciliği / Citizen Journalism 45
2.2.3. Meta-Seslendirme / Meta-Voicing 45
2.2.4. Kliktivizm / Clicktivism 46
2.2.5. Slaktivizm / Slacktivism 47
2.3.Slaktivizmin Tanımı ve Kökenleri 47
2.4. Slaktivizm ve Etkileşim: Sosyal Medyanın Rolü 49
2.5.Slaktivizim Eleştirisi 50
2.5.1. Yüzeysel Katılımın Toplumsal Değişime Etkisi 50
2.5.2. Etkili Eylemsizlik ve Takipçi Kültürü 52
2.6. Gösteri Toplumunda Slaktivizm ve Politik Doğruculuk 54
2.7. Politik Doğruculuk ve Slaktivizm Arasındaki İkilem 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ANALİTİK ÇERÇEVESİ

3.1. Araştırmanın Konusu 57
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 58
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 59
3.5 Araştırma Soruları 60
3.6. Araştırmanın Yöntemi 60
3.7. Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi 61
3.8 Yapay Zekâ Kullanım Beyanı 62
3.9. Bulgular ve Analiz 63
3.9.1 MeToo (İfşa) Hareketi 63
3.9.2. Mahsa Amini (Özgürlük Mücadelesi) 68
3.9.4. İklim Aktivistleri (Sanat Eserlerine Düzenlenen Protestolar) 79
SONUÇ 90
KAYNAKÇA 94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri 63
Şekil 3.2.Söylem, Algı ve Temsil Krizi 64
Şekil 3.3. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiri 66
Şekil 3.4. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı 67
Şekil 3.5. Direniş ve Protesto Pratikleri 69
Şekil 3.6. İfade, Bilgi ve Temsil Sorunları 70
Şekil 3.7. Şiddet Baskı ve Halk İhlalleri 71
Şekil 3.8. Duygusal ve Simgesel Tepkiler/ Uluslararası Destek 72
Şekil 3.9. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri 73
Şekil 3.10. Söylem Algı ve Temsil Krizi 75
Şekil 3.11. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiriler 76
Şekil 3.12. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı 77
Şekil 3.13. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri 79
Şekil 3.14. Söylem, Algı ve Temsil Krizi 81
Şekil 3.15. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiri 82
Şekil 3.16. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı 83
Şekil 3.17. Dijital eylem ve Söylem İlişkisi 84
Şekil 3.18. Eylemlerin Gerçek Hayata Etkisi 85
Şekil 3.19. Politik/ Söylemsel Dönüşümler 87

GİRİŞ

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte sosyal medya uygulamaları da yaygınlaşmış, bireylerin toplumsal olaylara dâhil olma süresini kısaltarak sorunların görünürlüğünü artırmıştır. Bu dijital dönüşümden en çok etkilenen alanlardan biri ise aktivizm olmuştur. Geleneksel aktivizm olarak tanımlanan eyleme dayalı aktivizmden farklı olarak bireylerin toplumsal olaylara daha hızlı ve kolay bir şekilde katılım göstermesine imkân tanıyan yeni aktivizm biçimleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde değişen katılım biçimleriyle birlikte slaktivizm (tembel aktivizmi) adı verilen düşük maliyet ve çaba gerektiren eylem şekilleri yaygınlaşmıştır.

Politik doğruculuk kavramı; 1990'lardan itibaren dil, temsil, kimlik politikaları ve güç ilişkileri bağlamında tartışılmaya başlanmış, özellikle kültürel temsillerin yeniden nasıl üretildiği konusu çeşitli kuramcılar tarafından ele alınmıştır (Butler, 1994; Hall, 1997; Salıya, 2015). Son yıllarda dijital iletişim ortamlarının yaygınlaşmasıyla birlikte politik doğruculuk, çevrimiçi söylem pratikleri, görünürlük ve temsiliyet politikaları çerçevesinde yeniden değerlendirilmiştir. Politik doğruculuk, toplumsal duyarlılıkları gözeterek dil ve davranışların düzenlenmesi önerirken dijital slaktivizm, bu değerlerin dijital ortamlarda benimsendiği bir katılım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Twitter[1] gibi mikroblog (kısa metinler, anlık durum paylaşımları ve kısa videolar) platformları, politik doğruculuk söylemlerinin hem üretildiği hem de hızla yayıldığı dijital kamusal alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu mecralarda kullanıcılar, tweetler ve özellikle hashtag kampanyaları aracılığıyla belirli duyarlılık normlarına uyum gösterme, bu normları yeniden üretme ya da onlara karşı çıkma eğilimi sergilemektedir. Böylece

[1] Çalışmanın başladığı dönem 2023 yılı öncesine ait olduğundan, platform adı 'Twitter' olarak kullanılmıştır.
2023 yılından sonra platformun adı 'X' olarak değiştirilmiştir

Twitter, politik doğruculukla ilişkili görünürlük, temsiliyet ve dilsel duyarlılık pratiklerinin yoğun bir şekilde dolaşıma girdiği bir alan haline gelmektedir.

Bu dinamik yapı, aynı zamanda slaktivizmin ortaya çıkması için elverişli bir zemin sunmaktadır. Zira hızlı paylaşım kültürü, düşük maliyetli katılım biçimleri ve sembolik destek davranışları, Twitter'daki politik doğruculuk normlarıyla birleşerek eylemliliğin performatif yönünü güçlendirebilmektedir. Bu nedenle slaktivizm kavramı, dijital eylemliliğin özellikle sembolik, yüzeysel ve performans odaklı boyutlarını görünür kılmaktadır (Duncan vd., 2025; Gladwell, 2020; Morozov, 2011). Bu bağlamda Twitter, politik doğruluğun söylemsel sınırlarıyla slaktivizmin görünürlük odaklı yapısının kesiştiği bir dijital kamusal alan olarak değerlendirilebilir. Uluslararası literatürde, MeToo, George Floyd olayları, Çevrecilerin düzenlediği protestolar ve Mahsa Amini gibi küresel protestoların dijital kamusal alanda güçlü bir görünürlük ürettiği, ancak bu görünürlüğün politik doğruluk çerçevesiyle belirli sınırlar içinde şekillendiği vurgulanmaktadır (Kaun & Uldam, 2018; Schaaf & Quiring, 2023). Türkiye'de de politik doğruculuk kavramına yönelik çalışmalar giderek artmaktadır. Türkiye literatüründe politik doğruculuğun çoğunlukla dilsel duyarlılık, kapsayıcılık, ayrımcılık karşıtlığı, mikro temsiller ve toplumsal duyarlılık kültürü çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bazı araştırmalar politik doğruculuğu toplumsal eşitlik ve tanınma ilişkileri bağlamında tartışırken (Ekmekçi, 2025), diğer çalışmalar kavramı sosyal medya söylemleri, çevrimiçi etik duyarlılık ve kapsayıcı söylem pratikleri üzerinden incelemektedir (Çil, 2024; Gürler, 2020; Karayilan, t.y.; Südemen, 2025; Yardibi & Adalı, 2025). Bu literatür, Türkiye'de politik doğruluğun çoğunlukla dil ve söylem düzeyindeki duyarlılık normları üzerinden analiz edildiğini göstermektedir. Ancak politik doğruculuğun slaktivizm, dijital performatif eylemlilik, protesto kültüründe görünürlük, sessizlik ilişkisi ve dijital kamusal alanın temsil rejimleri ile birlikte ele alındığı bütüncül bir yaklaşımın sınırlı olduğu görülmektedir.

Uluslararası literatürle birlikte değerlendirildiğinde politik doğruculuk; daha çok temsil, dil ve duyarlılık ekseninde, slaktivizm ise dijital katılımın yüzeyselliği ve performatif niteliği ekseninde çalışılmıştır. Ancak bu iki kavramın özellikle dijital protesto örneklerinde birbirine nasıl etkilediği, hangi sesleri görünür kılıp hangilerini sessizleştirdiğini ve dijital temsiliyet düzenini nasıl şekillendirdiğini bütüncül biçimde

inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu çalışma, dijital aktivizmi politik doğruculuk perspektifinden incelemek ve protestoların yeni iletişim araçlarını kullanan insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çeşitli protestolar incelenerek nitel araştırma yöntemi desenlerinden durum analizi kapsamında protestolara direkt gözlem ve doküman incelemesi yapılacaktır. Twitter'dan alınan veriler MAXQDA programı yardımıyla analiz edilerek görselleştirilecektir. Çalışmanın sonucunda, politik doğruculuğun çevrimiçi eylemlilikle nasıl kesiştiğini, kullanıcıların bu alandaki katılımlarının hangi motivasyonlarla şekillendiğini, mücadele alanlarında kimlerin neye nasıl ses çıkardığı veya görmezden geldiğini, son olarak söz konusu eylemlerin toplumsal etkisini tartışmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİK DOĞRUCULUK VE KAMUSAL ALAN MÜCADELESİ

1.1.Söylem Mücadelesi Pratiği Olarak Politik Doğruculuk Kavramı

Politik doğruculuğun kökenine baktığımızda politika (political) ve doğruluk (correctness) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Politika kelimesinin tarihçesi antik Yunana dayanmaktadır. Politika, Yunanca polis yani şehir veya toplum anlamına gelen kelimeden türemiştir. Polis, yalnızca fiziksel bir yerleşimden ziyade, vatandaşların ortak iyi (agathon) için bir arada yaşadığı, kamusal meselelerin konuşulduğu yerleri temsil etmektedir (etymonline, t.y.-a). Doğruluk (correctness) kavramı ise Latince corrigere (düzeltmek, ıslah etmek) anlamına gelmektedir. Hakikate uygunluk, dürüstlük ve ahlaki bütünlük anlamına da gelmektedir (etymonline, t.y.-b). Bu iki sözcüğün birleşimi ile oluşan kelime toplumun ortak refahı ve uyumu için doğru olanı söyleme ve yapma anlamına gelmektedir. Politik doğruculuk kavramı ise İngilizce 'political correctness' teriminden çevrilmiş olup Türkçeye bu şekilde kazandırılmıştır. Birden fazla tanımı olan kavramın genel olarak anlamı eşitlik, kapsayıcılık ve adalet ideallerini destekleyen bireylerin dışlayıcı, ayrımcı ve aşağılayıcı unsurlardan kaçınılmasını hedefleyen normlar bütünüdür (Oxford, t.y.). Tarihsel dönüşüm noktasına baktığımızda ise politik doğruculuk 20. Yüzyılın ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1930'larda Amerikan Komünist Partisi tüzüğünün içerisinde yer alan, 'Bir durum karşısında ABD Komünist Partisi üyelerinin alması gereken doğru pozisyon' olarak tanımlanan terim zamanla sivil halk mücadelesi veren solcu aktivistler arasında popülerleşmeye başlıyor (Davarcı, 2019). Özellikle ABD'de sivil haklar, feminist ve çevreci hareketlerle birlikte, dildeki eşitsizlikleri görünür kılmak amacıyla yaygınlaşmıştır. Başlangıçta bu kavram, dışlayıcı ve önyargılı söylemleri düzenleme

üzerinde dururken zamanla ideolojik bir anlam kazanmıştır (Ali Ekmekçi, 2025, s. 141). Geçmişte özgürleştirici, baskıdan kurtulmuş bir dil reformunu temsil eden politik doğruculuk değişim ve dönüşümlerle birlikte ifade özgürlüklerini kısıtladığı düşünülen bir yargıya dönüşmüştür.

Dil, iletişim aracı olmasının yanı sıra ideolojilerin taşıyıcısı, kültürel kimlik kurucusu ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği bir alandır. Dilsel ifadeler belli bir kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlam içinde anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla bir kelimenin ya da söylemin seçimi politik ve ideolojik bir tercihtir olabilmektedir. Kimin konuşma hakkına sahip olduğu, hangi grupların görünür kılındığı ya da hangi konuların gündeme getirilebildiği gibi meseleler dilin politik doğasına işaret eder. Söylemin sınırlarını belirleyen şeylerden biri de güç ilişkileridir. Michel Foucault'nun söylem kuramı, bu bağlamda oldukça işlevseldir. Foucault'ya göre iktidarın işlemesi için sadece baskı ya da zorlama yoluyla değil, üretilen bilgi ve söylemin denetlenmesi aracılığıyla da işlemektedir (1987, ss. 46-47). Neyin doğru, neyin yanlış, neyin makul ya da meşru olduğu belirlerken sınırların dışında kalan düşünce ya da ifadeler görünmez kılınır. Geniş bir çerçeveden bakıldığında dil, iletişim aracı olmanın yanı sıra toplumsal eşitsizliklerinde yeniden üretilebildiği bir alan olabilmektedir. Dil, din ırk cinsiyet gözetmeksizin bireylerin hangi söylemlerle temsil edildiği ya da görünmez kılınıp baskılanması dilin ideolojik yönünü ortaya koyar. Politik doğruculuk bu sebeple dilin işlevine müdahale edebilmektedir. Dışlayıcı, ötekileştirici, ayrıştırıcı ifadeleri dönüştürmeye çalışırken aynı zamanda toplumsal temsillerin hangi sınırlar içinde kurulacağını da belirlemektedir (Kumtepe, 2023, s. 299). Toplumsal normların bireyler tarafından içselleştirilmesi, başta eğitim olmak üzere medya ve din gibi toplumsal yapılar aracılığıyla, dilin yönlendirici ve biçimlendirici gücü üzerinden mümkün olmaktadır.

Haber dilinin üretilmesinde ve kullanımında kelime seçimleri kamuoyunun düşünce biçimini doğrudan etkilemektedir. Sunulan haberin verilme şekline göre suç kavramı insanların zihninde yer değiştirebilir (Durgun & Yaman, 2017, s. 49). Dil, yalnızca bilgi aktaran değil bilgiye yön veren bir aygıt olarak karşımıza çıkarken bu noktada politik doğruculuk devreye girer ve dilin ayrımcılığı yeniden üreten ve toplumu kutuplaşmaya iten yönüne karşı bir duyarlılık geliştirir. Dilin toplumsal etkilerini göz önünde

bulundurarak geçmişten günümüze dezavantajlı konuma itilmiş gruplara yönelik dışlayıcı, ötekileştiren, küçük düşürücü ifadelerin yerine eşitlikçi, kapsayıcı ve saygılı bir söylem geliştirerek onların da hakkının korunmasını amaçlar. İfadelerdeki değişim yalnızca sözlük tercihi değil aynı zamanda etik, politik ve kültüre olarak nerede durmak istediğinin bir göstergesi olmakla sınırlı kalmayıp aynı zamanda davranışlardaki değişimi de desteklemektedir.

> Örneğin, bir okul tüm öğrencilere aynı ders kitaplarını dağıtırsa, her öğrenci aynı kaynağı aldığı için bu betimsel olarak eşit muameleyi oluşturur. Ancak betimsel eşitlik, adaleti mutlaka garanti etmez. Görme engelli bir öğrenci standart ders kitabını okuyamıyorsa, başkalarıyla aynı kitabı almak normatif adalet beklentisini karşılamaz. Bu noktada, eşit muamelenin kuralcı yönü önem kazanır ve bireylerin özel ihtiyaç ve koşullarına uygun, adil ve hakkaniyetli bir muamele görmelerini sağlar (Ali Ekmekçi, 2025, s. 135)

Politik doğruculuk; yalnızca söylemleri değil, aynı zamanda gündelik davranışları da dönüştürerek toplumsal etkisini gösterir. Geçmişten günümüze kadar uzanan dilde başlayıp davranışlarla şekillenen ırkçı, ayrıştırıcı söylemler toplumsal gruplar arasında derin eşitsizlikler ve görünmezliklere yol açmıştır. Irk, cinsiyet, etnisite, inanç gibi insanların kendilerinin seçemediği kimlik temelli farklılıkların küçümsendiği ya da yanlış temsil edildiği kamusal söylem ortamı uzun yıllar boyunca birçok grubun dışlanıp ötekileştirilmesine sebep olmuştur (Doğanay vd., 2018, s. 17). İçinde bulunulan durumun ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlaması 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren hak, hukuk, adalet gibi kavramların ön plana çıkmasıyla başlanmıştır. Bu dönemde politik doğruculuk, dilin dönüştürücü gücü ile etik bir ortam sağlayıp toplumsal eşitliği sağlamak amacıyla ortaya çıkan bir kavram olarak önem kazanmıştır. Politik doğruculuğun sorumluluğu dil üzerinden söylemlerle sınırlı kalmayıp toplumda var olan hiyerarşik güç ilişkilerini ve sembolik şiddeti de kapsamaktadır. Politik doğruculuk kavramı yalnızca dildeki ayrıştırıcı ifadelerin düzenlenmesi meselesi değil aynı zamanda toplumsal güç ilişkilerinin kültürel hegemonya mücadelelerinin ve kamusal alandaki görünürlük savaşlarının da merkezinde yer almaktadır.

Özellikle çokkültürlü toplumlarda azınlıkların haklarını korumaya yönelik bir duyarlılık hareketi olan politik doğruculuk dilin toplumsa yapıyı yeniden inşa edebilme gücünden hareketle eşitsizliklerin yeniden üretilmesini engellemek adına müdahalelerde bulunmuştur. Bu yönü onu bireysel iletişim düzeyinden çıkarıp kamusal alanın yeniden oluşumunda gerekli etmenlerden biri haline getirir. Öteki taraftan politik doğruculuğun

gerekli olduğunu savunanlar kadar karşı duranlarda bulunmaktadır. Politik doğruculuğa yakın olarak bilinen yazarlar bile politik doğruculuğun hükümete karşı elini güçlendirmek için azınlıkları yanına çektiğini iddia eder. Hatta politik doğruculuk için yazılan çoğu kitap savunanlardan ziyade kavrama karşı çıkanlar tarafından ele alınmıştır (Kumtepe, 2023, s. 296). Geoffrey Hughes ise politik doğruculuğun, azınlıkları dışlamamak amacıyla dili dönüştürme çabası olduğunu belirtirken bu dönüşümün bazen ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı sansür mekanizmasına dönüşebileceği için politik doğruculuğun, dilin evriminde doğal bir süreçten ziyade, belirli ideolojik hedeflerin hizmetinde bir araç olarak kullanıldığını savunur (2009, ss. 23-25). Bir yandan görünmez kılınan kimlikleri görünmesi için sisteme dâhil ederek temsiliyet alanını genişletmeye çalışırken diğer yandan ifade biçimlerini denetim altına alarak özgürlükleri kısıtlama potansiyeli taşımaktadır.

1.2. Politik Doğruculuk: Tarihsel Çerçeve

Dünya var olduğu günden itibaren toplumsal yapılar, siyasal ilişkiler ve ekonomik sistemler sürekli değişim ve dönüşüm içinde olmuştur. Tarıma dayalı toplumların yerini sanayi toplumlarının alması, sanayi devriminin yarattığı yeni üretim ilişkileri ve özellikle 20. yüzyılda hızlanan küreselleşme süreci, toplumsal yapıları köklü bir şekilde değiştirmiştir (Çetinkaya, 2021, ss. 10-13). Bu süreçte toplumsal eşitsizlikler, kültürel değerler, bireysel haklar ve kimlikler giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. 20. Yüzyılda yaşanan dönüşüm, sadece ekonomik ve siyasal yapılarla değil, aynı zamanda kültürel ve kimlik temelli mücadelelerle de şekillenmiştir. Benzeri görülmemiş bir şekilde hızla değişime uğrayan toplumsal yapılar sanayileşme ve ardından gelen teknolojik devrimlerin de etkisiyle sınıflar arasındaki farkın daha derin ve belirgin hale gelmesini sağlamıştır. Küreselleşme olumlu yanlarının yanı sıra olumsuz koşulları da beraberinde getirmiştir (Çetinkaya, 2021, ss. 10-15). Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise toplumsal hareketler ve siyasal mücadeleler dünya çapında büyük ivme kazanmıştır. Batı dünyasındaki siyasal kutuplaşmalar soğuk savaş dönemiyle birlikte eşitsizlikler sınıfsal temellere dayalı olarak şekillenmeye devam etmiştir. Bu değişimlerin olduğu dönemlerde ortaya çıkan kavramlardan biri olan politik doğruculuğun ilk kullanıldığı yer hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre anlam bakımından tarihinin 1800 yılarda dayandığı ve ‘Politically

correct' teriminin bilinen en eski kullanımlarından biri 1793 tarihli bir ABD Yüksek Mahkemesi kararında geçtiği iddia edilse de (Wilson, 1995, ss. 22-24) doğrudan bir kanıt bulunmamaktadır. Terimin yaygın olarak ve belgelerle kullanımı 20. yüzyılın ortalarına yani 1930'lar ya da 1940'lar arasına dayanmaktadır. Dönemin ortalarına doğru gelindiğinde ise 1960'lar ve 1970'lerde çeşitli ideolojik akımlar ve özgürlük talepleri toplumsal yapıları derinden etkilemiştir (Yıldırım, 2021).

1960'lı yıllarda başlayan toplumsal mücadeleler zamanla odağını değişmeye başlamıştır. Bu dönemde sivil haklar, kadın hakları, işçi hakları gibi birçok alanda güçlü toplumsal hareketler ortaya çıkmış, aynı zamanda soğuk savaşın etkisiyle dünya ideolojik çatışmalar ve devrimci hareketlerle şekillenmiştir. Sol grupların (New Left) ideolojilerini anlatmak için kullandığı terimin politik doğruculuk olarak kullanımı ise 1960'ları bulmaktadır. Kellner, politik doğruculuğun 1960'larda sol gruplar tarafından sıklıkla kullanılan bir terim olmasını eski sol grupları kurumsallıktan yanayken yeni sol hareketinin farklılıkları bir araya getirmesinden kaynaklandığını ayrıca sol harekâtın önemli isimlerinden biri kabul edilen ve grubun ilerleyiş aşamasında akıl hocalığını yapan Herbert Mecus'un çizdiği yeni yol haritası nedeniyle kavramın siyasal aktiviteler tarafından rehber olarak kabul edildiğini söylemiştir (2004, ss. 62-68). Bu dönemde kapitalizmin yol açtığı eşitsizlikler daha belirgin hale gelmiş, toplumsal sınıflar arasındaki uçurumlar derinleşmiş, kültürel ve kimliksel mücadeleler ise toplumsal hareketlerin odak noktası haline gelmiştir. Sosyal adalet talebi yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalmayıp dil, kimlik, kültürel temsiller ve yaşam biçimleri gibi konular da gündeme getirmiştir. 1960'larda başlayan ırkçılıkla mücadele, kadın hakları ve cinsiyet hakları gibi toplumsal hareketler, yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde geleneksel sınıf mücadelesinin ötesinde daha geniş ve çok yönlü kimlik temelli talepleri gündeme getirmiştir (Erdoğan, 2021, s. 115). Hakların talebi 1960'lar ve sonrasında modern toplumsal mücadelelerin daha çeşitli, çok katmanlı ve kimlik odaklı bir yapıya bürünmesine yol açmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde sivil haklar hareketinin ve feminist hareketlerin yükselmesi, toplumsal huzursuzlukları yalnızca ekonomik eşitsizliklerle değil kültürel ve kimlik temelli ayrımcılıkla da ilişkilendirmiştir.

70’li yıllarda siyasi gruplar ve feminist hareketlerin başrollerinden biri olan politik doğruculuk 1980’li yılların sonlarına doğru üniversite çevrelerinden çıkarak toplumsal hareket tartışmaların odak noktası olmuştur. Kampüs kültürü içerisinde ders içerikleri, öğretim dili ve öğrenci politikaları, bu söylemin etkisiyle yeniden düzenlenmiş politik doğruculuk akademik etik normlarının bir parçası haline gelmiştir. Çok kültürlülüğün neden olduğu üniversite politikalarının ve akademik standartların yeniden yapılandırılmasına yönelik talepleri beraberinde getirmiştir. Talepler özellikle azınlık grupların bakış açılarının tanınması ve kurumsal düzeyde temsil edilmesi amacıyla yürütülen mücadeleler çerçevesinde şekillenmiştir. Söz konusu süreç, 1990’lı yıllarda Amerikan üniversite kampüslerinde politik doğruculuk hareketinin yükselişe geçmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Pérez De La Fuente, 2019). Özellikle ABD’de yükselen toplumsal hareketler politik doğruculuğu dilde temsilde ve sosyal yapılardaki adaletsizliği görünür kılmayı hedeflemiştir. Yaygın kullanımına bu tarihlerde ulaşılan politik doğruculuğun farklılıkları değerli gören siyaset türü benimsenmeye başlamıştır. 1980 ve 1990’ların öncesinde Amerika’da ortaya çıkan kavram İngiltere’de gündeme gelmesi ile bilinirliğinin artmasına ve tartışmaya açılmasına sebep olmuştur. Feminist hareketinin ortaya çıkması ve dildeki eril söylemler üzerine başlayan tartışmalar politik doğruculuğun konuşulmasına neden olmuştur. 1982 yılında Barnard College'da düzenlenen konferansta ‘politik doğruculuk’ kavramı atölye çalışmaları ile ele alınmıştır. Çok sayıda feminist yazar ve aktivistin katıldığı atölye çalışmalarında cinsellik, kimlik ve ifade özgürlüğü konularında politik doğruculuğun etkilerini tartışmışlardır (Vance vd., 1982). Yaşanan dönüşümlerle birlikte özellikle ekonomik eşitsizliklerden çok, kültürel ve kimlik temelli eşitsizliklerin ön plana çıkmaya başlamış ve hız kazanmıştır. 1960’ların sonlarına doğru toplumsal huzursuzluklar yalnızca gelişmiş kapitalist toplumlarda değil aynı zamanda sömürgeci rejimlerde de daha derinleşmiş bu da yeni bir toplumsal hareketler dalgasını tetiklemiştir. Var olan tanımlar ortaya çıkan yeni hareketleri açıklamakta yetersiz kalmış bunun üzerine yeni teoriler geliştirilmeye başlanmıştır (Keskin, 2023). 1990’lı yıllara gelindiğinde ise politik doğruculuk medya araçları ile yaygınlaşırken ideolojik tartışmaların ve kutuplaşmaların odak noktası haline gelmiştir. 80’li yıllarda düşünce yapısının temelini oluşturacak fikir zemini hazırlanırken 90’lı yıllarda hassasiyet olarak görülmesi yerine kültürel, toplumsal, akademi için müfredat reformları isteyen kapsayıcı bir tartışmaya

dönüşmüştür. Üniversitelerdeki beyaz erkek egemen kelimeler yerine eşitlikçi kelimelerle değiştirmek için mücadeleler verilmiştir. Bu talepler politik doğruculuğun kampüs harekâtı olarak görülmesine neden olmuştur. Muhafazakâr çevrelerce hedef tahtasına konulan politik doğruculuk entelektüel özgürlüğü tehdit ettiği öne sürülmüştür (Wilson, 1995, ss. 8-10). Yani 80'li yıllarda sol akademik çevrelerin etik duyarlılığı olarak görülen kavram 90'lara gelindiğinde ideolojik çatışmaların hedefi olmuştur. 1980'lerin sonunda ilk büyük eleştiri Allan Bloom'in Amerikan zihninin kapanması eseri ile gelmiştir. Eski beyaz adamlar diye adlandırılan batı düşünce geleneğinin akademilerden çıkarılması ile gençlerin sığlaştığını öne sürmüş ve özlem duyulan yüce bir şey fikrinden uzaklaştığından bahsetmiştir (2012, s. 34). Amerika muhafazakâr politikacılar tarafından sıklıkla kullanılan kavram ilk önce 41. Başkan George HW Bush'un Michigan Üniversitsinde yaptığı açıklamalarda politik doğruculuğu;

> Ne kadar ironiktir ki 1689 Haklar Bildirgesinin 200. yıldönümünde konuşma özgürlüğümüze saldırılmaktadır. Politik doğruculuk ilkesi ülkenin dört bir yanında tartışmalara sebebiyet olmaktadır. Doğru davranmayı savunan savaşçılar kendilerince yarattıkları Orwell'ci biçimde çeşitlilikleri korumak adına çeşitlilikleri ezmektedir. Bu durum üniversite kampüslerinde zorbalığa, sansüre ve baskıya sebep olmaktadır. Politik doğruculuk savaşçıları vatandaşlarımızın birbirlerine ırk ve sınıf bazlı düşmanlıklar geliştirmelerine sebep olmaktadır (George H. W. Bush, 1991).

Diyerek yeni bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde etkisini giderek artıran politik doğruculuk ideolojik kutuplaşmaların merkezi olmaya da devam etmiştir. Politik figürlerce sıklıkla ifade özgürlüğü kısıtlayan ve bireysel hakları tehdit eden ve dili dikte eden olarak ele alınmıştır. Amerika muhafazakâr politikacılar tarafından sıklıkla kullanılan kavram George W. Bush başkanlığı döneminde de (2001-2009) kullanılmıştır. Politik doğruculuk diye belirtmeyip dolaylı yoldan Amerika'nın değerlerinin yeni söylemler tarafından bastırıldığını ileri sürmüştür. Ulusal kimliğin parçalanmasına sebep olacak aşırı hoşgörü eğilimi olduğunu vurgulamıştır. Bush politik doğruculuk diye belirtimse de muhafazakâr figürler ve bazı yorumcular politik doğruculuğu hedef aldığını belirtmiştir. Bush'un Teksas Valisi olarak lise sınıflarının en iyi %10'unda mezun olan Teksaslı öğrencilere devlet tarafından finanse edilen üniversitelere kabul garantisi veren eyaletin 'en iyi %10' kuralını oluşturan bir yasayı imzalamıştır. Görünürde tarafsız fakat etkileri itibarıyla çeşitliliği destekleyen araçlar sunarak, ırka dayalı pozitif ayrımcılık politikalarına muhafazakâr bir alternatif geliştirme çabası olarak öne çıkmıştır. Bu

bağlamda Bush'un yaklaşımı, politik doğruculuğun temel hedefleriyle tamamen çelişmeyen ancak uygulama biçimleriyle ayrışan bir pozisyonu temsil eder (Millhiser, 2022). Bush'un belirsiz tutumundan ziyade politik doğruculuğa en ser tepki Donald Trump zamanında gelmiştir. 2016 başkanlık kampanyası sürecinde Trump ben politik doğrucu değilim ifadesiyle karşı durduğunu belirtmiştir (Personeli, 2016). Politik doğruculuk muhafazakâr partiler tarafından hedef olmaya devam etmektedir.

1.3. Politik Doğruculuk Çerçevesinde Temel İlkeler

Politik doğruculuk toplumsal normları değiştirip hassasiyetler saygı gösterilmesini amaçlayan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Temel ilkeleri eşitlik, insan hakları ve toplumsal adalete dayanmaktadır. Marjinal kabul edilen grupları savunan kavram ötekileştirici, hakaret içeren ifadelerden kaçınılarak herkesin eşit şartlarda temsil edilmesini vurgular. Çeşitliliği kabul eden anlayış negatif stereotiplere karşı durur. Politik doğruculukla birlikte sadece dil şekillenmez aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve normları da şekillenir. Kavram yalnızca dil kullanımını düzenleyen bir hassasiyet ile sınırlı kalmayıp toplumsal katılım ve demokratik ilişkileri ve iletişimi güçlendiren bir etik ilke bütünü olmasını sağlamaktadır. Dahil etme ve temsil etme, eşitlik ve adalet, duyarlılık ve empati, stereotip karşıtlığı, toplumsal sorumluluk ve görünürlük sağlama gibi ilkeler politik doğruculuğun dayandığı zeminleri oluşturmaktadır. Bu ilkeler, politik doğruculuk tartışmalarını anlamak ve toplumsal pratiklerde rehberlik etmek için bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle dijital iletişim ortamlarda ve çevrimiçi aktivizm pratiklerinde söylem üretim süreçlerine yön vererek bireylerin ve toplulukların kendilerini ifade etme biçimlerini yeniden şekillendirmektedir.

Politik doğruculuğun temel ilkeleri, literatürde tek bir kaynakta açık ve sistemli biçimde tanımlanmasa da, farklı araştırmaların ve ortak vurgularından hareketle kavramı açıklamak için bu çalışmada bir araya getirilmiştir. Bu ilkeler, politik doğruculuğun yalnızca dilde kullanılan kelimeleri veya ifadeleri değiştirmekten ibaret olmadığını aynı zamanda toplumsal ilişkilerde adalet, eşitlik, kapsayıcılık ve karşılıklı saygı gibi değerleri öne çıkardığını gösterir. Başka bir deyişle politik doğruculuk, bireylerin ve toplumsal grupların kimliklerine, deneyimlerine ve hassasiyetlerine duyarlı bir iletişim biçimi kurmayı amaçlar. Bu doğrultuda politik doğruculuk; ilkeleri dışlayıcı, ötekileştirici ya da ayrımcı söylemlerden kaçınmayı, herkesin kendini ifade edebileceği

güvenli ve saygılı bir kamusal alan yaratmayı amaçlamaktadır. Her bir ilke, literatürde öne çıkan kuramsal tartışmalardan beslenmekte ve politik doğruluğun çizdiği çerçeveye uyumlu kavramsal bir bakış açısı sunmaktadır.

Örneğin, stereotip karşıtlığı ve görünürlük sağlama ilkesini Richerd Dyer (2002), Stuart Hall'un (1997) kültürel temsil ve iktidar ilişkisini anlattığı kuramına dayandırmaktadır. Nancy Fraser (2015), tanınma ve yeniden dağıtım tartışmalarıyla politik doğruluğun eşitlik ve adalet boyutunu destekler. Deborah Cameron (2012), dilsel düzenlemeleri ve duyarlılık pratiklerini ele alarak politik doğruluğu doğrudan tartışan yazarlar arasında yer almakta ve kavramın dil politikalarına yönelik eleştirel bir çerçevede açıklamaktadır. Judith Butler (1994), söylemin kimlik kurucu niteliğini vurgulayarak marjinal kimliklerin incitici dile karşı korunması gerekliliğini savunur; bu yaklaşım politik doğruluğun empati, duyarlılık ve toplumsal sorumluluk ilkeleriyle örtüşür. Sara Ahmed (2014) ise politik doğruculuğu naif bir söylemde iyi niyetli düzelme talebi olmaktan çıkarıp iktidarın dil, duygu ve kurumlar aracılığıyla nasıl işlediğine dair güçlü bir eleştirel analize dönüştürerek; kurumsal dahil etme, görünürlük ve çeşitlilik politikalarını inceleyerek politik doğruluğun dahil etme ve temsil boyutunu güçlendirir. Dolayısıyla bu çalışmada sunulan ilkeler, politik doğruluğun tek bir kaynağa dayanmadığı, ancak farklı kuramsal çalışmaların ortak kavramsal düzlemde buluştuğu bir yapı içerisinde ele alınmaktadır.

1.3.1. Dâhil Etme ve Temsil

Marjinalleştirilmiş grupların sosyal alanlara dâhil edilmesini savunan politik doğruculuk dilin ve söylemin dışlayıcı yapısından kurtulup kapsayıcı hale gelmesini savunmaktadır. Toplumsal yapıların oluşmasında önemli bir araç olan dil iktidar ilişkilerini de sürdürmektedir. Dil bir araçtır ve temsil kavramının etrafında dönmektedir. Stuart Hall bu durumu 'dil bir temsil sistemidir (1997, ss. 1-3)' diye açıklamaktadır. Temsil TDK'ye göre bir toplumun, kültür veya yapının ifade veya davranış biçimidir (TDK, t.y.-f). Kimlikleri, değerleri ya da güç ilişkilerini yansıtır. İktidar dil araçlığı ile temsil edilen veya edilmeyen gruplar arasında dâhil etme ve dışlanma süreci yaratmaktadır. Bu bağlamda Michel Foucault, Antonio Gramsci, Jürgen Habermas ve Bob Jessop gibi birçok kuramcı, dilin toplumsal temsillerdeki rolünü ve temsillerin güç dinamikleriyle olan ilişkisini derinlemesine incelemişlerdir. Dili sadece iletişim aracı olmanın ötesinde

ideolojik bir yapı olarak gören kuramcılar toplumsal yapıların, norm ve kimliklerin inşasına, biçimlenmesine ve yeniden üretildiğini söyler. Dilin iktidar ilişkileriyle iç iç geçtiğini temsillerin güç sahiplerine sahip çıkarken ötekileştirilen grupların temsil hakkının da etkilendiğini savunur. Michel Foucault Deliliğin Tarihi kitabında deliliği incelerken iktidarın değişimine göre kavramların dönüşümünden bahseder. Deliliğin nasıl üretildiği ile ilgilen Foucault deliliği hayal gücünün ayarının bozulması olarak tanımlar (2020, s. 343). Eserinde dilin tanımlama ve temsil etme biçimlerini inceleyerek iktidarla bağlantısını ortaya koyar. Deliliğin toplumsal bir sorun olarak görülüp iktidarın kimleri topluma dâhil edip kimleri dışladığını gösterirken aynı zamanda deliliği yalnızca psikolojik bir süreç olarak görmeyip, toplumun normları ve iktidarının yapısı ve değerlerinin sorgulayan bir temsil süreci olduğunu ortaya koymaktadır.

Dilin kültürel hegemonyanın kurucu unsurlarından biri olarak ele alan Antonio Gramsci her insanın bir filozof olduğunu fakat dilin toplumda egemen olan fikirlerin etkisi altında olduğundan bahseder. Gramsci dilin kolektif bir yapıya sahip olduğunu, dil zamandan ve mekândan bağımsız kültür, felsefe hatta kamusal düşünüş düzeyi anlamına gelmektedir (1986, ss. 162-164) diyerek dilin kolektif bir irade oluşturma sürecinde nasıl araçsallaştığını açıklar. Dil bu haliyle ayrı dünya görüşüne sahip iki insanın ortak noktada buluşmasını sağlayabilir. Aynı zamanda iktidarın dünya görüşünün normatif bir çerçevede meşrulaştıran mekanizma halin getirir. Antonio Gramsci'ye göre her hegemonya bir temsil krizini çözümler. Temsil edilen ve eden arasındaki ilişki kültürel, tarihsel ve sınıfsal dengeler tarafından belirlenir (1986, ss. 97-98). Kültürel hegemonyanın dilsel bir mücadele olduğunu vurgulayan Gramsci dilin egemen sınıf tarafından şekillendiğini ileri sürer.

Kamusal alan denildiğinde akla ilk gelen kuramcılardan olan Jürgen Habermas'a göre dil, sadece bilgi aktarmak için değil aynı zamanda anlam üretmek, anlaşmak ve toplumsal gerçekliği oluşturmak için vardır. Bilginin tarafsız olmadığını savunan kuramcı kaynağın ilgisine göre şekillendiğini söyler. Kamusal alanı bireylerin kamusal meseleler hakkında tartışabildiği rasyonel bir iletişim alanı olarak tanımlayan Habermas tartışmaların sadece mekânla sınırlı kalmadığını dilsel ve temsili bir düzlemde gerçekleştiğini savunur. Modern kapitalizmin bu temsil alanını değiştirerek stratejik bir zemine oturduğunu söyler özel çıkarların giderek kamusal görünüm kazanmasıyla

temsilin akıl yürütme aracı olmaktan çıkıp yönlendirme aracı haline geldiğini (Habermas, 1997, s. 408) savunur.

Bob Jessop ise temsil için yalnızca bireylerin ifade özgürlüğüyle sınırlı bir mesele olmadığını iktidar ve hegomonik aktörlerin stratejik tercihlerinin sonucu oluşan bir süreç olduğundan bahseder. Temsil edinilen ya da dışlanan anlamların süreçlerden geçerek sistemli bir şekilde görünmez kılındığını ve temsilin tarafsız olmadığını ideolojik bir alan olduğunu ileri sürer. O'na göre idealizm, strateji üretip geliştirmeyi bilişsel bir süreç olarak kavramsallaştırmayı içerir. İdeolojilerin stratejik hâkimiyet için kalpler ve zihinler üzerindeki mücadeleyi kazanması gerektiğini savunur (Jessop, 2005). Kuramcıların temsille ilgili ortaya koydukları kavramsal çerçeve ve analizler incelendiğinde temsilin toplumsal gerçekliğin inşasındaki rolü ve politik doğruculuk kavramındaki önemi hakkında bilgi sahibi olmamıza imkân tanıyor.

1.3.2. Eşitlik ve Adalet İlkesi

Eşitlik ve Adalet ilkesi kavramın temel dayanaklarından biridir. Bireyin toplumsal yapılar içinde eşit ve adil koşullarda temsil edilmesi adil biçimde haklara erişiminin garanti altına alınması için çabalamaktadır. Hukuki ya da ekonomik bağlamın yanı sıra dil ve kültürü içeren temsil alanlarında da derinleşen yapısal eşitliksizlikleri görünür kılmayı amaçlar. Sosyal teoriler içerisinde kavramların yalnızca hakça dağıtılması değil aynı zamanda toplumsal ilişkileri, güç yapıları ve iletişim şekillerini adil bir biçimde şekillenmesinin gerekliliğini vurgular. Jürgen Habermas'ın kamusal akıl yürütme idealinden, Antonio Gramsci'nin kültürel hegemonyasından, John Rawls'un adalet kuramına kadar uzanan geniş bir kuramsal çerçevede eşitlik ve adaletin etik kavram olarak kalmayıp temsil meselesi olarak karşımıza çıkar.

Antonio Gramsci toplumsal eşitlik ve adaletin sadece ekonomik ve hukuki ilişkilerle şekillenmeyeceğini kültürel hegemonya ve temsiliyetin de gerekli olduğunu savunur. Egemen sınıflar anlam üretimine hükmederek sadece üretim araçlarına hükmetmediğini gösterirken fikirleri evrensel fikir gibi sunulur. İçinde bulunduğu eşitsizlikleri sorgulayamayan alt sınıflar bu durumu doğal bir süreç olarak kabul eder. Yani hegemonya yalnızca baskı yoluyla üretilmeyen aynı zamanda ahlaki ve entelektüel liderliklerin sonucu rıza üreterek egemenlik kurmasıdır (1986, ss. 238-240). Politik

doğruculuk hegemonik grupların dışladığı grupları kamusal alanın bir parçası haline getirmeye yarayan bir araç görevi görür. Bu araç Gramsci'nin açıkladığı söylemsel kapsayıcılıkta kalmayıp alt sınıfların çıkarlarını koruyup tanınmasını sağlayan bir temsil alanı oluşturmalıdır. Yani adalet yalnızca hukuki ve ekonomik değil kültürel, dilsel ve kamusal tanınma ve temsil gibi çok katmanlı mücadeleyi içermektedir. Politik doğruculuğu değerli kılan şey bir mücadelenin parçası olup anlam kazanmaktır.

Jürgen Habermas eşit katılım hakkına sahip olmanın gerçek adalet olduğunu söyler. Birey demokratik bir toplumda baskılardan arınmış iletişim ortamında düşüncelerini özgürce ifade edebilmelidir. Uygun ortamlar sağlandığında üretilen aklın toplumsal meşruiyetin ve adaletin temeli olduğunu ileri sürer. Ona göre ideal olan konuşma durumu yalnızca konuşma hakkından ziyade her bireyin eşit ağırlıkta konuşmasının değerlendirilmesi ile gerçekleşir (1997, ss. 288-295)Katılımın yüzeysel değil eleştirel rasyonaliteyle beslendiği durumda politik doğruculuğun eşitlikçi ve kapsayıcı tutumu kamusal rasyonalite idealine hizmet eder. John Rawls'ın adalet tanımı toplumsal düzenin temel erdemidir. Toplumun kurumları ne kadar adilse o kadar meşrudur. Rawls'un geliştirdiği 'cehalet peçesi' (veil of ignorance) politik doğruculuğun tanımıyla örtüşmektedir. Cehaletin peçesi ile peçenin arkasında kim olduğuna, diline, dinine, cinsiyetin bakılmaksızın eşit hak ve özgürlük sağlanacak ilkelerde uzlaşılacağını (2015, ss. 163-168) iddia eder. Rawls eşitsizliklerden en çok etkilenen marjinalleştirilmiş grupların lehine düzenlenmedikçe meşru olmayacağını söyler. Bu durum politik doğruculuğun söylem düzeyinden çıkıp sosyal yapıların dönüşümünde de önemli rol alacağını gösterir.

1.3.3. Duyarlılık ve Empati

Çok kültürlü yapıların daha görünür hale geldiği, toplumsal yapıların ise karmaşıklaştığı günümüz dünyasında duyarlılık ve empati kapsayıcılık ve barışın inşasında kilit rol oynamaktadır. Politik doğruculuk bağlamında özellikle bu iki kavram bireyler arası anlayış ve saygı zeminin yanı sıra kurum ve kamusal alanlarında daha eşitlikçi bir yapıya sahip olmasını mümkün kılar. Duyarlılık ötekini fark etmeyi empati ise deneyimlerini içselleştirebilmeyi ifade eder. Marjinal grupların tarih boyunca yasadıkları adaletsizliği anlayıp sonrasında toplumsal ve dilsel davranışları dönüştürmek politik doğruculuğun önemli etik kaynaklarından biri olarak karşımıza

çıkar. İlkenin benimsenmesi bireysel ve kolektif biçimde adil ve kapsayıcı bir kültürün oluşmasına zemin hazırlar.

Jürgen Habermas'ın iletişimsel akıl anlayışının temelinde toplumsal yaşamı anlamayı koyar. Bu yaklaşım sayesinde bireyler kendini ifade etmekle kalmaz karşısındakini anlar ve duymaya başlaması halinde duyarlılık ve empati devreye girer. Anlayışın bakış açısından politik doğruculuğa baktığımızda ne söylenmesi gerektiğiyle kalmayıp karşı tarafla nasıl bir iletişim dili kurulmalı sorusunu da içerir. Habermas'ın diyalog sadece bilgiyi değil aynı zamanda karşılıklı tanınmayı da amaçlar sözüyle açıklar (2001, ss. 123-130). Ona göre kamusal alanda kurulan ideal iletişim herkesin kendini özgürce ifade edebileceği, baskıdan arınmış, eşit katılımın mümkün olduğu bir alan olmalıdır. Bu katılımın gerçekleşmesi için ön koşul duyarlılık ve empatidir (Uluç, 2013, s. 200). Sadece fikirlerin değil her türlü duygu ve deneyiminde geçerli kabul edilmesini sağlar. Çünkü bireyler rasyonel bir varlık olmanın ötesinde hem tarihsel hem de duygusal bir bağlama sahiptir.

Bireylerin toplumsal yaşama dahil olan diğerleri ile ahlaki ve duygusal bir bağ kurmasını sağlayan şey empati ve duyarlılıktır. Adam Smith bu kavramı 'Başkaları yasadığı acıyı hissedebilme ve hayal gücü sayesinde onların yerine kendini koyabilme özelliğine sahip olması başkasının sevinç veya üzüntüsünü anlamanın yanı sıra ahlaki ölçüt geliştirimde de yardımcı olur ((2018, ss. 9-13)) diye açıklamaktadır. Smith'in empati anlayışı politik doğruculuğun öteki olana zarar vermeme ilkesinin temelini oluşturmaktadır. Yansız gözlemci (impartial spectator) kavramı bu alan için oldukça değerlidir. Ona göre kavram bireyin hem kendi eylemlerine hem de karşı tarafın eylemlerine dıştan bir göz ile bakmasını ve bir içsel etik süzgecinden geçirmemesine yardımcı olur. Yansız bir gözlemcinin bakış açısı olmadan ahlaki bir değerlendirmenin gerçek olmayacağını iddia eder (Şenses, 2023, s. 1981).

John Rawls ise eşitlik, adalet ve ahlaki duyarlılığı yeniden düşünmeye çağırır. Ona göre empati ve duyarlılık doğrudan adalet inşasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda bireyin eşit hakka sahip özgür özne olabilmesi sadece diğerlerinin bulundukları konuma duyarlı bir bakışla mümkündür (2015, ss. 185-187). Yine cehalet perdesinde kişinin sosyal konumunu yeteneklerini ve çıkarlarını bilmeden toplumsal sözleşmeye katılmasını söyler. Düşünce yapısı sayesinde birey karar vermeden önce kendini ötekinin yerine

koyar özünde empatik bir tahayyül geliştirmesini sağlar. Rawls bireyin sadece başkasını anlamasını değil aynı zamanda kendi çıkarlarını da geri planda tutarak toplumsal bütünlüğe katkı sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Başlangıç durumu tarafsız kuralların, cehalet peçesi ise en adil kuralların belirlenmesine karşılık gelir. Bu süreç 'düşünümsel denge' ile işler. Böylece herkesin haklarını gözeten kapsayıcı bir adalet anlayışı ortaya çıkar (Başoğlu, 2024, s. 248). John Rawls'un kapsayıcı bakış açısı sayesinde dezavantajlı grupların haklarını gözeten duyarlılığı kurumsallaştırırken toplumsal bütünlüğü sağlamaktadır.

1.3.4. Stereotip Karşıtlığı

Fransızca kökene sahip olan stereotip kelimesinin Türkçe karşılığı TDK'ye göre basmakalıp düşünce demektir (TDK, t.y.-e). Toplumsal yapılar içerisinde stereotipler önyargılı, sınırlayıcı ve basitleştirilmiş temsillere dayanmaktadır. Bireylerin kimlik, davranış, toplumsal rollerine karşı yerleşik kalıplar çoğunlukla kültürel, ırksal ve cinsiyet temelli normlarla şekillendirilmiştir. Temsillerin oluşturduğu normlar sonucunda toplumsal eşitsizlikleri görünmez kılan bireylerin potansiyellerine yönelik ciddi engeller oluşturan hem sözel hem de görsel imgeler bütünüdür (Limon vd., 2019, s. 196). Modern toplumların eğitim, medya ve politik söylemlerle ürettikleri stereotipler ötekini tanımlayıp dışlar ve belirli bir kalıba sokar. İlkenin temel amacı toplum tarafından oluşturulan öğretilen ve gelenekselleşen üzerinde şekillenen stereotiplere karşı durmaktır. Toplumsal normların çok katmanlı yapısını tanıyarak bireyleri kimlikler indirgemeden tanınması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım sayesinde bireyler kimlikleri özgürce inşa etmeleri ve görünür kılınmaları için alan açılır. Teorik olarak bazı kuramcılar toplumsal temsillerin ve oluşturulan stereotiplerin bireyleri sınırlandırdığını ve eşitliksizleri yeniden üretilen kültürel araç halin geldiğini (Robert Sparrow, 2022, s. 124) açıklar. Stereotiplere karşı durarak kimliklerin önceden belirlenmiş rollere indirgenemeyecek bir yapıya sahip olduğunu savunurlar.

Irk, cinsiyet, sınıf gibi kavramlara getirdiği eleştirel düşüncelerle tanınan bell hooks kendi ismini küçük harflerle yazmış ve bunu bireyden çok fikirler ön planda olmalı diye açıklamıştır. Feminizm herkes içindir adlı eserinde kadınlara dayatılan cinsiyet rollerini eleştirerek stereotipleşmenin nasıl başladığını ve dönüştüğünü (2007, s. 13) ortaya koymuştur. Feminizmi sadece kadınlar için değil erkekler içinde gerekli olduğunu

savunan yazar erkeklere biçilen basmakalıp rollerden kurtulması için önemli olduğunu vurgular. Ona göre stereotipler bireyin özgürleşmesini engelleyen yapısal araçların başında gelmektedir. Toplumun kadın ve erkeklere dayattığı nasıl kadın ve erkek olacağını öğretmesinin benlikleri bastıran bir yapı olduğunu savunur. Bu kalıplar bireyin çok yönlü kimliğini bastırarak hem kişinin kendinde hem de toplumsal düzlemde eşitsizliklere neden olur (2007, s. 115). Dolayısıyla Hooks'un yaklaşımı politik doğruculuğun ilkelerinin kuramsal zeminini oluşturabilir.

Stuart Hall ise stereotipleri kültürel temsilin bir parçası olarak görür. Stereotiplerin farkı bastıran ve ötekini tanımlayana ve tanıdığı imgelerle temsil etmeye çalışan söylemsel araçlardır. Hall'e göre kimlik özsel yapısını kaybederek tarihsel olarak şekillenen çoklu ve akışkan bir sürecin sonucudur. Postmodern yapının kazandırdığı çok katmanlı yapıyı görmezden gelen stereotipler eski tip recimlerin devamıdır. Hall çalışmalarında medya ve günlük dile yerleşmiş stereotiplerin nasıl doğallaştığını ortaya koyarken ve sürecin eleştirisini yapar. Temsilin hiçbir zaman masum olmadığını ve stereotiplerin anlamı sabitleştirilmesi ile farkı bastırdığını savunur. Bir grubu anlamlarından soyutlayarak tek bir anlatıya indirgeyen basmakalıp düşünceler anlamı sabitler ve bireyin öznelliğine ket vurur (1997, ss. 25-28). Bu bağlamda Hall'ın stereotip karşıtlığı politik doğruculuğun yüzü olmanın yanı sıra epistemolojik temeli haline de gelir.

Batının doğuyu kendi üstünlüğünü tanımlamak için kalıplara soktuğunu savunan Edward Said Oryantalizm adlı eserinde batının kendini nasıl üstün ve modern olarak konumlandırırken doğuyu geri kalmış, egzotik tehlikeli diye stereotipleştirdiğinden bahseder (1998, s. 14). Doğuya biçilen rollerin doğu toplumlarda karşılığının olmadığını savunan Said batı tarafından doğunun nasıl tek tipleştirilerek dışlandığını ve toplumsal farkların silindiğini gösterir. Said bunun batının kültürel imparatorluğunun bir parçası olduğunu söylerken doğunun sürekli dışlanmasına ve yeniden tanımlanmasına yol açtığını savunur (1998, s. 281). Öteki yaratma çabasının batıda bulunan hegemonik güçlerin yerini sağlamlaştırmasına sebep olurken aynı zamanda batı dışındaki toplumların geri ve eksik olarak streotipleştirilerek konumlandırıldığını gösterir. Bu tür temsillerin stereotiplşme ve eşitsizliğin derinleşmesine neden olduğunu ileri sürer. Stereotiplerin yalnızca bireysel değil aynı zamanda kültürel bir yapıyı nasıl inşa ettiğini

gösterir. Bunun sadece kültürel bir yanılgı olmadığını sistematik bir güç ilişkisi ve inşa dilmeyen sosyal yapı süreci olduğundan bahseder.

1.3.5. Toplumsal Sorumluluk

Politik doğruculuğun dil ve temsil pratiği olduğu kadar toplumsal sorumluluk ilkesi ile de etik bir duruş sergiler. Bu ilke sayesinde toplumsal eşitsizliklere karşı toplumun tüm katmanlarının duyarlı hale getirilmesini ve etik bir sorumluluk üstlenmesini sağlayarak toplumun tüm dişlilerinin aynı anda işlemesini hedeflemektedir. Toplumsal sorumluluk için yalnızca tepki vermek gerekmez aynı zamanda dönüştürücü olan eşitlikçi ve kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemek gerekir. Politik doğruculuk devreye girerek var olan yapıları sorgulamakla kalmayıp eylem geçip sorumluluk paylaşmaya yardım ve dayanışma için hareket etmeye teşvik eder. Kuramcılara göre bu ilke söylemsel bir temsilden ziyade pratik ve ahlaki bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir.

Jürgen Habermas rasyonel diyalog yoluyla bireylerin demokratik karar alma süreçlerine katılım için toplumun her katmanının sesine eşit biçimde önem verilip duyurulabildiği koşullarda adil olduğunu savunur (2001, s. 593). Herkesin fikirlerini açık bir şekilde paylaşıp ötekileştirilmediği bir toplum yapısı ayrıca politik doğruculuğun da temellerinden biridir. Yani eşitliksizliklerin giderilmesi yalnızca devletlerin değil aynı zamanda yurttaşların da ortak sorumluluğu altındadır. Jürgen Habermas kamusal alanın yurttaşların gerçekçi eleştirilerle ortak iyi noktasında birleşip tartışabildikleri bir zemin olarak tanımlar (2001, s. 24). Bu anlayış politik doğruculuğun bireyselden söylemden çıkıp toplumsal bir eylemliliğe dönüşmesinde katkı sağlar.

Antonio Gramsci, bireyin yalnızca kendi yaşamından sorumlu olmadığını içinde bulunduğu toplumun dinamikleri ve ideolojik işleyişinden de sorumlu olduğunu savunur. Her birey düşünme, sorgulama ve üretme kapasitesine sahip potansiyel bir entelektüeldir. Ancak egemen olan güç bireyi yalnızca tüketen konumunda kalmasını sağlarken onun sahip potansiyeli baskılar. İçinde bulunulan durumu her insan entelektüeldir ama herkes toplumun entelektüel işlevini yerine getiremez diye özetlemiştir. Düşünsel faaliyetin yalnızca elit kesime ait olmadığını herkesin sorumluluğu üstlenebileceğini ve üstlenmesi gerektiğini söyler. Gramsci organik entelektüel kavramıyla baskılamanın karşısında olup halkın kolektif bilinç oluşturan

bireylerini tanımlar (1986, s. 21). Politik doğruculuk bu noktada kapsayıcı bir dille sınırlı kalmayıp toplumda kime konuşma hakkı verilip kimin görünmez kılındığına dair bilinç oluşturarak farkındalık üretir. Dolayısıyla politik doğruculuk toplumun kabul gören doğru olanı yapma çabasından çok baskılayan ideolojilere karşı kolektif etik sorumluluk ve direniş biçimidir. Toplumsal bilincin oluşması için kollektifleşmeye ihtiyaç olduğunu gösterir.

bell hooks politik doğruculuğu doğru kelime kullanmak ya da yanlış bir kelimeyi kullanmamak olarak sınırlandırmaz, onun düşünsel yapısına göre radikal toplumsal sorumluluk çağrısı haline getirir (Jhally vd., 2014, s. 8). Marjinalleştirilen bireyleri görünür kılmanın yetmeyeceğini söyleyen hooks ayrıca onların yaşadığı eşitliksizliklerle mücadele ederken mücadelelerinde yanında olmak gerektiğini savunur (2007, s. 24)) Yani politik doğruculuk baskılanmış grupları pasif özne olmaktan çıkarıp aktif birer mücadele ortağı olarak kabul esilmesi gerektiğini savunur. hooks'un feminizm anlayışı bu onun bakış açısını anlamak için önemli bir kavramdır. O feminizmi yalnızca kadının haklarını korumadığını aynı zamanda ırk, sınıf, ya da cinsel yönelimi temelinde ezilen tüm bireylerin özgürleşme mücadelesi olarak görür (2014, s. 96). Politik doğruculuğun anlamı onun için oldukça değerlidir. Dilsel temsilin ötesine geçerek dönüşüme başlatan pratiklere, birlikte örgütlenen direniş biçimlerine ve karşılıklı sorumluluğa dayanır. Akademik üretimin teori ile sınırlı kalmamasını savunan hooks sahaya inerek eyleme dönüşmesi gerektiğini savunarak aktivist entelektüel figürlerin önemini vurgular. Feminizmi tüm insanların sömürü ve baskı için verdiği ortak mücadele olarak adlandıran hooks politik doğruculuğun özünde duyarlılıkla birlikte aktif bir toplumsal akışla ilgili olduğunu gösterir. Salt dinlemek ya da temsil etmenin yerin birlikte hareket etmeye önem verir (hooks, 2007, s. 35)

Politik doğruculuğun toplumsal sorumluluk ilkesini John Rawls'ın adalet olarak hakkaniyet anlayışı yapısal biçimiyle temellendirilen kurumsal zeminlerden biridir. Rawls adil bir toplum için kurum ve politikaların toplumun her kesimi için eşit olmasının yanı sıra dezavantajlı grupların lehine olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunur (2015, ss. 182-183). Bireysel etikle sınırlı kalmayıp sistemi şekillendiren bir sorumluluk anlayışını da beraberinde getirir. Politik doğruculuk adil bir toplum düzeni isteyen bütün bireylerin taşıması gereken bir görevdir. Cahillik perdesi

kavramında bahsettiği insanları kimlik, sosyal statü ya da çıkarlarından arınmış ideal bir toplum düzeni kurmanın gerekliliğini savunur. Bu perspektiften bakıldığında politik doğruculuğun söylemsel ya da davranışsal normlarla sınırlı kalmayıp toplumsal rollerin eşit ve adil paylaşımın aktif paylaşımı için gerekli olan yapılandırma sürecinin parçası olması demektir. Eşitsizliklerin meşru kabul edilebilmesi için oluşan eşitsizliklerden en çok etkilenen grupların faydasına işlemesi gerekir. John Rawls toplumdaki eşitsizlikler herkesin yararına çalışıyorsa kabul edilebileceğini söylemiştir (2015, s. 167). Dolayısıyla temsil eksiklikleri söylemsel ayrımcı yapılar bireysel problemlerden çıkıp adaletin kendisini tehdit eden sistem kusurlarıdır. Rawls'ın çizdiği çerçeveye bakıldığında politik doğruculuğun iyi niyetli tavır olmaktan çıkıp toplumsal yapının merkezine yerleşmesi gereken adalet ilkesine dönüşmesi gerektiği görülmektedir.

1.3.6. Görünürlük Sağlama

Politik doğruluk dildeki şiddeti törpüleme ile sınırlı değildir. Toplumdan dışlanmış itilmiş grupların merkezde temsil edilmesini sağlayan aktif bir role sahiptir. Bu bağlamda görünürlüğü bir lütuf değil adalet ve eşitliğin temel koşuludur. Bastırılmış seslerin ve kimliklerin kamusal alanda görünür olması bir temsil meselesi olmaktan ziyade bir adalet ve bilgi sorunudur. Görünürlük sadece görünmekle alakalı değil bir hakkı tanımakla alakalıdır (Ekmekçi, 2025, ss. 57-58). Bu nedenle kimin konuşabildiğinden çok kimin susturulduğu önemlidir.

Edward Said'in batının doğuyu nasıl ötekileştirdiğini analiz ettiği oryantalizm kavramı ile doğunun görünür kılınma üzerindeki baskıları anlatır. Said'e göre bilgi hiçbir zaman tarafsız olmamıştır. Güç ilişkileri bilgi üretiminden beslenir. Sonuç olarak batı söylemlerinde doğunun kendi kendini temsil edemez hale getirilerek baskılanır. Said'e göre bir entelektüelin görevi görünmez kılınan sesi yükseltilmesi ve iktidarın ürettiği imgeleri parçalamak (1998, s. 281). Said'in perspektifinden politik doğruluğa baktığımızda dilsel bir düzeltme pratiğinden çok söylemsel bir adalet talebi olarak ele almamıza imkân tanımaktadır. Medyanın oryantalist bakış açısını benimsediği günümüzde doğuda yaşayan birey yalnızca terörist ya da mağdur imgeleri ile temsil edilir (N. Çetin, 2021, s. 164). Bu temsiliyetin yönünü değiştirecek olan ise politik doğruculuktur. Temsilden değil temsil edilen olarak doğulu birey için özneleşmenin önünü açar. Said hiçbir kültür başka bir kültürü temsil edemez, güç ilişkilerinin kurduğu

bir tahakkümdür diyerek açıklamıştır. Eşitliğin bir yanılsama olmaması için insanların kendini ifade etmesi önemlidir.

John Rawls'un toplumsal kurumların en zayıf halkayı gözeterek yapılanması gerektiğini savunması adalet olarak hakkaniyet ilkesiyle açıklanır. Ona göre görünürlük sağlanması toplumun ahlaki yükümlülüğüdür. Cehalet perdesindeki görünmezlik ilkesi ile aslında eşitlik ve hakların görünür olmasını sağlanmayı amaçlamaktadır. Toplumsal adaletin eksilmesinin temel nedenlerinden bazıları kimliklerin, deneyimler ve tarihlerin bastırılması olur (2015, s. 190). Dışlanmış grupların haklarının ihlal edildiği düşünülse de toplumun adaleti eksilmektedir. Toplumda bireylerin eşit saygı göstermesi yalnızca hukuki olan bir eşitlikle değil görünürlüğün de garanti altına alınmasıyla mümkün kılınır. John Rawls perspektifinden görünürlük bireysel bir mesele olmaktan ziyade toplumsal bir öncelik olarak konumlanır. Dezavantajlı grupların bastırılması temsil edilememesi yalnızca ezilen grupların değil tüm toplumun etik temellerini sarsar (2003, ss. 7-8). Herkes hikâyesini eşit anlattığı takdirde adil olunur politik doğruculukta herkesin hikâyesini eşit anlatma imkânı sunar.

Kültürel rızayla iktidarın kültürel hegemonyayı oluşturduğunu söyleyen Antonio Gramsci, egemen ideolojilerin işleyiş biçiminde neyi düşündüğümüzün yanı sıra neyin görünür kılınacağını da belirlediğini söyler. Kamusal alanlarda alternatif seslerin yer bulamaması tesadüften ziyade iktidarın bilinçli bir sonucudur (1986, ss. 296-287). Hegomonik yapılarla mücadelenin ilk adımı görünürlük sağlamaktır. Marjinal seslerin duyulmasına yardımcı olmak azınlık olan gruplara yapılmış bir jest değil ideolojilere karşı alternatif bir kamusal alan oluşturmak anlamına gelmektedir. Bu alanı inşa etmekle yükümlü yapılardan biri de politik doğruculuktur. Kimin konuştuğu, ne söylediği ne kadar duyulduğu ne kadar temsil dildiği politik bir duruştur. Bastırılıp susturularak sağlanan hegemonya gibi görünürlüğün kontrolüyle de hegemonya sağlanabilir. Politik doğruculuk sistemle uzlaşmak yerine onu dönüştürmeye çalışır. Yalnızca içerik üreterek politik bir görünürlük sağlanmaz aynı zamanda hegemonik yapıları da sorgulamak ve yeniden kurmak gerekir.

Hooks'a göre akademi bilgi üretme alanı değil toplumsal değişimlerin itici gücü olmalıdır. Hooks feminizmi ezilenlerin ortak sesi olarak görür ve onun en önemli savı ezilenlerin sesi duyulmadıkça adaletin mümkün olmayacağıdır. Görünürlük için aktif

bir çaba sarf etmek gerekir sesin duyulması tesadüflere bırakılamaz. Bell politik doğruculuğu yanlış kelimelerin söylenmemesi olarak değil aynı zamanda görünmez kılınan marjinal grupların kimliklerini deneyimlerinin ve öznelerini görünür kılıp onları kamusal alanda temsil ederken alan açmak olarak yorumlar (2007, s. 23). Özellikle beyaz orta sınıf feminizminin kadınları nasıl görünmez kıldığını eleştirir. Hooks'un perspektifinden bakıldığında ise politik doğruculuk ahlaki bir kibarlıktan ziyade radikal bir dayanışma pratiğidir. Görünürlük sağlamanın yalnızca bir temsiliyet sorunu olmaktan ziyade iktidarın kimleri görünür kıldığı ile ilgilidir. Kısaca politik doğruluk bir filtreden ziyade bir büyüteç görevi görmektedir.

1.4. Politik Doğruculuğun Eleştirisi

Politik doğruculuk dışlayıcı ötekileştirişi tutum ve söylemleri bertaraf etmek için ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra zamanla aşırıya kaçan söylem ve uygulamalar nedeniyle yoğun eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Özellikle bireysel ifade özgürlüğünü sınırladığı ve toplumsal diyalog alanlarını sınırlandırdığı iddia edilir. Politik doğruculuğun yeni bir iktidar tanımı yarattığını düşünen eleştirmenler tanımın bireyselliğe atılan büyük bir darbe olduğundan bahsetmektedir (Robert Sparrow, 2022, s. 119). Foucault'nun söylem ve iktidar ilişkileri kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde politik doğruculuk davranış ve söylemleri yeniden disipline eden bir mekanizmaya dönüşebilir. Jean Francois Lyotard için postmodern çoğulculuk, tek ve evrensel hakikati reddettiği, kusursuz görünüm yerini birbiriyle çatışabilen, uyumsuzluklar barındırmasına rağmen birbirinden farklı kimliklerin bir arada bulunduğu ve temel amacın birlik ve uzlaşıdan ziyade farklılık ve çoğulluğun adil bir şekilde temsil edilmesini garanti altına almasıdır (2000, ss. 144-146). Lyotard'ın postmodern çoğulculuk anlayışına göre baktığımızda ise politik doğruculuk kendi içerisinde yeni metanarratif[2] üretebilir. Sonuç olarak farklılıkları yok sayan bir baskı rejimine dönüşme tehlikesi barındırır.

[2] Metanarratif, toplumun ya da tarihin tamamını açıklamaya çalışan, büyük kapsamlı, evrensel iddialarda bulunan anlatılardır. Yani "dünyayı, tarihi, insanlığı tek bir çerçevede açıklamaya çalışan büyük hikâyeler (ScienceDirect, t.y.).

1.4.1. Aşırıcılık ve Neoliberal Eleştiriler

Politik doğruculuk yola çıkış amacı eşitlik ve kapsayıcılık hedefiyle olmasına rağmen özellikle aşırı uçlara (overreaction) savrulduğunda toplumsal diyalog ve ifade özgürlüğü açısından problemli bir hale gelebilmektedir (Ekmekçi, 2025, s. 60). Aşırı politik doğruculuğun getirdiği otosansür, toplumun kelime seçimlerinin üzerinde sürekli bir baskı uygulamasına yol açarken düşünce özgürlüğü ile etik söylem arasındaki dengeyi zedeleyebilir. Bazı eleştirmenler, yaklaşımın neoliberal sistemle iç içe geçerek kapitalist düzende sadece 'görünürde' bir adalet sağladığını özünde ise yapısal eşitsizlikleri perdeleyerek gerçek değişimi engellediğini ileri sürmektedirler (Çil, 2024, s. 79). Bu bağlamda politik doğruculuk, bireysel sorumlulukları ön plana çıkararak toplumsal politik mücadeleyi görünmez kılabilir. Bunun başlıca nedenleri ise okullardaki eşitsizliğe ve çürümeye karşı bir direniş olarak başlayan kavramın kimlik siyaseti yapan 90'ların liberal sol partilerinin bir uzantısı gibi yansıtılması. Kavramın savunduğu şeyleri savunan aktivist ve yazarlar politik doğruculuk diye atıfta bulunmaktan kaçınmaktadırlar. Hareket olarak nitelendiren yazarlar ise anti politik doğrucular olarak kabul edilmektedir (Kumtepe, 2023).

Neoliberalizm piyasa odaklı düşünceyi ve bireysel özgürlük düşüncesini yücelten sosyal devletin yerini piyasa mekanizmaları ve bireysel sorumlulukların aldığı bir sistem anlayışından oluşmaktadır (Çelik, 2012, s. 189). Politik doğruculuğun eşitlikçi söylemleri neoliberal düzen içerisinde sistemi tehdit etmeyen hatta iyi işlenirse hizmet eden ve yeniden üretilen bir araç haline gelebilmektedir. Neoliberal sistemle yönetilen toplumlarda politik doğruculuk temelinde yapılan eleştiriler kavramın söylem üzerine sıkışmış olduğu şeklinde acıklanmakatdır. Kavramın ötekileştirici, dışlayıcı ifadeleri iyileştirici söylem düzeyinde etik odaklı çalışmalar yaparken ifadelerin altında yatan yapısal eşitsizlikleri görmezden geldiğini savunmaktadırlar. Pierre Bourdieu, sembolik şiddetin dil aracılığıyla nasıl doğal hale getirildiğini, ancak bunun sadece görünüşte bir eşitlik yaratırken gerçek eşitsizliklerin devam ettiğinden bahsederken (Bourdieu, 2015) politik doğruculukta sembolik şiddeti dilde ortadan kaldırmaya çalışırken onun üretildiği ekonomik, sınıfsal uçurum, ırksal yani toplumsal eşitsizliği üretildiği alanlara dokunmazlar. Yani sözcükler, kelimler değişse de kelimelerin ortaya çıktığı, büyüdüğü ve beslendiği toplumlar aynı kalmaktadır. Aynı kaldıkları içinde değişim bir şey ifade

etmemektedir. Örneğin bir şirketin farklılıkları kabul ettiğini söyleyip söylemde düzelmeye gitmeyi tercih etmesi ama işe alım sürçlerinde eşit davranılmaması ya da kabul etmemesi gibi politik doğruculuğun dilsel reformlar olarak kaldığı ve gerçek adaletin sağlanmayacağını savunulmaktadır ve neoliberalizmin simgesel içeriklerle gerçek eşitsizliği maskelediği söylenerek eleştirilmektedir.

Neoliberal ideolojilerde sorumluluk devletten alınıp bireye yükleme eğilimindedir. Toplumun sahip olduğu temel hakların (eğitim, sağlık, barınma gibi) piyasa mantığı ile bireysel başarılara, eşit haklarında bireylerin doğru davranmasına indirgenmiştir (Çelik, 2012, s. 192). Bu çerçeveden bakıldığında politik doğruculuğun bireysel farkındalığa ikame ettiği savunulmaktadır. Politik doğruculuk kolektif mücadelenin yerine bireylerin tek tek söylem pratiklerini düzenlemesi gerektiğini savunur. Söylem düzeyindeki düzenlemelerin sistemsel eşitsizliğe yeterli gibi lanse edilmesi neoliberal bireyciliğin tipik bir yansımasıdır. Judith Butler, kimliğin kamusal bir performans aracına dönüşmesi neoliberal toplumlarda bireyleri etik tüketici ya da duyarlı konuşmacı olmasının yeterli olacağını belirtir (Çam, 2013). Duyarlı konuşmacılık kolektif eylem ve toplumsal dönüşümün yerini alamamaktadır.

1.4.2. İçsel Çelişkiler ve Bireysel Özgürlükler

Politik doğruculuğu içselleştirilmiş gibi görünen neoliberal kapitalizm aslında bu durumu kullanarak sistemin çelişkilerini gizlemeyi amaçlamaktadır. Sistemin sürdürülebilirliği için temsiliyetin sağlanması yeterlidir. Yine bir şirketin cinsiyet, ırk ayrımı yapmaksızın gerekli görevlere getirdiği, yükselmesine katkı sağladığı çalışanları ile çeşitlilik ve kapsayıcılığı sağladığını savunurken asgari ücret, fazla mesai, sendikalaşmayı engellemesi veya doğayı sömürmeye devam etmesi ile içselleştirilmeyip yüzeyde temsil ettiğini göstermektedir. Belirsizlik rejiminde korku ve kaygı, dışsal değil, içsel bir durum haline gelir ve tehditlerin nedenleri belirsizleşir. Slavoj Zızek bu durumu ‘Neoliberalizm, bireye esneklik ve güç verse de, birey kendi gücünü ve dünyayı şekillendirme kapasitesini fark edememektedir (Zizek, 2011, s. 437) diye açıklamaktadır. Bu nedenledir ki politik doğruculuk neoliberal toplumlarda toptan bir iyileşme yerine kozmetik bir iyileşme gibi işlev görmektedir Politik doğruculuk bu süreçte radikal bir değişim eleştiri veya dönüşümden ziyade saygılı olalım duyarlı

olalım gibi teknik çözümler sunmaktadır. Sonuç olarak kapitalist sistemlerin eşitsizlik yaratan mekanizmaları dokunulmadan görünürlük kazanma ile sınırlı kalmaktadır.

Neoliberal toplumlar politik doğruluk gibi kavramları eylemler yerine duyarlılığa teşvik etmektedir. Sosyal medyadan yapılan eleştiriler, paylaşımlar, hashtag kampanyaları veya değişen profil fotoğrafları gerçek değişim yerine duyarlılığı görünür kılan eylemsiz bir politik tavır yaratmaktadır. Toplumsal meseleler karşısında kişilerin sosyal medyada yapacakları paylaşımlar bireylerin politik özne olmanın bir göstergesi olarak sunulur. Ancak bu duyarlılık eylem yaratmadığı sürece ileri gidememiş bir rahatlama mekanizmasına dönüşür. Zygmunt Bauman'un akışkan modernite kavramında (Bauman, 2019) bahsettiği modern insanın sorumluluk duygusunu hissetmek istediği ama sorumlulukla yüzleşmek istemeyecek kadar esnek yaşaması gibi politik doğruculukta rahatsızlık yaratmadan rahatsızlık duyduğunu göstermektedir.

Politik doğruculuğa getirilen eleştirilerden bir diğeri de günümüzde asıl işlevinden uzaklaştığı ile ilgilidir. Yola çıkış amacı var olan eşitsizlikleri ortaya çıkaran sistemi değiştirmekken şimdiki haliyle doğru kelimeleri söyleme odaklanıp gerçek sorunların üstünü örten bir araç haline dönüştüğü düşünülmektedir (Kumtepe, 2023, s. 307). Bu durum önemli konuların konuşulmasını engeller. İnsanlar, başkalarını kırmamak için görüşlerini açıkça söylemekten çekinir hale gelir. Sonuçta nasıl söylediğimiz üzerine tartışmalar neyi söylediğimizin önüne geçer. Bu da eşitsizliklerin giderilmesinden çok kutuplaşmayı tetiklemektedir (Heath & Borda, 2021). Bazılarının politik doğruculuğun karşısında duranları bağnaz olarak tanımlaması kutuplaşma ortamına katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Amerika'da yapılan bir anket çalışmasında çıkan sonuçlar bunu doğrular niteliktedir. Katılımcıların çoğunluğu politik doğruculuğun önemli tartışmaları susturduğuna inandığını göstermektedir (Ekins, 2017). Yönetilen bir diğer eleştiriler ise liyakat ilkesini zedeleyip niteliksiz atamalara yol açması konusundadır. Şirketlerde veya kurumlara çeşitlilik için oluşturulan baskının liyakat ve nitelik kotlarını gasp ettiğini savunmaktadır. Eleştirilerin siyasi boyuta uzanıp liyakat yerine sadakat temelli atamalara yol açacağından endişe duyulmaktadır. Nitekim Trump seçimlerde bunu yapmış ve sadakatin atamalarda ön planda olduğunun altını çizmiştir (Epstein, 2024). Yine Amerika'da kampüslerdeki öğrencilere yönelik taciz edici yorumlardan korumak için uygulanmaya başlayana konuşma kuralları çoğunluğun

tiranlığı diye eleştiriler almaktadır. Kaliforniya'da bir okulun Amerikan bayraklı tişörtlerini çıkarmak istemeyen öğrencileri eve göndermesi gibi örnekler politik doğruculuğun ifade özgürlüğünü sınırlandırıyor iddiasını desteklemektedir (Kiriyama, 2010). Politik doğruculuğun uygulaması genelde yasalar yoluyla değil sosyal baskı yönüyle gerçekleşmektedir. İfade özgürlüğü kelimeleri eleştirmeyeceği anlamına gelse de politik doğruculuğun eleştiri düzeyinden çıkıp baskılama yaptığı iddia edilmektedir.

Politik doğruculuk kimilerine göre mağdurları korurken mağduriyet yaşatmaktadır. Bazı kimlikleri ön planda tutan kavram diğerlerini göz ardı etmektedir. Bazı kimliklerin diğer kimliklerden daha çok korunma ve hassasiyeti hak ettiği iddiası mağduriyet hiyerarşisine yol açmaktadır (Campbell & Manning, 2018). Mağdurlar bu duruma görüşleri yüzünden damgalanıp siyasi görüşlerini ifade edemediklerini söylemişlerdir. Eleştirmenler is politik doğruculuğun mağdur zihniyetine hizmet ettiğini savunmaktadır. Bireylerin kendi hayatlarının sorumluluğunu almaktan kaçınmasına neden olduğunu iddia ederek bunun sempati ve fayda sağlamak isteyen insanlar tarafından suiistimal edileceğini belirtmektedir (Browne & Conway, 2006). Bunun sonucunda ise mağduriyet rekabetine neden olacağını ileri sürmektedir. Grupların kimliklerine odaklanmak onların yeteneklerini ve diğer özelliklerini göz ardı etmeye neden olabilir.

Bir diğer taraftan kavramın mizah anlayışını da daralttığı ve yaratıcılığa ket vurduğu iddia edilmektedir. Politik doğruculuk kültürünün getirdiği otosansür komedyenlerin insanları gücendirmekten kaçındığını ve dikkatli davranmaya zorlandığını ve bunun komediyi mahvettiğini savunmaktadırlar (Black, 2015). Komedi ile sınırlı kalmadan bunun sanatı da etkilediğini ileri sürmektedirler. İnsanların hassas noktalarına dikkat ederken verilecek olan mesajın kaçırıldığını savunmaktadırlar (Gürler, 2020, s. 155). Bunun yanı sıra politik doğruculuk sayesinde komedyenlerin daha yaratıcı olmaya zorladığını düşlenenlerde mevcuttur. Aşağılayıcı ve tembel şakalar yerine daha spesifik kelimelere yöneldiğini belirtmektedir. Bunun da komediyi başka bir seviyeye taşıdığı düşünülmektedir (P. F. Tompkins, kişisel iletişim, 2015).

1.5. Mücadele Alanı Olarak Medya Söylemi

Medya, günümüz toplumlarında yalnızca bilgi aktaran bir araç değil, aynı zamanda anlam üreten, kimlikleri şekillendiren ve ideolojik sınırları belirleyen bir alan olarak

görülmektedir. Medyada gerçekleşen söylemler politik doğruculuk ve slaktivizm açısından oldukça önemlidir. Hangi seslerin duyulum hangi seslerin bastırılacağına karar vermesi kimler tarafından temsil edileceği gibi konular medyayı tarafsız bir iletişim aracı olmaktan çıkarıp toplumsal mücadelelerin sürdürüldüğü hegomonik ve karşı hegomonik pratiklerin karşı karsıya geldiği bir mücadele alanına dönüştürür.

Edibe Sözen söylemi dilsel bir yapı olmanın yanı sıra toplumsal iktidar ilişkilerini yeniden üreten bir mekanizma olarak tanımlar. O'na göre söylem, bilgi ile iktidarın kesişim noktasında işleyen ve toplumsal düzenin kurucu bir unsuru haline gelen bir pratiktir (2017, s. 65). Bu bakımdan medya bilgi iletmenin ötesinde hangi seslerin meşru kabul edileceğini hangilerinin ise görünmez kılınacağını belirleyen bir işlev üstlenmektedir. Medyanın en belirgin özelliklerinden biri aynı anda hem görünürlük yaratıp hem de sessizleştirme pratikleri üretmesidir. Judith Butler dilin yalnızca temsil etmediğini aynı zamanda varlık ve yoklukları da belirlediğini vurgulamaktadır (Butler, 2021, s. 150). Sözen bu noktada söylemi iktidarın dil aracılığı ile kurduğu ve dolaşıma soktuğu anlam bütünlüğü olarak tanımlar (2017, ss. 58-59). Bu sebeple medya söylemi politik doğruculuk çerçevesinde bir yandan ötekileştirici söylemleri sınırlandırırken, diğer yandan farklı toplumsal grupların kamusal alana erişimini daraltabilmektedir.

Dijital aktivizm örneklerinde görüldüğü üzere medya sembolik bir mücadele alanına dönmüştür. Düşük çaba gerektiren katılım biçimleri gerçek bir dönüşüm yaratma etkileri hakkında tartışma yaratmaktadır. Burada medya söylemin içeriği ile eylemin meşruiyetini de tanımlamaktadır. Dijital katılım, kimi yorumlarda 'demokratikleşmenin yeni biçimi' olarak övülürken, kimilerince 'etkisiz bir sahte aktivizm' olarak eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra medya söylemi günümüzde giderek daha küresel bir boyut kazanmıştır. Geleneksel medya çoğunlukla ulusal sınırlar içerisinde hareket ederken, dijital medya uluslararası bir görünürlük alanı açmıştır (Gill & Orgad, 2018, s. 6). Yerel ölçekte başlayan protestoların küresel çapta yankı bulması bunun kanıtı niteliğindedir. Kısaca Bir mücadele alanı olan medya zamanla değişime uğrayıp yeni alanlarda kendini gösterse de etkisini göstermeye devam etmektedir.

1.5.1. Medya Kavramı ve Tarihçesi

'Medya' kelimesi Latince medium (araç, ortam) sözcüğünden türemiştir ve zamanla çoğul anlam kazanarak günümüzde görsel, işitsel ve yazılı iletişim araçlarını tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Medya; bilgilendirme, eğitme, eğlendirme, toplumsal etkileşim kurma ve tanıtım gibi işlevleri yerine getiren bir sistem olarak kabul edilmektedir (Gülçay & Balcı, 2018, s. 44). Türkçe'ye İngilizcedeki media kelimesinden geçmiştir ve Türk Dil Kurumu'nda iletişim araçları ve ortamı olarak geçmektedir. (TDK) bilgiyi topluma aktaran, eğlendiren, bilgilendiren ve farklı biçimlerde iletişim kurulmasına aracılık eden yazılı, görsel ve işitsel araçların tümünü kapsamaktadır.

Medyanın bilinen en temel işlemi insanlara bilgi ve haber iletmektir. Bu doğrultuda medyanın tarafsız, bağımsız ve sansürden uzak olması gerektiği düşünülür. Ancak medyanın gelişmesi ve gücünün fark edilmesi ile birlikte bu durum değişmiş siyasi otoriteler, yayın politikaları veya uluslararası ilişkiler gibi etkenler, medyanın tarafsızlığını ve şeffaflığı tartışma konusu haline gelmiştir. Haberin ilk haliyle yayın organı aracılığı ile sunum biçiminde yeniden üretilmesi bu durumun nedenlerinden biridir (Manovich, 2001, s. 28).

Medyanın kökeni, insanlık tarihi kadar eski olan iletişim ihtiyacına dayanır. İnsan, tarih boyunca bilgi ve deneyimlerini aktararak kültürel bir zemin oluşturmuştur (Bronowski, 2013, ss. 110-112). İlk medya örneklerine, yerleşik hayata geçiş dönemlerinde, topluluklar arasında bilgi paylaşımı amacıyla rastlanır. İnsanlar, yerleşik hayata geçtiklerinden itibaren bilgi ve deneyimlerini paylaşmak için farklı araçlar geliştirmiş ve kültürel birikimi kuşaklar arasında aktarmışlardır. Zamanla medya; siyaset, eğitim ve eğlence gibi farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır (Choudhury, 2014, s. 26).

15. yüzyılda matbaanın icadıyla birlikte medya büyük bir dönüşüm yaşamış ve yazılı basın kitleselleşmiştir (Aymaz, 2018, s. 10). 18. Yüzyılda sanayileşmeyle birlikte modern medya kavramı doğmuş, özellikle Fransa'daki özgürlükçü düşünce akımları sayesinde kitle iletişimi önem kazanmıştır (Kongar, 2019, ss. 220-222). 19. Yüzyılda küreselleşmenin ve ulaşım imkânlarının artmasıyla medya tüm dünyaya yayılmıştır. 20. Yüzyılda ise teknolojik gelişmelerin etkisiyle medya yalnızca bilgilendirme değil aynı

zamanda ideoloji üretme ve güç mücadelesi aracı haline gelmiştir (Özçağlayan, 2014, s. 140).

19. Yüzyılın sonlarına doğru internetin yaygınlaşması ve günlük yaşama girmesiyle medya dijitalleşmiş, geleneksel yazılı, görsel ve işitsel mecraların yanına yeni medya eklenmiştir (Correa vd., 2025, s. 60). Böylece iletişim yalnızca tek yönlü bir aktarım değil küresel etkileşimin mümkün olduğu yeni bir boyut kazanmıştır (Aydoğan & Kırık, 2012, s. 63).

1.5.2. Geleneksel Medya

Geleneksel medya, yazılı ve görsel basın araçları tarafından bilgi ve haber aktarımı sağlayan büyük ölçüde tek yönlü bir iletişime dayalı bir yapıdır. Kitle analizinin sınırlı olduğu geleneksel medyada izleyiciyi pasif tüketici konumundadır. Yüksek maliyetli üretim süreçleri ve büyük organizasyonlar gerektiren yapıya haber ya da içerik üzerinde herhangi bir müdahale imkânı bulunmamaktadır (Vural vd., 2012, s. 350). Geleneksel medyanın en etkili araçlarından biri olan televizyon uzun yıllar geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olmuştur. Y kuşağının büyüdüğü dönemde televizyon, ortak izleme deneyimiyle toplumsal bir işlev görürken, teknolojik gelişmelerle birlikte Z kuşağı dijital ve etkileşimli medyaya yönelmiştir (Atıcı & Yıldırım, 2010, s. 290). Yazılı ve görsel araçların tümünü kapsamasına rağmen yeni medyanın yükselişi ile birlikte günümüzde tarihsel bir kategoride ele alınmaktadır. Başlıca yazılı ve görsel geleneksel mecra araçları şunlardır.

1.5.2.1. Gazete

Gazete kelimesi, Latince kökenli olup Fransa aracılığıyla Türkçeye geçmiştir. İtalyanca ’da ‘Gazzetta’ haber bülteni anlamında kullanılmış, batı ülkelerinde ise ‘Journal’ gibi terimlerle ifade edilmiştir. TDK’ye göre gazete; kültür, ekonomi, politika gibi konular hakkında yorumlu veya yorumsuz şekilde, belli aralıklarla veya günlük olarak yayımlanan yayınları ifade etmektedir (TDK). Geçmişten günümüze toplumsal ve kültürel bilgi aktarım aracı olan yazılı eserler geleneksel meydanında önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Matbaanın yaygınlaşması ile birlikte gazete ve kitap

gibi yazılı ürünler hızla çoğalmış, kamuoyunun oluşumunda ve kültürel değerlerin aktarılmasında belirleyici bir rol oynamıştır (Yüksel, 2001, s. 73).

Toplumun düzenli aralıklarla bilgi ulaştıran araçlardan biri olan gazete 17. Yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmıştır. İlk modern örneklerini bu dönemde veren gazete siyasal ve ekonomik gelişmeleri duyurmakta etkin bir rol üstlenmiştir. Türkiye'de Tanzimat dönemi ile gazete yayıncılığı başlamış ve basın özgürlüğü tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Tokgöz, 2003, s. 26). Gazeteler yalnızca haber iletmekle kalmamış; fikirlerin yayılması, siyasi hareketlerin güç kazanması ve kamuoyunun şekillenmesi açısından da belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bununla birlikte, sahiplik yapıları ve yayın politikaları nedeniyle çoğu zaman siyasi iktidarlarla yakın ilişkiler içerisinde olmuş ve bu durum haberlerin tarafsızlığına yönelik tartışmalara yol açmıştır. Günümüzde ise internet gazeteciliğinin yükselişiyle birlikte basılı gazetelerin etkisi azalmış, ancak hâlâ referans niteliği taşıyan önemli bir iletişim aracı olmaya devam etmektedir.

1.5.2.2. Radyo

Radyonun ortaya çıkışı elektromanyetik dalgaların keşfine dayanmaktadır. James Maxwell ve Heinrich Hertz'in teorik katkıları, 1895'te Marconi'nin ilk radyo mesajını göndermesiyle uygulama alanı bulmuştur. Başlangıçta denizcilikte iletişim amacıyla kullanılan radyo, kısa sürede uluslararası haberleşmenin temel aracı haline gelmiştir (Thompson, 1995, s. 12). Taşınabilir küçük modellerin üretilmesi ile kullanımı yaygınlaşmıştır (Atıcı & Yıldırım, 2010, s. 289). Günümüzde internete entegre edilen radyo her an ulaşılabilen bir mecra haline gelmiş ve dinleyicilere haberlerin yanı sıra müzik, reklam gibi çeşitli içerikler sunmaya başlamıştır.

1.5.2.3 Televizyon

Görsel ve işitsel içerikleri aynı anda ileten 20. yüzyılın en önemli icatlarından biri olan televizyon, Yunanca tele (uzak) ve Latince vision (görmek) sözcüklerinden türetilmiştir (Keskinbıçkı, 2019, s. 10). Televizyon teknolojisinin gelişimine Andrew May, Paul Nipkow, Francis C. Jenkins, Logie Baird, Philo Farnsworth ve Zworykin gibi isimler katkı sağlamıştır. İlk televizyon yayını 1926'da İskoç mucit Logie Baird tarafından yapılmış, 1936'da ise İngiltere'de düzenli yayıncılık başlamıştır.

Türkiye'de televizyon yayıncılığı 1950'li yıllarda İstanbul Teknik Üniversitesi'nin denemeleriyle başlamış, 1970'lerde TRT'nin kurulmasıyla tek kanal dönemi yaşanmıştır. 1980'lerde renkli televizyonun kullanılmaya başlanması ve 1990'da Star 1'in açılmasıyla özel yayıncılık dönemi başlamıştır (TRT, 2018). Günümüzde televizyon, uydu, kablo ve internet platformları üzerinden çok yönlü bir medya aracı olarak kullanılmaktadır. Böylece televizyonculuk anlayışı geleneksel sınırlarını aşarak internet tabanlı bir yapıya dönüşmektedir.

1.5.3. Yeni Medya

İnsanların ilk iletişim araçları işaretler ve semboller olmuş zamanla sözlü ve yazılı iletişim modellerine geçilmiştir. Günümüzde teknolojinin hızlı gelişimi, bilişim ve telekomünikasyon alanlarında yeni bir iletişim düzeninin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Abay Cansabuncu, 2013, s. 9). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte geleneksel medyanın yanı sıra dijital platformlar kamusal alanın en önemli parçalarından biri halin gelmiştir. Bu platformlar sayesinde bilgi daha hızlı yayılıp dolaşıma sokulurken kamuoyu oluşması ve siyasal tartışmaları şekillendirir. Bilgi kirliliğinin önüne geçme, sansür, ifade özgürlüğü, linç kültürü gibi konular dijital kamusal alanın temel mücadele alanlarını oluşturmaktadır (Avcil, 2021, s. 5)

1960'larda ses ve görüntü destekli iletişim araçlarının yaygınlaşması, telekomünikasyon kavramını güçlendirirken transistor teknolojisi ve deniz altı kabloları, bilgi aktarımını kıtalar arası yaygınlaştırmış. Özellikle askeri sistemlerde kullanılan bu gelişmeler iletişim modüllerinin gelişmesine de katkı sağlamıştır. 1980'lerde özel girişimciler sayesinde serbest yazılımlar ve bilgisayar üretimi yaygınlaşmış, Apple, IBM ve Microsoft gibi firmalar sektörün küresel olarak gelişmesini sağlamıştır (Shirky, 2008, s. 47). 1990'larla birlikte bilgisayar ve internetin yaygınlaşması, medya kavramının yeniden tanımlanmasına ve yeni medya kavramının hayatımıza girmesine neden olmuştur. Özellikle İnternetin yaygınlaşması ile birlikte bireylerin iletişim biçimlerini değişmiş, e-posta ve web tarayıcılarının yaygınlaşması bilgiye erişimini hızlandırmıştır (Gök Tokgöz & Altın, 2022, s. 20). Yeni medyanın temel özellikleri arasında ulaşılabilirlik, paylaşılabilirlik ve çoklu bellek oluşumu öne çıkmaktadır (Mora, 2008, s. 7).

Manovich'e göre yeni medyanın beş karakteristiği vardır (Manovich, 2001, s. 152).

- **Sayısal Temsilcilik:** İçeriklerin sayısal kodlarla hazırlanması ve üzerinde değişiklik yapılabilmesi.
- **Modülerlik**: Ses, görsel ve veri öğelerinin bir araya gelerek sistem oluşturması.
- **Otomasyon**: Kullanıcı müdahalesi olmadan sistemlerin iyileştirilmesi.
- **Değişkenlik**: İçeriklerin farklı platformlarda farklı biçimlerde sunulabilmesi.
- **Kod Dönüşümü**: İçeriklerin farklı formatlarda kullanılabilmesi.

Everett M. Rodgers yeni medyanın üç temel özelliğini vurgular (Abay Cansabuncu, 2013, s. 15)

- **Kitlesizleşme:** Kullanıcıların bireysel kimlikleriyle iletişim kurması.
- **Karşılıklı Etkileşim**: Çift yönlü iletişim ve paylaşım imkânı.
- **Eş Zamansızlık**: İçeriklere istenilen zaman ve mekânda erişim olanağı.

Sonuç olarak yeni medyada bireylerin katılımı ön plana çıkarken esnek ve ölçülü bir iletişim yapısı sunmaktadır. Geleneksel medyadan farklı olarak tek yönlü iletişimin yerini çift yönlü iletişim almıştır.

1.5.3.1. İnternet

TDK'ye göre Türkçe 'ye İngilizceden geçen ve genel ağ (TDK, t.y.-b) anlamına gelen İnternet terimi, İngilizce international (uluslararası) ve network (ağ) sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Teknik açıdan, güçlü donanımlara sahip bilgisayarların bir ağ üzerinden birbirine bağlanması ve veri alışverişi yapabilmesini sağlayan uluslararası bir bilgi işlem sistemidir. Bu ağ uydular, kablo yayınları ve telefon hatları gibi altyapıları da kapsar ve elektronik ticaret, bankacılık, sağlık, kültürel etkileşim gibi çeşitli alanlarda kullanılır (Correa vd., 2025, s. 250).

Küreselleşmeyle birlikte iletişim teknolojileri de sürekli yenilenmiş ve gelişmiştir. Bilginin elde edilmesinin yanı sıra kaynağının kontrolü, depolanması ve teknolojinin yönetimi önem kazanmıştır (Aymaz, 2018, s. 125). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de internet, geleneksel medyanın yapısını değiştirmiş ve yeni medya kanallarının

yaygınlaşmasını sağlamıştır. Akıllı cihazların yaygın kullanımı, haberleşme ve bilgiye erişimde internetin öncülüğünü pekiştirmiştir (Karaduman, 2002, ss. 47-48).

Yeni medya pratikleri yalnızca haberleşme alanında değil pazarlama ve reklamcılık süreçlerini de dönüştürmüştür. Online alışveriş, haber alma ve interaktif iletişim gibi uygulamaları mümkün kılmıştır (Solmaz vd., 2017, s. 25). Küreselleşmeyle birlikte internet, eğitimden sağlığa, ticaretten yayıncılığa birçok sektörde değişimi tetiklemiştir İnternetin gelişiminde en önemli adımlar yine savunma ve güvenlik adımlı atılmış, ARPANET'in askeri amaçlarla kullanımı, Tim Berners-Lee'nin World Wide Web'i geliştirmesi ve HTML/URL ile web sayfalarının oluşturulması dijital medya araçlarının temelini atmıştır (Bat vd., 2010, s. 3352).

Web 1.0, kullanıcılara sadece bilgi alma olanağı sunarken; Web 2.0, katılımcı ve etkileşimli web sayfalarını mümkün kılmıştır (O'Reilly, 2007, s. 33). Web 3.0 ile kullanıcılar, tüketilen içeriğe müdahale edebilmekte, interneti kontrol edebilmekte ve farklı bilgisayarlarla bağlantı kurabilmektedir. Yapay zekâ destekli bu sistem, kullanıcı profillerini tahmin ederek daha kişiselleştirilmiş bir deneyim sunmaktadır (O'Reilly, 2007, s. 16). Teknolojik değişimlerin artması ve gelişmesi ile internette dönüşüme uğramaktadır. Web 3.0 döneminden sonra gelen Web 4.0 ise Simbiotik Web olarak adlandırılan insan ve makine arasındaki üst düzey etkileşimi öngörmektedir. Bu aşamadaki önemli unsur Web 3.0 döneminde hayatımıza giren yapay zekâların ileri boyuttaki halini ifade etmektedir. Makinaların öğrenerek proaktif hizmet sunduğu dönemi ifade etmektedir. Web 4.0 anlamlandırılmış karar verme olarak da açıklanabilir. Kişiye uygun içeriklerin yanısıra tahmine dayalı önerilerle dijital deneyimi şekillendirir.

1.5.3.2. Sosyal Medya

Sosyal medya, kullanıcıların kendi içeriklerini (metin, fotoğraf, video, ses vb.) üreterek paylaşabildiği, anlık ve çift yönlü iletişim sağlayan dijital platformları ifade eder. TDK'ye göre kullanıcıların görsel ve işitsel malzeme, bilgi paylaşımı ve haberleşme sağlayan iletişim aracı olarak anlamına gelmektedir (TDK, t.y.-d). Bu ortam, kullanıcıların birbirleriyle etkileşime girmesine ve görüşlerini ifade etmesine olanak tanır (Emchiyeva, 2019, s. 37). Sosyal medyanın tarihi 1978'de Ward Christensen ve Randy Suess'in BBS yazılımıyla arkadaşları arasında bilgi paylaşmasına kadar uzanır.

1990'lı yıllarda GeoCities ve Open Diary gibi paylaşım sayfaları sosyal ağların ilk örneklerini oluşturmuştur (Mayfield, 2008, s. 42). Web 2.0 döneminde hayatımıza giren sosyal medya ile birlikte etkileşimli içerik üretimi ve paylaşımı (O'Reilly, 2007, s. 20). Kullanıcılar arasında popülerleşmesine ve kullanıcıların aktif katılım göstermesine neden olmuştur. Günümüzde sosyal medya çeşitli amaçlar için kullanılan bir ortam haline gelmiştir. Haberleşmenin yanısıra alışveriş, pazarlama gibi alanlarda da kritik rol oynamaktadır. 2018 yılında yaklaşık 4 milyar (WeAreSocial, 2019) olan internet kullanıcı sayı günümüzde 5.64 milyara (DataReportal, 2025) yükselmiştir.

1.5.3.2.1. Sosyal Ağlar

Sosyal ağlar, bireylerin veya kurumların birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan ve bağlantılar oluşturan dijital platformlardır. Kullanıcılar video, görsel, metin gibi içeriklerini arkadaş grupları veya tüm dünya ile paylaşabilirler (Öztürk & Talas, 2015, s. 108). Bu ağlar sosyalleşme ve eğlencenin yanı sıra eğitim, pazarlama, haberleşme gibi birçok sektör için önemli hale gelmiştir. Günümüzde en yaygın kullanılan sosyal ağlardan basında Instagram, Twitter (X), Youtube, WhatsApp, Facebook, Linkdln ve TikTok yer almaktadır. Farklı kullanıcı profilleriyle hemen herkese hitap etmesi dijital yaşamın bir parçası haline gelmesine neden olmuştur.

- **Facebook (2004):** Başlangıçta Harvard öğrencileri için kurulan platform, bugün milyarlarca kullanıcıya ulaşmış, hem bireyler hem de kurumlar için önemli iletişim ve paylaşım platformlarından birine dönüşmüştür (Solmaz vd., 2017, s. 26).

- **YouTube (2005):** Video içeriklerinin yüklenmesi izlenmesi ve paylaşımı için kurulan platform, kısa sürede küresel popülarite kazanmıştır. Eğitimden eğlenceye çeşitli alanlarda kullanılan platform dünya çapında milyarlarca kullanıcıya ulaşmaktadır (Arklan & Kartal, 2018)

- **Twitter/X (2006):** Kısa metinler (tweetler) aracılığı ile bir konu hakkında konuşmak, düşünceleri paylaşmak için kullanılan haberlerin ve güncel olayların paylaşıldığı mikroblog platformudur. Özellikle siyasi olaylarda ve kriz anlarında aktif olarak kullanılmaktadır (Başyiğit, 2022, s. 49).

- **WhatsApp (2009):** Anlık mesajlaşma ve arama imkânı sunan uygulama aynı zamanda bireylerin metin, görsel, sesli v görüntülü iletişim kurmasına olanak sağlamaktadır. WhatsApp mobil iletişimde yaygın olarak kullanılan platformlardan biridir (Statista, 2025).

- **Instagram (2010):** Görsel ve kısa video temelli içerik paylaşımına dayalı platform genç kullanıcı kitlesi arasında büyük popülerlik kazanmış ve dijital pazarlama , marka yönetimi gibi alanlarda önemli unsur haline gelmiştir (Kaplan & Haenlein, 2025).

- **TikTok (2016):** kısa süreli video içerikleri üretme ve paylaşma üzerine kurulu olan uygulama özellikle gençler arasında popülerlik kazanmıştır. Dans, müzik paylaşımlarının yanısıra mizah, bilgilendirici içeriklerle geniş bir kültürel etki yaratmıştır. Kullanıcılara daha iyi hizmet verbilmk için ilgi alanlarına göre kişiselleştirilmiş deneyimler sunması ile dikkat çekmektedir (Haibo vd., 2025).

- **LinkedIn:** İş ve kariyer odaklı bir ağdır. Kullanıcılar eğitim, deneyim ve iş bağlantılarını paylaşabilir; profesyonel fırsatları takip edip profesyonel bağlantılar kurabileceği bir platformudur (Yılmazsoy & Kahraman, 2017, s. 5)

1.5.3.2.1. Bloglar

Bloglar, kişisel veya ilgi alanlarına yönelik günlükler olarak kullanılması dikkat çekmiştir. Kullanıcılar içeriklerini özgürce paylaşabilir, okuyucular yorum yapabilir veya abonelikle takip edebilirler (Akbayır, 2008, s. 11). Popüler örnekler: Blogger, LiveJournal, WordPress, Open Diary.

1.5.3.2.2. Vikiler

Vikiler, kullanıcıların bilgi paylaşmasını ve eksik veya hatalı bilgileri düzeltmesini sağlar. Kişisel veya halka açık olabilirler. En bilinen örnek: Wikipedia (2001), milyonlarca içerik barındırır (Mayfield, 2008, s. 45). Diğer örnekler: Wetpaint, PBworks.

1.5.3.2.4. Forumlar

Forumlar, belirli konular üzerinde bilgi paylaşımı ve tartışma platformlarıdır. Okuyucular içeriklere katılabilir ve yorum yapabilirler. Moderatörler, forum kurallarına aykırı içerikleri denetler (Öztürk & Talas, 2015, s. 109). Örnekler: müzik, otomobil forumları.

1.5.3.2.5. Podcastler

Podcastler, internet üzerinden dinlenebilen veya indirilebilen dijital ses yayınlarıdır. Radyoya benzer içerik sunar ancak dinleyici istedikleri zaman durdurabilir veya ileri alabilir. Türleri: monolog, mülakat, çoklu sunucu (multiple hosts) (Yücel, 2020)

Habermas'ın İdeal Kamusal Alanı ve Medyanın Kurucu Rolü

Medya yalnızca haber aktaran bir araç olmanın ötesinde, toplumsal iletişimin düzenleyicisi ve kamusal bilincin biçimlendiricisi rolü oynayan bir araçtır. Özellikle yazılı basın, modern demokrasilerin ortaya çıkış sürecinde, kamuoyunun şekillenmesinde önemli rol üstlenmiştir. Yazılı basın, Habermas'ın tanımladığı kamusal alanın oluşumunda merkezi bir rol oynamıştır. Habermas'a göre kamusal alan, bireylerin devlet ve ekonomik güçlerden bağımsız biçimde bir araya gelerek toplumsal meseleler üzerine tartıştıkları, rasyonel akıl yürütmeye dayalı fikir alışverişinde bulundukları bir alanı ifade ederken Habermas gazete ve kitle iletişim araçlarını kamusal alanın iletişim araçları (1997, s. 96) olarak adlandırır. Gazeteler ve dergiler toplumun bilgilenmesini ve farklı görüşleri tartışabilmesini sağlayarak demokratik işleyişin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Walter Lippmann bu durumu gazeteleri demokrasinin İncil'i olarak tanımlayarak açıklamaktadır (Demir, 2018, s. 97). Yazılı basın bu yönüyle haber kaynağı olmanın yanı sıra kültürün gelişmesi ve değişmesinde de pay sahibi olduğu görülmektedir.

Habermas kamusal alanı herkesin eşit ve özgür biçimde fikirlerini ifade edebildiği, baskıdan arınmış bir iletişim ortamı (Habermas, 2001, ss. 57-59) olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda yazılı medya, ideal koşullarda katılımı mümkün kılan ve demokratik süreçlerin gelişmesine zemin hazırlayan bir araç olarak değerlendirilebilir. Ancak tarihsel açıdan bakıldığında, dezavantajlı grupların çoğu zaman bu tartışma alanının

dışında bırakıldığı da görülmektedir. Yani yazılı medya, kamusal alanın kurucu unsuru olsa da eşitlikçi katılım her zaman sağlanamamıştır. Feminist kuramcı Nancy Fraser (1990), Habermas'ın yaklaşımını eleştirerek bu dışlanmışlık durumuna işaret eder. Ona göre 'tekil bir kamusal alan' yerine 'karşıt kamusallıklar' vardır ve dışlanan gruplar bu alanlarda kendi seslerini ürettiğini iddia ederek kamusal alandaki temsil krizine dikkat çekmektedir (Calhoun, 1993, s. 125). Temsil krizi ile medyadaki özgür tartışma ve sansür kavramları üzerinden yeni tartışmalar meydana gelmektedir. Habermas'ın kamusal alan modelinde demokrasinin temel koşulu, bireylerin herhangi bir baskı altında kalmadan fikirlerini açıklayabilmeleri ve ortak bir rasyonalite içinde tartışabilmeleridir (Habermas, 1997, ss. 25-28). Bu model, iletişimsel eylemin temelinde özgürlük ve akıl yürütme ilkelerinin bulunduğu bir topluma dayanmaktadır. Ancak günümüzün çokkültürlü ve kimlik temelli farklılıkların belirginleştiği toplumlarında, bu mutlak özgürlük anlayışı bazı açılardan eleştirilmektedir. Sınırsız ifade özgürlüğü kimi zaman nefret söylemini, ırkçılığı veya cinsiyetçiliği meşrulaştıran bir araç haline gelebilmektedir ve sınırlandırılması da yine insan haklarının korunması için gereklidir (E. Çelik, 2013, s. 208).

Bu noktada politik doğruculuk devreye girmektedir. Buradaki amaç ifade özgürlüğünü ortadan kaldırmak değil, iletişimdeki güç dengelerini ayarlamaktır. Bazı marjinal kabul edilen gruplar, bireyler toplumsal olarak sürekli hedef haline getirilmesi tartışmaların eşit koşullarda yürümemesine sebep olmaktadır. Habermas'ın öne sürdüğü 'baskıdan arınmış iletişim' ilkesi, ancak bu tür sembolik şiddet biçimleri ortadan kaldırıldığında gerçek anlamda hayata geçebilir (1997, ss. 18-19). Bu bakımdan politik doğruculuk, kamusal alanın özgürlükçü yapısını zayıflatmaktan ziyade, onu daha adil hale getirmeyi hedefleyen bir etik çerçeve olarak görülebilmektedir. Bir diğer sorun ise tarafsız akıl fikriyle ilgilidir. Habermas'ın modelinde bireylerin toplumsal konumlarından bağımsız olarak ortak bir rasyonaliteye ulaşabilecekleri varsayılır. Ancak feminist ve eleştirel kuramcılar, bu tarafsızlık iddiasının gerçekte belirli bir toplumsal grubun deneyimini evrensel olarak kabul ettirdiğini öne sürer Nancy Fraser, Habermas'ın kamusal alan modelinin pratikte burjuva beyaz erkeklerin tartışma alanını temsil ettiği, kadınlar, alt sınıfların veya etnik azınlıkların sesleri bu alanın dışında bıraktığını iddia etmektedir (Kubatov, 2004, s. 20). Politik doğruculuk bu eleştiriye dayanarak bilginin toplumsal konumdan bağımsız olamayacağını ve her bilgi biçiminin belli bir güç ilişkisini

yansıttığını savunur. Dolayısıyla yalnızca dilin değil, aynı zamanda bilginin üretim biçimlerinin de dönüşmesi gerekmektedir. Politik doğruculuk kavramının kamusal tartışmalarda kullanılan dilin ayrımcı, ötekileştirici veya dışlayıcı öğelerden arındırılmasını hedeflemesi aktivistler tarafından sıklıkla kullanılmasına neden olmuştur. Özellikle yazılı basında dezavantajlı grupların görünürlüğünü artırmak için dilsel dönüşümler yapılması konusunda çalışmalar yapılarak dildeki söylemlerin düzenlenmesi için çaba göstermektedirler. Örneğin; özürlü yerine engelli birey gibi ifadelerin tercih edilmesi, politik doğruculuğun medya diline yansımasına örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda politik doğruculuk, Habermas'ın idealize ettiği baskıdan arınmış, eşit katılıma açık iletişim ortamına yaklaşmayı sağlayan bir araç (1997, ss. 58-61) haline gelir. Bununla birlikte politik doğruculuk, çeşitli eleştirilere de maruz kalır. Medyada dilin düzenlenmesi ve belirli söylemlerin sınırlandırılması, ifade özgürlüğünün daralmasına yol açabileceği gerekçesiyle tartışmaktadır (Robert Sparrow, 2022, s. 122). Habermas'ın kamusal alan modelinde temel değer, farklı fikirlerin özgürce ve rasyonel bir zeminde tartışılması (1997, ss. 28-29) iken bunun yanı sıra politik doğruculuğun en çok eleştiri alığı konulardan biri çeşitliliği sınırlandırarak yalnızca belli normlara uygun görüşlerin medyada dolaşıma girmesine neden olabilir. Bu nedenle politik doğruculuk, bir yandan marjinal grupların sesi olma potansiyeli taşırken öte yandan kamusal alanın özgür tartışma alanını kısıtlama riski barındırabilmektedir. Sonuç olarak, yazılı basın tarihsel açıdan kamusal alanın temel kurumsal zeminini oluşturmuş, demokrasinin işleyişinde vazgeçilmez bir işlev üstlenmiştir. Ancak günümüzde politik doğruculuk tartışmaları, bu alanın nasıl düzenleneceği, kimlerin temsil edileceği ve hangi söylemlerin meşru kabul edileceği sorularını gündeme taşımaktadır. Yazılı medya böylece hem kapsayıcı bir kamusal alan yaratma potansiyeline hem de söylemi disipline ederek fikir çeşitliliğini sınırlama riskine sahip çift yönlü bir işlev görmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL AKTİVİZM VE YENİ EYLEM BİÇİMLERİ

2.1. Aktivizmin Evrimi

Dijital teknolojilerin gelişmesi yaşamın her alanına etki etmiş ve siyasal katılım biçimleri bundan payını almıştır. Fiziksel olarak gerçekleşen geleneksel eylemler sokaklar, meydanlar, kamusal alanlardan dijital mecralara taşınmıştır. Dijital mecralar örgütlenen ve hızla yayılan bir mücadele alanına dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm gelişen teknolojinin bir sonucu olmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal hareketlerin doğasını ve örgütlenme biçimleri ile iletişim stratejilerini kökten değiştirmiştir (Gürel & Nazlı, 2019, s. 187). İnternetin hızla yaygınlaşması sosyal medyaların daha görünür hale gelip kullanıcı sayılarının artması, etkileşim olanakları ve kullanıcıların tüketiciden üreticiye dönüşmesi aktivizmin yeni bir formunu ortaya çıkarmış böylece dijital aktivizm çağdaş toplumsal mücadelelerin biri haline gelmiştir (Karagöz, 2013, s. 153).

Dijital aktivizm sanılanın aksine çevrim için görünürlük sağlamanın yanı sıra kolektif bilinç oluşumu ve üretiminde, alternatif kamusla alanlar yaratmada ve mevcut güç ilişkilerini sorgulama pratiğine sahip bir alandır. İmza kampanyaları, hashtag çalışmaları, boykot listeleri gibi geniş eylem yelpazesine sahip dijital aktivizm günümüz politik kültürünün hem ürünü hem de dönüştürücüdür.

2.1.1. Dijital Aktivizmin Ortaya Çıkışı

Dijital aktivizm kavramı dijital teknolojiler aracılığı ile toplumsal ve siyasal talepleri ifade edilmesine verilen isimdir. Bu eylem biçiminin geleneksek aktivizmlerden farkı sokağa çıkmadan ya da örgütlü siyasi hareketler gibi planlanmadan internetin sunduğu

hız, erişilebilirlik ve dünya çapında etkileşim imkânlarını kullanarak farklı bir mücadele alanı oluşturmaktadır. İkinci dünya savası ile hayatımıza giren bilgisayar 1990'lı yıllara kadar sürekli gelişim göstermiş ve 90'ların sonunda Web 2.0 ile dijital aktivizmin evriminde dönüm noktası olmuştur. Bu durum interneti yalnızca tüketilen konumundan çıkarıp aynı zamanda üretilen bir yer konumuna getirmiş böylece dijital ortam katılımcılı ve ağ bağlantılı yeni bir kamusal alana dönüşmeye başlamıştır (Shirky, 2008).

Web 1.0 döneminde insanlar TV izleyip radyo dinlerken sadece onlara sunulan bilgileri alırken Web 2.0 ile bireyler aktör haline gelmiştir. Profiller oluşturup normal hayattaki ilişkiler ağını internet ortamına taşımaya başlamışlardır. Radikal bir kararla internet ortamına taşınmaya başlayan sosyal yaşam her alanda olduğu gibi aktivizm alanında da değişimlere sebep olmaya başlamıştır (Turhan, 2017). Dijital aktivizmin görüldüğü ilk yer olarak 90'ların sonunda e-posta ve formlar aracılığı ile örgütlenişler ve protestolar oluşturmaktadır. 99'Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) karşıtı protestolar dijital iletişim araçlarının politik eylemleri konusunda milat olarak kabul edilmektedir. Bu protestoların en önemli yanı fiziksel katılımın yanı sıra internetin ilk dönemlerdeki araçları kullanılarak gerçekleştirilen çevrimiçi örgütlenmelerle de hem bilgi akısını sağlamış hem de örgütlenmeyi kolaylaştırmıştır bu özelliği ile dikkat çekmiştir. Eylemler radikal çevreci gruplar, sendikalar ve insan hakları savunucularıyla birlikte öğrenci grupların ortaklaşa düzenlediği kapsamlı bir eylem planının yürütülmesi için çevrimiçi iletişim araçları kullanılmış ve hızlı bir şekilde hareket edilmiştir. Medya manipülasyonlarına karşı alternatif bilgi akışı sağlanabilmiş ve öncül bir deneyim olarak tarihe geçmiştir (Juris, 2005). Protestolar sırasında 'Indymedia (Independent Media Center)' adı verilen alternatif bir yayın ağı kurulmuş ve bilgi akısı buradan sağlanmıştır. Ayrıca bu durum yurttaş gazeteciliğin ilk örneklerinden biri olarak da kabul edilmektedir. Indymedia dijital medyanın potansiyelinin görülmesi ve anlaşılması için önemli bir araç olmuştur. Yine bu sayede protestolar küresel çapta eş zamanlılık kazanabileceği ve yerel olayların ulusal bir direnişe dönüşebileceğini göstermiştir. Dijital aktivizm kendini kanıtlayarak sembolik destekle sınırlı kalmayıp taktiksel bir araca dönüşerek sahada rol alabileceği anlaşılmıştır. Sonrasında yapılan eylemlerde kullanılan dijital aktivizmi damga vurduğu eylemlere örnek olmuştur.

Sosyal medya platformlarının yükseldiği 2000'li yıllar dijital aktivizm kavramında köklü bir değişikliğe gitmesine neden olmuştur. Facebook, Youtube, Twitter gibi platformların yükselişi ve protesto çağrılarının viral haline gelmesiyle bireylerin artık protestolara fiziksel olarak değil sembolik ve dijital olarak da katılabilmesinin önünü açmış ve yeni bir aktivizm şekli ortaya çıkarmıştır. Bu aktivizmin ilk ve en önemli örneklerinden biri 2011 yılında Tunus'ta başlayıp tüm Ortadoğu'yu içeresine alan Arap Baharı sürecidir. Yoksul bir seyyar satıcı olan Mohamed Bouazizi'yi belediye çalışanları tarafından tartaklanmış ve rüşvet talep etmeleri sonuncuda belediye binası önünde kendini yakarak Arap Baharının fitilini ateşlemiştir. Sosyal medyanın politik eylemliliği tetiklemekteki gücünü göstermiş ve tarihsel bir kırılma noktası haline gelmiştir. Sosyal medya araçları sayesinde bilgi akışı sağlanmış protestolar organize edilmiş ve ağlar sayesinde protestolar geniş kitlelere ulaşabilmiştir. Tüfekçi durumu otoriter rejimlerin kontrolünde olan geleneksel medyanın kısıtlayıcı çerçevesine karşı alternatif bir kamusal alan olduğunu ve bireylerin kendi deneyimleri, şikâyetleri ve taleplerinden oluşan gerçek zamanlı bir alan olarak tanımlamıştır (Tüfekçi, 2019)

Dijital aktivizm yalnızca protestoların örgütlenmesi ile kalmamış aynı zamanda günlük yaşam pratiklerine de etki etmiştir. Günümüzde en etkili aktivizm yollarından biri olarak kabul edilen dijital aktivizm hem toplumsal bilinç yükseltmekte hem de politik baskı oluşturmaktadır. Bireyler eskiden olduğu gibi örgütlü yapılara değil kişisel kimlik ve deneyimleri etrafında şekillenen gevsek ve ağ tabanlı birlikteliklere dayanarak hareket etmektedir.

2.1.2. Dijital Aktivizmin Sosyo- Politik Temelleri

Dijital aktivizmin yükselmesinde teknolojik gelişimlerin olduğu kadar toplumsal yapının dönüşümü kamusal alanın dijitalleşmesi ve yeni kuşakların politik taleplerini farklı yollarla ifade etme biçimleri gibi birçok değişkenin sonucudur. Geleneksel politik katılım biçimlerinin yetersiz kaldığı ya da etkisiz kaldığı düşünüldüğü dönemde dijital ortamlar bireyler için hem ifade özgürlüğü hem de kolektif eylemler açısından alternatif bir alan sunmuştur (Castells, 2013, ss. 450-453). Bu yeni alan, Jürgen Habermas'ın kamusal alan anlayışını dijital ortama taşıyarak yurttaşların birbiriyle iletişime geçtiği, fikir alışverişinde bulunduğu ve politik tavır sergilediği etkileşimli bir zemin haline gelmiştir.

Siyasal yapılar teknolojik imkânların nasıl kullanılacağını ve yürütülen aktivizm çalışmalarının hangi ölçüde etkili olacağını büyük ölçüde belirler. Demokratik recimlerde dijital aktivizm yurttaşların yönetime katılmasını sağlayan güçlü bir toplum yapısı oluşturulmasına yardımcı olurken otoriter recimlerde bir tehdit olarak algılanmaktadır. Demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlarda dijital aktivizm karar alma sürçlerinde toplumun taleplerini dikkate alırken demokratik mekanizmaların zayıf olduğu toplumlarda dijital alanlarda çoğu zaman sansür müdahale altındadır (Turhan, 2017, s. 39). Bu bağlamda dijital aktivizmin başarısı da sadece teknolojik alt yapıyla sınırlı kalmayıp toplum yapısının buna uygunlu ile de ilişkilidir.

Dijital aktivizm sosyo-politik temelleri, neoliberal politikaların yarattığı eşitsizlikler, temsili demokrasinin krizleri ve toplumsal dışlanma pratikleriyle şekillenen yeni mücadele biçimlerine dayanır. Özellikle gençlerin ve marjinal diye tabir edilen dışlanmış grupların dijital alanlarda görünürlük, direnç üretme mekanizmalarına dönüşmüştür (Köse, 2020). Kamusal alana yeni bir direniş dili ve alternatif bir siyasal pratik biçimi kazandırarak yalnızca teknolojik eylemlilik olarak anılmasının önüne geçmiştir. Dijital aktivizmin sayesinde kurulan ağ toplumunun oluşturduğu yatay örgütlenme sosyo-politik temellerinde kritik rol oynamaktadır. Dijital ağlar bireylerin merkezi bir otoriteye bağlı kalmadan mobilize edilebilmekte bu da hareket esnekliğini arttırırken küresel ölçekte dayanışma biçimleri kurulmasına yardımcı olmaktadır.

2.2. Dijital Aktivizm Türleri

Dijital teknolojiler aracılığı ile gerçekleştirilen aktivizmlerin eylem türüne göre çeşitleri bulunmaktadır. Altyapının sunduğu erişim hızı ve olanakları sayesinde çeşitlenen aktivizm türleri zamanla teknolojik gelişmeler arttıkça yeni aktivizm türlerinin eklenmesi ile büyümeye devam edecektir. Dijital aktivizm türleri eylem biçimleri, katılım şekli veya etkisine göre kategorize edilmektedir. En yaygın beş türü kısaca şöyledir:

2.2.1. Hacktivizm / Hacktivism

Hacktivizm kelimesi ‘hacking’ ve ‘activizm’ kelimelerinin birleşimi ile meydana gelmiştir. Teknolojik alt yapıyı kullanarak politik ve sosyal içerikli müdahaleler

gerçekleştiren bir eylem biçimidir. Dorothy E. Denning Hacktivizmi, bilgisayar korsanlığı ile aktivizmin bir araya gelmesidir. Burada 'hacking' terimi, bilgisayarları alışılmadık ve genellikle yasa dışı yollarla, genellikle özel yazılımlar (hacking araçları) yardımıyla istismar eden operasyonları ifade etmek için kullanılır (Denning, 2000, s. 263) diyerek açıklamıştır. Hacktivizm, sivil itaatsizlik yöntemlerini siber uzaya taşıyan elektronik sivil itaatsizliği de içerir. Bazı araştırmacılar elektroniklere uygulanan doğrudan eylemin, programlama becerileri ve eleştirel düşünceyle birleştirerek sosyal değişim için nasıl çalışabileceğini tanımlamak için icat edildiğini savunurken diğerleri ise terimi pratikte teknik, ekonomik ve siyasi bir platform olarak internetin güvenliğini sarsan kötü niyetli, yıkıcı eylemlerle eş anlamlı olarak kullanmaktadır. Bazıları ise özel olarak ifade siyaseti, ifade özgürlüğü, insan hakları ya da bilgi etiği ile ilişkilendirmektedir (Krapp, 2005, s. 74). Hacktivizm ve aktivizmi birleştiren terimin yazılışı bile tartışmalı hale gelmiştir - eğer teknolojik bir mirasa vurgu yapılmak isteniyorsa hacktivizm, teknik sınırlamaları keşfetme, test etme ve bunlara çözümler üretme şeklindeki hacker tavrından yola çıkmadığı aksine radikalleşmiş bir aktivizm olarak kabul ediliyorsa haktivizm bir çeşit aktivizm olarak görülebilir. Şüpheyle yaklaşılan bir davranış ise bilgisayar korsancılığı olarak anılmaktadır. Hiçbir ortak amaç ya da motive edici hareket hacktivizmi sosyal ya da siyasi bağlamı içinde tanımlamaya yetmemektedir. Çünkü hükümetler hareketin temel etiğini çoktan suç haline getirdiği ve hacker'ın anlamını orijinal anlamına oldukça yabancı bir şeye dönüştürmüştür ve orijinal anlamından farklı bir anlam olarak kullanılmaktadır ve suç olarak kabul görmektedir (Krapp, 2005, s. 78).

Hacktivizm hem sisteme yönelik bir tehdit hem de yaratıcı bir performans olarak tanımlanır.1999'da düzenlenen Jam Echelon Günü Erken hacktivizm örneklerinden biri sayılır. ABD ve müttefiklerinin kürsel gözlem evi olan ECHELON e-posta ve telefon gibi iletişim cihazları üzerinden bazı kelimeleri 'trigger kelime' olarak belirleyip veri topladığına inanılıyordu. Bunun üzerine sistemi hackleyip bozmak yerine yoğun bir şekilde veri bombardımanına tutmayı düşündüler. İnsanlara çağrı yaparak e-mail veya telefonlarında 'bomb, jihad, revolution, terrorism, kill, CIA' gibi tetikleyici kelimeleri kullanmaları istendi. Amacı sistemin çalışma mantığını sabote ederek gözetim uygulamalarına dikkat çekmektir (Oakes, 1999). Sonucunda ise ECHELON varlığı kabul edildi fakat ABD tarafından kabul edilmedi. AB vatandaşlarını korumak için

küresel gizlilik önemlerini sıklaştırmaya başladı. Ve gözetim tartışmalarının küresel boyutlara ulaşmasına sebep oldu.

2.2.2. Yurttaş Gazeteciliği / Citizen Journalism

Yurttaş Gazeteciliği, bireylerin haber ve bilgi toplaması bunun raporlanması, analiz edilmesi ve yayılması anlamına gelen bir kavramdır. Özellikle akıllı telefonların yaygınlaşması ile etkinliğini artıran kavram günümüzde geleneksel mecraların ihbar hattı kurmasına neden olacak kadar yaygınlaşmıştır. Nicholas Negroponte 1995 yılında yayımlanan Being Digital (Dijital Olmak) adlı kitabında gelecekte internetin haber okumak isteyen insanlara yalnızca kendilerini ilgilendiren konuları ve kaynakları seçme olanağı vereceğini öngörmüştür (Negroponte, 1995). Bu kısım geleneksel medyayı tedirgin etmiştir. Ortak bir bilgi zemini oluşturan medya gücün kendi elinden giderek bireylerin eline geçmesinden endişe duymuştur. Tarih boyunca haber ve bilgiye erişim dağıtımı domine etme imkânını ve gücü elinde bulunduran güçlü kurumlara tanınan bir ayrıcalık olmuştur. Geçtiğimiz iki yüzyıl boyunca bağımsız bir basın toplumun bilgiyi öğrenme hakkının savunucusu olarak hizmet vermiştir. Aydınlanma çağının en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir (Bowman & Willis, 2003). Vatandaş gazeteciliği ile bu güç zayıflamış ve insanların bilgiyi sınırsız ulaşımının önünü açmıştır.

İlk örneklerinden sayılan Rodney King olayıdır. 1991 yılında Kaliforniya'da yasayan Rodney King isimli siyahi bir vatandaş aşırı hız nedeniyle durdurup tutuklandıktan sonra 4 polis memuru tarafından öldüresiye dövülmesini kamera kaydına alan George Holliday çektiği görüntüleri haber kanallarına göndererek yayınlanmasını sağladı. Görüntüler sonucu ABD'de polis şiddeti, ırkçılık ve caydırıcı olmayan cezalar tartışma konusu oldu. Olaylar 1992 Los Angeles Ayaklanmalarına kadar uzandı (Allan & Thorsen, 2009). Sonucunda görüntülere rağmen beraat eden polis memuru halkın ayaklanmasına sebep oldu ve 5 gün süren büyük isyan başladı. 63 kişi hayatını kaybederken binden fazla bina yandı ve 1milyar doları aşan maddi zarara sebep oldu.

2.2.3. Meta-Seslendirme / Meta-Voicing

Bir başkası tarafından yapılan paylaşımları retweetlemek, paylaşmak söz konusu paylaşıma yorum eklemek ya da oylama yapmak olarak adlandırılan kavrama meta-

seslendirme denilmektedir. İnternetin yankı odası olarak da adlandırılan (Majchrzak vd., 2013) kavram kolektif bir biçimde hareket etmeye olanak sağlar. Kavram bireyin içerik üreticisi olmadan da eyleme katılmasına olanak sağlamaktadır. Dijital kamusal alanda olaylara tepki vererek kamunun bir parçası olabilmektedir. Etkileşim vermeyi sosyal desteğin göstergesi olarak gören araştırmacılar meta-seslendirmenin düşük çabalı, hızlı ve anlamlı bir katılım olarak görmektedirler (Wang vd., 2015).

Bu türün ilk ciddi örnekleri Twitter ve Facebook gibi etkileşim gücü yüksek sosyal medyaların çıkışı ile görülmüştür. Daha öncesinde 1990-2000 arasında Slashdot ve Digg gibi erken sosyal haber platformu kabul eden mecralarda görülmüştür. Platformlarda kullanıcılar güncel içerikler paylaşırken diğer kullanıcılar tarafından yapılan geri bildirimler kamusal söylemin oluşmasına sebep olmuştur. Böylece tek taraflı içerik sunmak yerine kolektif, çok sesli bilgi akısına dönüşmüştür. Sosyal medyanın yükselişine denk gelen Arap Baharı ise dijital aktivizmin kritik bir unsuru haline gelmiştir. Protestolar sırasında atılan yardım tweetleri geniş kitlelere duyurmak için diğer kullanıcılar tarafından tekrar paylaşılması yorum yapılması etkileşim verilmesi dijital mecraların mobilizasyon gücü ve kolektif katılımın gücünü göstermiştir (Boyd vd., 2009).

2.2.4. Kliktivizm / Clicktivism

Kliktivizim bireylerin düşük çaba ile sadece tıklayarak ifade ettikleri dijital aktivizm yoludur. Terim ‘click (tıklama)’ ve ‘activism’ kelimelerinin birleşmesi ile türetilmiştir (Chandler & Munday, 2016a). Kavramın kapsadığı eylemler, çevrimiçi imza kampanyaları, gönderi beğenmek veya hashtag altındaki tweet’e destek vermek olarak çeşitli şekillerde bulunur. Kliktivizmin yükselişi sosyal medya platformlarının yükselişi ile aynı zaman denk gelmektedir. Özellikle ‘Change.org, Avaaz, Facebook ve Twitter’ gibi araçlar sayesinde bireyler örgütlü bir yapıya dâhil olmadan da eylemlere katılma imkânı bulmuştur. Düşük çaba gerektiren katılımlar birçok birey için erişilebilirlik ve zaman tasarrufu açısından cazip hale gelmiştir (Halupka, 2014). Bunun yanı sıra katılımların gerçek zamanlı bir değişime etki edemeyeceği düşünülmektedir.

Kliktivizmin en önde gelen örneklerinden biri olan 2014 yılında başlatılan Michelle Obama’nın da destek olduğu ‘Bring Back Our Girls’ kampanyasıdır. Bu kampanyanın

amacı Boko Haram tarafından kaçırılan kız çocukları için uluslararası kamuoyu oluşturup destek toplamaktır. Ünlü isimlerinde destekleri ile sosyal medyada yayılan imza kampanyası geniş kitleler tarafından duyulmuştur. Fakat kitlesel dikkat çekme gücü ortaya çıksa bile sonuçlar açısından sınırlı kalmıştır (Morozov, 2011, ss. 25-29)

2.2.5. Slaktivizm / Slacktivism

Kavram 'slacker' ve 'activism' kelimelerinin birleşmesi ile türetilmiştir. Düşük çaba gerektiren sembolik etkisi sınırlı eylemler olarak tanımlanır (Chandler & Munday, 2016b). Buna rağmen slaktivizm etkisinin son yıllarda giderek artması dikkat çekmektedir. Etkisinin genişlemesi ile kolektif bilince katkı yaptığı belirtilmektedir. Kavram Evgeny Morozov tarafından popülerleştirilmiştir. Diğer aktivizm türlerinde olduğu gibi slaktivizm eylemlerde de çevrim içi paylaşılan gönderilere destek vermek eylemin temel rollerinden biridir. Bu tür katışımlar bireylerde politik ve aktif olma hissi yaratırken çoğu zaman somut toplumsal dönüşüm kısmında sınırlı kalmaktadır (Morozov, 2011, ss. 182-185).

2.3.Slaktivizmin Tanımı ve Kökenleri

Teknolojik gelişmelerin artması ile dijital aktivizmler giderek hızlanmakta ve etkileri daha yoğun hissedilmektedir. Sosyal medyanın gücü ile sesini daha geniş kitlelere duyurmaya çalışan insanlar dijital mecralarda çeşitli protestolar ve gösteriler yapmaktadır. Popülaritesini giderek arttıran dijital aktivizm ülkemizde de sıklıkla tercih edilen aktivizm çeşitlerinden biri haline gelmiştir. İngilizce 'slack (tembel, üşengeç)' ve 'aktivizm' kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkan kavram sosyal medya platformlarında yapılan düşük bütçeli, minimum çaba gerektiren, sembolik ve genellikle sonuç odaklı olmayan eylemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Kavramı ilk olarak 1995 yılında Dwigth Ozard ve Fred Clark, 1972'den sonra aktivizm ruhunu yitirmiş gibi duran eski nesil aktivistler için kullanmışlardır ve bu konuda atölyeler düzenlemişlerdir (Clark, 2005). Başlangıçta olumlu bir çağrışımı olan kavram zamanla beri belirli bir davaya veya harekete tam anlamıyla siyasi bağlılık ifade etmeyen faaliyetleri küçümsemek için kullanılan daha aşağılayıcı bir terime dönüşmüştür (Christensen, 2011). İlk olarak 90'lı yıllarda kullanılsa da 2000'li yıllarda sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte günümüzdeki popülaritesine kavuşmuştur. Dönemin

aktivistleri siyasal olaylara çevrim içi ortamlarda tepki gösterseler de somut eylemliliğe geçecek atılımlarda bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Evgeny morozov 'İnternet özgürlüğünün karanlık yüzü' adlı eserinde slaktivizmin aslında gerçek dönüşümü engelleyen bir yanılsama olduğu şeklinde tanımlar (2011). Ona göre bireylerin online ortamlarda sosyal meselelere verdikleri tepkiler, kendi vicdanlarını rahatlamak için verdikleri bununda toplumsal dönüşüm kapasitesini sınırlandırdığını ileri sürmektedir.

Kavramın pratikleri; paylaşılan bir gönderiyi beğenme, paylaşma, hashtag kullanıma katılma ya da çevrimiçi imza verme kampanyaları gibi dijital semboller aracılığı ile kamusal alanda görünür olma ve sesini duyurmayı hedeflemektedir. Kavram yalnızca teknolojik gelişmelerle sınırlı değil bunun yanı sıra bireylerin dijital ortamlarda aidiyet arayışı ve kendine bir kimlik üretmesi ile de ilgilidir. Dijital ortamlarda sergilediği politik duruşu bireyin kendini bir gruba ait olma ve ifade biçimi haline gelmiştir. Bu durum dijital aktivizmi yalnızca bir eylem biçimi olmaktan çıkarıp bireyin kimlik kazanmaya çalıştığı bir ortama dönüştürmektedir.

Landman'a göre, slaktivizm (tembel aktivizmi) dijitalleşme çağından öncede şirket stratejilerinde vardı. Örneğin; 1980 tütün endüstrisinde sigara yasaklarıyla başa çıkmak için halkla ilişkiler çalışmaları yapılmış ve sigara içenler için ayrı alanlarla oluşturulmaya teşvik edilmiştir (Landman, 2008). Bu yöntem halka açık alanda içmeyi yasallaştırıp satışları korurken pasif içiciliğe neden olmuştur. Uygulamanın yanlışlığı ise sonradan anlaşılmıştır. Benzer şekilde 'etik tüketiciler adı verilen tüketim şeklide slaktivizm olarak görülebilir. Zorell ve Denk bu tüketim şeklini söylem ve yaşam tarzından kaynaklanan etik bir seçim (Zorell & Denk, 2021) olarak değerlendirmektedir.

Geçmişte de kar amacı güden şirketler yasaları kendi istediği gibi kullanmak için çeşitli yollara başvurmuş aktivizm adı altında insanları bulundukları durumu kabul eder hale gelmiştir. İnternet kullanımının hızla yaygınlaşması ve bilginin serbest dolaşımı sayesinde insanlar bilinçlenmiş ve her ne kadar yapılan çalışmalar günümüzde devam etse insanlar kısa sürede amacı anlayıp karşı tepki verebilmektedir. Kolektif hareketlerin başlangıç noktasını bireysel hareketlerin dinamiğinin oluşturduğunu savunan Brain d. Loader bu bağlamda slaktivizmin işlevsiz veya yüzeysel bir eylem pratiği olarak değerlendirmek yerine dijital çağın geniş aktivizm repertuarında konumlandırılması

gerektiğini savunur ve modern yurttaşlık biçimlerinin dönüşümü olarak değerlendirir (Loader & Mercea, 2011). Kısaca etkisiz eylem olarak tanımlanan slaktivizm etkisini giderek artırtmakta ve küresel çapta karşılık bulmaktadır. Bilginin hızlı dolaşımı

sayesinde dünya genelinde olaylara anında tepki verilebilmektedir ve dijital aktivizmin gücünü giderek artırmasını sağlamaktadır.

2.4. Slaktivizm ve Etkileşim: Sosyal Medyanın Rolü

Dijital aktivizmin sosyal medya platformlarında hızla yaygınlaşmalarının sebeplerinden biri sosyal medyanın hızlı bir şekilde kitleleri etkileyebilmesi tercih dilme sebeplerinden birini oluşturur. Facebook, Twitter (X), Instagram ve TikTok gibi medyaların giderek yaygınlaşması ve milyonlarca kullanıcısı bulunması sebebi ile kullanıcılar politik içeriklere tepki verebilmesi olayların görünürlük sağlamasını mümkün kılar. Bu mecralar katılım sağlamada oluşan engelleri kaldırarak geniş kitlelerin içeriklere ulaşmasını ve temas kurarak eyleme katılmalarını sağlar. Düşük çabalı katılım yolu sağlayan mecralar paylaşma, beğenme, hashtag ile düşük çabalı katkıda bulunmalarına yardımcı olur (Yılmaz, 2017).

Slaktivist davranışların temel zeminini oluşturan sosyal medya insanlara sunduğu sanal kimlikle dijital kamusal alanda da olaylara tepki vermesine yardımcı olmaktadır. Morozov verilen etkileşimlerin görünürde toplumsal duyarlılık ve farkındalık olarak algılansa da uzun vadede sürdürebilir politik sonuçlar üretmediğini iddia eder (Morozov, 2011, s. 186). Sosyal medyada gerçekleştirilen bu tür eylemleri katılım yanılsaması (illusion of participation) olarak adlandırıp eylemlerin gerçek bir değişime katkısı olmadığını yalnızca aktif görünmesine katkı sağladığını iddia eder (Yücel, 2020, s. 359). Fakat sosyal medyada gerçekleştirilen Slaktivist eylemlerin hepsine işlevsiz demek yanlış olur. Kolektif bilincin oluşması için bireylerin dijital ağlarda verdikleri tepkiler etkili olabilmektedir. Doğru bir sosyal medya çalışması ile toplumsal sorunlar geniş kitleler tarafından tartışılmaya başlamasına neden olabilir. Mahsa Âmini eylemlerinde kadınlar şiddeti ve rejime karşı başlattıkları saç kesme akımı kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almış ve bir sürü kadın İran'daki kadınlara destek amaçlı saçlarını kesmişlerdir.

Boyd, Sosyal medyayı görünürlük teknolojisi olarak adlandırmış ve bireylerin toplumsal meselelere daha önce hiç olmadıkları kadar yakın ve hâkim olduklarından bahsetmiştir (Boyd vd., 2009). Yine de görünürlüğün her zaman eyleme dönüşmesinin mümkün olmadığını bazen eylem yerine geçen vicdan rahatlamaya dönüşmesine sebep olur (Hakverdigil, t.y.). Kısacası dijital aktivizmin temellerini oluşturan sosyal medya geniş kitlelere ulaşabilmesi saysındı günümüzde yapılan eylemlerde aktif rol oynamaktadır.

2.5.Slaktivizim Eleştirisi

Dijital aktivizmin giderek popülerleşmesi desteklenmesinin yanında eleştirilerinde gündeme getirmiştir. Dönüşen aktivizm çeşitleri bireyin toplum içinde kendini ifade etme, politik duruş sergileme toplumsal meselelerde görünürlük sağlama gibi etkenler çerçevesinde şekillenir. Ancak bu dönüşümler çoğu zaman etkisini sosyal mecralardan ileriye taşıyamaz. Politik doğruculukla iç içe gecen sürecin dijital kamusal alanın bir mücadele alanı mı yoksa yalnızca sembolik onay üretimin pazarlandığı bir alan mı olduğu sorusunu beraberinde getirir. Özellikle Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı, Zizek'in ideoloji eleştirisi ve Castells'in ağ toplumu analizleri Slaktivist eylemlerin yüzeysel katılımı etkisiz eylem biçimi veya takipçi kültürü gibi sorunlarını incelerken kuramsal bir çerçevede açıklama imkânı sunmaktadır.

2.5.1. Yüzeysel Katılımın Toplumsal Değişime Etkisi

Slaktivizm dijital ortamlarda gerçekleşen düşük çaba gerektiren ve en çok tercih edilen eylemlerden birisidir. Bir gönderiyi beğenmek, paylaşmak, dijital dilekçe toplamak gibi çeşitli pratikleri içermektedir. Bu tür eylemler kendini iyi hissettirse de genelde büyük değişimlere yol açmaz. Jürgen Habermas'ın kamusal alan kuramı durumu anlamlandırmak için oldukça önemlidir. Habermas modern toplumlarda anlam üretme ve toplumsal uzlaşmanın rasyonel iletişimle nasıl mümkün olabileceğini tartışır. Ona göre birey gündelik yasamda iletişim kurmak için yalnızca araçsal akıl çerçevesini kullanmaz aynı zamanda iletişimsel akıl çerçevesi ile de etkileşim kurar. Üç temel geçerlilik iddiası üzerine kurulu akıl söylemin meşru olabilmesi için nesnel olarak doğru, öznel olarak içten ve normatif olarak geçerli olması gerektiğini savunur (Bayram, 2011, ss. 113-114). Jürgen Habermas kamusal alanı bireyin kendi çıkarlarını

askıya alarak toplumun ortak meseleleri için tartışabildikleri, rasyonel mekân olarak tanımlasa da zamanla değişime uğramıştır. Bu da kamusal alan tartışmalarını medya aracılığı ile şekillenen manipülatif iletişim biçimlerine ve tüketim kültürüne dönüşen katılımlara bırakmıştır. Habermas'ın stratejik eylem olarak tanımladığı olgu (2001, s. 142) dijital platformlarda gerçekleşen birçok katılımın da toplum yararına katkı sunmaktan ziyade görünürlük sağlama, onay görme ve bir gruba aidiyet geliştirme motivasyonlarıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, slaktivizm bağlamında dikkat çekici bir zemin oluşturmaktadır. Kısaca iletişimsel eylemin, yönlendirilen içerikler içinde yeniden şekillenerek sembolik bir değişim dönüştüğü, bununda toplumsal değişim potansiyelinin zayıflatarak katılımın yalnızca yüzeysel düzeyde kalmasına neden olduğunu (Sutkutė, 2018) söylemektedir.

Bir diğer kuramcı olan Manuel Castells toplumsal yapının yeni iletişim teknolojilerinde nasıl yeniden örgütlendiğini açıklamak içim 'Ağ Toplumu (network society)' kavramını ortaya koymuştur. 20.yüzyılın sonundan itibaren zaman ve mekân kavramlarından sıyrılan iletişim ve sermaye dijital ağlar sayesinde bağımsız bir şekilde dolasıma girmeye başlamıştır. Sonucunda ise klasik hiyerarşik düzenin yerini esnek, yatay ve küresel ölçekte vücut bulan yeni bir toplumsal form üretmiştir. Ağ toplumunu şekillendiren şey hem ekonomik hem de kültürel düzeydeki dağınık olan ama birbirine bağlı olan yapılardır. Bireyler farklı ağlar yardımıyla kimliklerini, eylemlerini ve ilişkilerini şekillendirebilir (2013, ss. 23-24).

Kişisel motivasyonla şekillenen eylemler ve birey odaklı katılımlar yeni toplumun oluşmasın belirleyici hale gelebilir. Castells bu durumu kitle iletişiminden bireysel iletişime geçiş olarak adlandırmış; yani insanlar hem içerik üreticisi hem de tüketicisi haline gelmiştir (2013, ss. 25-27). Dijital ağlarda slaktivizm, bireylere görünürlük sağlasa da genellikle kişiselleşmiş ve yüzeysel eylemlerle sınırlı kalır. Katılımcılar onay alma ve dijital kimlik performansı mekanizmaları geliştirir. Manuel Castells'in ağ toplumu kavramı, görünürlük ve katılımın her zaman toplumsal dönüşüm anlamına gelmediğini gösterir. Malcolm Gladwell sosyal medyanın büyük zayıf bağlarla çalıştığını yani gerçek hayatta olamayacağı kadar çok arkadaşa sahip olabileceğiniz bir mekân olmasına rağmen çoğunun sanal ortamla sınırlı kaldığını bu yüzden de büyük devrimlerin sokaklarda değil çevrimiçi beğenilerle gerçekleşmeyeceğini savunur (2020).

Çağdaş felsefe tarihinin en çok ses getiren figürlerinden biri olan Slavoj Žižek, ‘ kötü eylem, eylemsizlikten iyidir (2008, s. 197) ’şeklindeki yüzeysel aktivizme getirdiği eleştiri ile oldukça dikkat çekmektedir. Günümüz aktivizmlerinin sembolik düzlemde takılı kalması temel eleştirisidir. İnsanların sosyal medyada paylaşımlara verdiği etkileşimlerle kendini iç huzurunu sağlayabilirler. Ancak Zizek'e göre düşük çabalı eylemlerin gerçek dünyada karşılığı yoktur. Eylemler gerçek mücadele alanına temas etmemektedir. Birey tatmin olmasına rağmen sistem eski düzeninde devam eder. Bu nedenle Zizek, slaktivizm pasif eylemsizlik olarak tanımlanın yanı sıra aktif bir yanılsama üretimi olarak görür (Yücel, 2020, s. 359). Birey slaktivist eylemleri değişim için katkı olarak görse de, düşük çabalı eylemler sistemi bozmak yerine meşrulaştırır ve yeniden üretir. Görünürde masum olan eylemler muhalefetin potansiyelini zayıflatarak ve sahte eylemler gerçek eylem ihtiyacını ortadan kaldırır (Bastos vd., 2015, s. 322).

Günümüz kapitalist sistemleri direnişi bile metalaştırıp sisteme entegre edebilir. Bu da Zizek'in ideolojinin en güçlü halinin görünmez olduğunda işler (1989, s. 44) fikrine başka bir perspektiften açıklık getirir. Slaktivizm kimi zaman bu görünmez ideolojiyi destekleyerek bireye tatmin sağlar ama gerçek politik değişim engeller ve mevcut yapıyı sürdürür.

2.5.2. Etkili Eylemsizlik ve Takipçi Kültürü

Sosyal mecraların toplumsal yasama nüfuz etmesiyle birlikte eylemlilik formları köklü bir değişime uğramış katılım biçimleri ve anlamı radikal bir biçimde yeniden tanımlanmıştır. Özellikle yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarında bireyler düşük maliyetli, kolay erişilebilir ve hızla dünyanın çeşitli yerlerine aynı anda ulaşabilen tepkiler üretme imkânı sunar. Ortamda gelişen tepkilerin çoğu dönüşüm yerine temsiliyet üretmektedir. Bu duruma çağdaş kuramcılar ‘etkili eylemsizlik ’adını vermiştir (Cevizoğlu, 2021). İkilemi işaret eden kavram bireyin bir şey yaptığı hissine kapılırken statükoyu yeniden üretmesini konu edinir.

Slavoj Zizek'e göre insanlar internette hashtag paylaşarak ya da yorum yaparak sembolik bir sorumluluk üstlendikleri sanıp vicdanlarını rahatlatırlar ama sistemin işleyişini değiştirmezler. Zizek bunu bir şey yaparken hiçbir şey yapmamak olarak açıklar (1989, s. 53). Dijital aktivizmlerin mevcut ideolojiyi besleyerek bireyi gönüllü

bir şekilde uyum sağlamaya itebilir. Yine Manuel Castells'in 'Ağ Toplumu' kavramında açıkladığı gibi günümüz toplumunun iletişimsel ağlar üzerinden şekillendiği ve bireylerin ağlar üzerinden kimlik edindiği ve oluşturduğu kimliklere aidiyet hissettiğini iddia eder (2013, s. 25). Bireyin, ait oldukları grubun etkisiyle ya da anonimlikten güç alarak politik tepkilerini çevrimiçi olarak ifade ederken görünürlük, etkileşim ve onay arayışına yönelirler. Böylece katılım zamanla mücadeleden uzaklaşıp yüzeysel bir etkileşim döngüsünün içinde kaybolur ve birey 'paylaştığı kadar var' hale gelir. (Ş. E. Çetin & Ayhan, 2020, ss. 66-67).

Takipçi kültürü de politik eylemin anlamını dramatik bir biçimde dönüştürmektedir. Politik duruş kolektif mücadele içerin süreç olmaktan çıkar ve kişisel markalaşma stratejisine dönüşür. Bireylerin politik söylemleri bile sosyal sermaye nesnesine dönüşür (Hearn, 2008, ss. 199-200). Birey için değerli olan kimlik, aidiyet, adalet, kin, nefret gibi duygular sirkülasyona girer ve hızlı bir şekilde tüketilir. Bu döngüde eylemin içeriğinden ziyade dijital yankısı önem kazanır. Kavram düzeyinde anlamak için Guy Debord 'Gösteri Toplumu' teorisine bakmak gerekir. Debord'a göre modern kapitalist toplum gerçekliğin yerini görüntülerin aldığı bir gösteri evrenine dönüşmüştür (2021, ss. 6-7). Gösteri, yalnızca medyatik içerikleri değil, bireyin kendini sunma biçimlerini, politik söylemlerini ve direniş imgelerini de kapsar. Slaktivist pratikler eylemleri estetize ederek protestoyu direnişten uzaklaştırır; böylece protesto, paylaşılabilir ve filtrelenebilir bir gösteriye dönüşür ve bireyi özne olmaktan çıkarıp izleyiciye dönüştürür. Jean Baudrillard gösteri evrenini biraz daha geliştirerek dijital çağda karsı karsıya olduğumuz evrene 'Simülasyon Evreni' adını verir. Ona göre gerçeklik imajlar tarafından sürekli üretildiği için artık orijinal ile temsil arasında sınır ortadan kalkar (2012, s. 27). Slaktivist eylemler, gerçek mücadele izlenimi veren fakat yalnızca onun taklidini üreten bir simülasyon olarak görülür. İçeriğinden kopmuş, görsele indirgenmiş bu eylemlere katılan bireyler toplumsal değişime katkı sağladığını sanırken aslında gerçeği yeniden üreten sistemin parçası hâline gelir (Yegen, 2014).

Slaktivizm, politik eylemleri estetikleştirip simüle ederek bireylerin ve kolektif dönüşümün potansiyeline zarar verir. Takipçi kültürü, bireyi kamusal alanda tartışma ve ortak düşünme yerine uyum sağlayan, izleyen ve beğeni peşinde koşan bir özneye dönüştürür. Jürgen Habermas'ın ideal iletişimsel eylemi bu ortamda gerçekleşmez.

Morozov, slaktivizmi ‘kliktivizm’ olarak adlandırarak, dijital eylemleri, etkisi olmayan ama eylem yapmış hissi veren pratikler olarak tanımlar (2011, s. 182). Bu durum slaktivizmi, dijital çağın çıkmazlarından biri haline getirebilir.

2.6. Gösteri Toplumunda Slaktivizm ve Politik Doğruculuk

Guy Debord'a göre, modern toplum bir ‘Gösteri Toplumu’ dur. İnsanlar artık hayatı doğrudan yaşamak yerine, onun imgelerini ve temsillerini (reklamlar, medya, sosyal paylaşımlar) tüketir. Gösteri sadece bir yanılsama değil, insan ilişkilerini şekillendiren bir sosyal yapıdır. Gerçek deneyimlerin yerini, bu imgeler dünyası almıştır (2021, ss. 13-17). Slaktivizm, günümüzde toplumsal katılımın dijital biçimi olarak görünse de çoğu zaman yüzeysel bir eylem biçimine dönüşmektedir.

Debord gösteriyle meta arasındaki bağlantıyı şöyle açıklar; Metalaşma, yalnızca maddi nesneleri etkisi altına almamış bunun yanı sıra zaman, mekân, ilişikler ve bilinç gibi alanları da etkisi altına almıştır. Gösteri ise tören sürecinin görsel halidir. Artık insanlar yalnızca metaları tüketmez metaların etrafında oluşan gösterileri de tüketirler (2021, s. 17). Gösteri kültürü, dijitalde slaktivizm şeklinde görünür ve bireylerin yüzeysel katılımını pekiştirerek, toplumsal pratiklerden uzaklaşmalarına ve yaşamın anlamını kaybetmelerine yol açar.

Gösteri zamanı, döngüsel olmayan parçalı ve tüketim odaklı bir zaman kurgusudur; tarihsizliği ve şimdiyi yüceltir, tarih is nostaljik bir tekrar olarak sunulur (Debord, 2021, s. 85). Yani gösteri, insanların tarihsel belleğini yok ederek, geçmişi unutmalarına ve sadece yüzeysel bir nostalji ile yetinmelerine neden olur. Bu da bireylerin geçmiş ve şimdi ile arasındaki bağı zayıflatır.

Guy Debord gösterinin ekonomik değil, ideolojik bir araç olduğunu, egemen ideolojilerin yayılmasını sağlayan, farklılıkları ortadan kaldıran, çelişkileri yüzeysel hale getiren bir mekanizma olduğunu ve yine emekçi sınıfın sadece ekonomik değil, kültürel ve politik olarak da bastırıldığını, gösterinin sahte temsilleriyle öznesizleştirildiğini (2021, s. 49) söyler.

Sosyal medya platformları içericisinde insanların tepki vermek için kullandıkları mecraların basına Twitter (X) gelmektedir. Bu mekânlar gösteri zamanın en uç

örneklerindendir. Debord'un gösteri mekânları için kullandığı tarihselliği ortadan kaldırdığı ifadesi dijital aktivizmle görülmektedir. Dijital aktivizmin çoğu zamanlı tepkiler veresede tarihsel bağlamdan yoksun, anlık görünürlük patlamaları olarak değerlendirilir. Hashtag kampanyaları ya da viral olan etik duyarlılık kampanyaları sık sık yapılır ve genellikle kısa sürede etkisini kaybeder. Debord'un belirttiği gibi izleyici ne kadar çok seyrederse o kadar az yaşar. Dijital aktivizmde verilen etkileşimler eylem yanılsaması üretir. Bu da slaktivizm gösteri toplumunun ürünü olarak görülmesine neden olur. Debord'un gösteri toplumsal hayatın gözle görülür yadsınmasıdır sözünde bahsettiği görünürlük slaktivizmin görünür olmanın eylemin yerine yerine geçmesi, paylaşım yapmanın protesto yerini alması gibi gerçeğin önüne geçtiği alanlar mevcuttur. Politik doğruluk kullanım şekline göre slaktivizmin malzemesi haline gelebilir ve kişiler sistemle gerçek bir hesaplaşma içine girmeden birkaç tweetle doğru tarafta görünmenin rahatlığına sığınabilir.

2.7. Politik Doğruculuk ve Slaktivizm Arasındaki İkilem

Dijital alan politik doğruculuğun hızla yayılmasına imkân tanırken slaktivizm yüzeysel doğası söylemlerin içinin boşaltılmasına sebep olabilmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının sıklıkla politik doğruculuğu sosyal onay elde etme, görünür olma ya da linçten kaçınma motivasyonları ile benimseyebilir ve bireyin inançları doğrultusunda alınan kararlardan ziyade toplumda kabul görme, dışlanma gibi durumların görünmemesi için yapılan davranışlara dönüşebilir. Zizek bu durumu eylem yanılsaması olarak (2005, ss. 22-20) adlandırmaktadır. Yani vicdani bir rahatlama yasayan birey elinden geleni yaptığını düşünerek sorumluluk almaktan kaçınabilir.

Politik doğruculuk slaktivizmin etkisi ile popülerlik kazansa da kalıplara sıkışmış bir forma dönüşür. Evgeny Morozov dijital aktivizmin yapısını çoğu zaman tıklama aktivizminin aktif bir aktivizm olduğu izlenimi oluştuğunu fakat somut bir değişim üretmediğini ileri sürer (2011, s. 19). Bu tarz aktivist eylemler özellikle sosyal adalet söylemlerinin yaygınlaştığı günümüzde dijital kimlik inşasının bir parçası haline gelmektedir. Böylece politik doğruculuğun ideallerinin Slaktivist eylem pratikleri ile araçsallastırılması kavramın toplumsal dönüşüm potansiyelini azaltabilir.

Dijital kamusal alan, dışlanmış grupların seslerini duyurup görünürlüklerini artırmalarına olanak tanır ve bunu da politik doğruculuk ve slaktivizm ile güçlendirir. Nancy Fraser'in farklı kamusal alanlar kavramı, bu grupların alternatif söylemler üretebileceği alanlar yaratılmasını savunur ve sosyal medya, bu alternatif kamusallığın somutlaştığı bir mecra olabilir.(Gençoğlu, 2024). Oluşturulan alanlarda politik doğruculuk kendini ifade ederken kültürel dönüşümlerin önünü açabilir. Toplumsal olaylarda yapılan hashtag çalışmaları bireysel düzeyde Slaktivist hareketler içerse de kolektif bilinç ve karşı güçlü anlatıların kurulmasına da zemin hazırlamaktadır. Tüfekçi bu tarz dijital kampanyaların örgütlenmede mobilizasyon üretme gücüne dikkat çekmektedir. Sosyal medya bir gösteri alanı haline dönüşse de doğru zamanda stratejik bağlamda hareket edildiğinde toplumsal baskı mekanizmalarını tetikleyen itici bir güce dönüşebilir (Tüfekci, 2019).

Politik doğruculuk ve slaktivizm birleştiğinde, etik performansın ne kadar politik bir stratejiye dönüşebileceği önemli bir mesele haline gelir. Dijital aktivizmde etkileşimler, bireylerin topluluk ya da ahlaki kimliğini gösteren göstergelere dönüşür. Jodi Dean, sosyal medyanın örgütlenmeye hizmet etmediğini ve bireylerin üretken hissetse de kolektif bir değişim yaratmadığını, ayrıca kesintisiz iletişimle 'kaçırma' hissi yarattığını savunur. Almanya'da yapılan araştırmada Facebook kullanıcılarının büyük çoğunluğunun uygulamada vakit geçirdikten sonra hayal kırıklığı, yalnızlık, kıskançlık gibi durumlar yasadığın ama yine de uygulamayı kullanmaya devam etmesini sanal döngüye bağımlılık olarak yorumlamıştır (Dean, 2010, ss. 70-73). Bu bağlamda dijital mecralar sadece görünürlük sağlamakla kalmayıp aynı zamanda bireylerle sürekli iletişim halinde olup onların sosyal dünyayı algılayış biçimlerini de dönüştürmektedir. Slaktivist pratiklerin eleştirel söylemleri yaygınlaştırırken öte yandan da bireyin iç dünyasında çelişkili deneyimler yasamasına da neden olabilir. Yani görünürlük farkındalık artarken aynı zamanda yüzeysel tatmin ve duygusal tükenmişlikte üretebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ANALİTİK ÇERÇEVESİ

3.1. Araştırmanın Konusu

Geçmişten günümüze hızla gelişen dijital teknolojiler toplumsal yasamın her alanında köklü bir dönüşüm yaşanmasına sebep olmuştur. Kullanılan araç ve yöntemler de değişmiş, insanoğlu sürekli ilerisi için yeni atılımlar, buluşlar yapmıştır (Cereci, 2021). Bu dönüşüm bireylerin toplumsal olaylara katılım ve tepki biçimleri de yeniden şekillenerek geleneksel aktivizmle beraber dijital aktivizme geçişini beraberinde getirmiştir. Dijital ortamlarda gerçekleşen düşük maliyetli çaba gerektirmeyen bu yeni eylem biçimi slaktivizm (Morozov, 2009) olarak tanımlanmaktadır. Slaktivizmin gerçek zamanlı dönüşüm üretme kapasitesi hakkındaki tartışmalar, sosyal medyada bireylerin bir yandan sesini duyurup görünür olma imkânı sunarken diğer yandan bu görünürlüğün sınırları belirlemektedir. Bu sınırları belirleyen kavramlardan bir diğeri de politik doğruculuktur. Politik doğruculuk dildeki söylemleri dönüştürüp düzenlemeyi hedeflerken (Robert Sparrow, 2022, s. 124) aynı zamanda ifade özgürlüğü ve temsiliyet alanlarını kısıtlayan bir mekanizma haline gelebilmektedir.

Bu araştırma, sosyal medya platformları üzerinden organize edilen ve dünya çapında büyük yankı uyandıran protesto hareketlerinin, politik doğruculuk çerçevesinde incelenerek sosyal değişimdeki önemini araştırılmaktadır. Özellikle; platformun sosyal hareketlerin örgütlenmesindeki rolü, farklı sosyal grupların sesini duyurmadaki etkinliği ve sosyal normlar gibi konulara odaklanılacaktır. Twitter verilerinin derinlemesine

analizi yapılacak ve elde edilen bulgular, dijital aktivizmin sosyal değişim üzerindeki etkileri hakkında bilgi sunacaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal medya platformlarında üretilen dijital eylem ve söylemlerinin politik doğruculuk çerçevesinde nasıl bir anlam kazandığını anlamaya çalışmaktır. Bu araştırma slaktivizmin görünürlük ve toplumsal dönüşüme etkisi ile gerçek etkisi arasındaki ilişkiyi incelerken bu süreci politik doğruculuğun nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktadır. Mahsa Amini, MeToo, George Floyd ve çevrecilerin yaptığı eylemler gibi olaylar etrafında gelişen dijital protestoların temsil, eşitlik gibi konularda politik doğruculuğun hem dönüştürücü hem de sınırlayıcı yönleri değerlendirilecektir. Bu kapsamda, bireylerin sosyal medya üzerinden politik doğruculuk ilkelerine uygun biçimde ürettikleri söylemlerin, kimi zaman sessizlik, sansür ya da yüzeysel dayanışma biçimlerine (Dean, 2010) dönüşüp dönüşmediği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle çalışma, dijital katılım biçimlerinin gerçek eylemlilik ile sembolik görünürlük arasındaki sınırda nasıl konumlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma dijital çağda politik doğruculuk, söylem ve temsiliyet kavramlarını bir arada ele alarak toplumsal katılımdaki değişimi farklı yönleriyle değerlendirmesi bakımından önem taşımaktadır. Politik doğruculuk, ayrıştırıcı dili dönüştürme potansiyeline sahipken, aynı zamanda bireyleri belirli sınırlar içinde konuşmaya zorlayarak yeni bir sessizlik biçimi yaratabilmektedir (L. Butler, 1994, s. 334). Bu bağlamda çalışma, politik doğruculuğun dijital protestolarda nasıl yeniden üretildiğini ve slaktivizmin bu süreçte hangi toplumsal işlevleri üstlendiğini ortaya koyarak, değişen eylem biçimlerinin dönüşüme katkısını anlamaya çalışacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarının sosyal medya aktivizminin toplumsal bilinç oluşturmadaki etkisine, politik doğruculuğun ise bu bilinci nasıl yönlendirip yönlendirmediği anlaşılmaya çalışılacaktır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- **Mahsa Amini protestosunun zamanla farklı bir kimlik kazanması**:

Protestonun süreç içinde farklı dillerde ve ülkelerde '#WomanLifeFreedom' etiketi altında yeniden paylaşılmaya başlanması tweetlerin anlam ve vurgu bakımından değişiklik göstermesine neden olmuştur. Bu durum eylem zamanında atılan tweetleri bulma konusunda zorluk yaşanmasına neden olmuştur.

- **Farklı dillerde paylaşılan tweetlerin çeviri sorunları:**

Tweetlerin farklı dillerde yazılmış olması, çeviri sürecinde anlam kayıplarına veya kültürel bağlamın tam olarak yansıtılamamasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, bazı ifadelerin politik veya duygusal anlamı tam olarak korunamaması olasıdır.

- **Bot ve sahte hesapların etkisi:**

Twitter'da yer alan bot veya sahte hesaplar, protesto hareketlerini yönlendirebilir ya da manipüle edebilir. Bu durum, analiz edilen verilerin özgünlüğünü ve temsiliyet gücünü sınırlayabilmektedir.

- **Veri doğruluğu ve bilgi güvenilirliği:**

Sosyal medya ortamında doğrulanmamış veya yanıltıcı bilgilerin hızla yayılabilmesi, elde edilen verilerin güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, analiz edilen tweetlerin gerçekliği ve kaynak güvenirliği sınırlı olabilir.

- **Karakter sınırlamasına bağlı anlam daralması:**

Twitter'ın (onaylanmamış mavi tik almayan hesaplarda) karakter sınırlaması, kullanıcıların düşüncelerini tam olarak ifade edememelerine neden olabilir. Bu da tweetlerin bağlamından kopuk veya eksik biçimde anlaşılmasına yol açarak veri yorumunu sınırlayabilir.

3.5 Araştırma Soruları

1. Twitter'daki protesto söylemleri politik doğruculuk ilkeleri (temsiliyet, kapsayıcılık, duyarlılık) açısından nasıl bir bu ilkeler söylemin biçimini nasıl etkilemektedir?

2. Bu protesto söylemleri, kullanıcıların toplumsal olayları algılama ve yorumlama biçimlerini nasıl değiştirmektedir?

3.6. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, politik doğruculuk bağlamında slaktivizmi incelemeyi ve dijital aktivizmin Twitter kullanıcıları tarafından nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma kullanılmasının nedeni, nitel araştırmada durum, genel geçer kurallar yerine bulunduğu ortamın özelliğine göre incelenir. Sorunları durum özelinde analiz edip neden sonuç ilişkisi kurarken durumun doğal ortamında yorumlayıp anlamlarını ortaya çıkarır (Neuman, 2022, s. 37). Sosyal medya üzerinde insanlar sanal kimlikler oluşturup ortamlarda farklı kimliklere bulunabilmektedir. Sanal Kimlik; bireylerin kendi tercih ve istekleri doğrultusunda yapılandırarak oluşturdukları dijital kimlikleridir (Tuğtekin & Dursun, 2021). Oluşturulan kimlikleri anlamak ve bulundukları ortama göre değerlendirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır.

Bu araştırma kapsamında sosyal medya üzerinden gerçekleştirdikleri protestoların Twitter kullanan insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını anlayabilmenin en iyi yolunun nitel araştırma olduğu düşünülmektedir. Aktivistlerin dijital mecralardaki protestolarının Twitter kullanıcıları tarafından nasıl algılandığını anlamak amaçlandığı için de nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yaklaşımı benimsenmiştir. Sınırlandırılmış zaman içerisinde bir veya birden fazla durumun farklı veri toplama araçları ile ayrıntılı bir şekilde incelendiği, durum ya da duruma bağlı olayların tanımlandığı nitel yaklaşımın adıdır (2015, s. 7). Durum çalışması, tek bir olay ya da durumun ayrıntılı boylamsal bir şekilde incelendiği, veri toplarken sistematik bir yol izleyen ve gerçek ortamda oluşan duruma bakılan bir yöntemdir. Elde eden sonuçlar doğrultusunda çıkarımlarda bulunulur (Creswell, 2013). Ayrıca, güncel bir olayın kendi

dinamikleri içinde ele alındığı ve bağlamla ilişkilerinin açık biçimde ortaya konduğu bir araştırma türü (Yin, 2009) olan durum çalışması ile sorun incelenmeye çalışılmıştır. Bu yöntem, özellikle dijital söylem, çevrim içi etkileşim ve yeni medya davranışlarını anlamada derinlemesine bağlam okumaları sunması nedeniyle tercih edilmiştir.

Araştırmanın bağlamını oluşturan dijital protesto örnekleri; Mahsa Amini, MeToo, George Floyd ve çevre hareketleri gibi dijital aktivizm literatüründe sıkça tartışılan çevrim içi kampanyalar arasında yer almaktadır. (Kaun & Uldam, 2018) dijital aktivizmin görünürlük, mobilizasyon ve çevrim içi katılım biçimlerini ele alırken bu tür kampanyaların genel özelliklerine odaklanmaktadır. Bu çalışmada ise söz konusu dört tema, politik doğruluk ve slaktivizm ilişkisini incelemek için uygun örnekler olarak değerlendirmiştir Analiz sürecinde, politik doğruculuk üzerine çalışan kuramcıların temsil, duyarlılık, adalet ve görünürlük tartışmalarından (Hall, 1997; Salıya, 2015), dijital aktivizm literatürünün performatif katılım, sembolik eylemlilik ve görünürlük yaklaşımlarından (Gladwell, 2020; Morozov, 2009) yararlanılmıştır. Bu kuramsal çerçeve hem dijital söylemin nasıl üretildiğini hem de politik doğruluk normlarıyla nasıl sınırlandığını anlamak amacıyla kullanılmıştır.

3.7. Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi

Çalışmanın kapsamını slaktivizm, veri toplanacak örneklemi ise Twitter kullanıcıları oluşturmaktadır. Bu araştırmanın veri seti, Twitter platformunda 2022-2024 yılları arasında paylaşılan gönderiler arasından amaçlı örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem kullanılarak oluşturulmuştur. Twitter API erişiminin 2023 yılında kısıtlanması nedeniyle veri çekim işlemi otomatik araçlarla gerçekleştirilememiş bu durum, veri toplama sürecinde bir tür kolayda örnekleme yaklaşımını da beraberinde getirmiştir. Kolayda örnekleme, araştırmacının en hızlı ve en az çabayla ulaşabildiği katılımcıları veya verileri seçtiği yöntemdir (Patton, 2015, ss. 276-277). Dolayısıyla, analize dâhil edilen tweetler yalnızca belirlenen kavramsal ölçütlere uygun olmakla kalmamış, aynı zamanda araştırmacının erişimine açık, kamusal ve izin verilen içerikler arasından pratik bir şekilde seçilmiştir.

Veriler, #Mahsaamini, #iklimaktivistleri, #georgefloyd ve #metoo etikeri ile paylaşılan tweetler arasından seçilmiştir. Bu etiketlerin seçilme nedeni Google Trends sitesinde

(2022) protestolarla ilgili en çok kullanılan kelimeler aratıldığında bu kelimelerin çıkması, olaylar esnasında ve sonrasında atılan tweetlerde kullanılması ve literatürde politik doğruculuk, dijital eylemlilik gibi tartışmalarının yoğun olarak gözlemlendiği kampanyalar arasında yer almalarıdır. Bu iki yöntemin birlikte kullanımı, hem araştırma sorularına uygun nitelikteki verilerin seçilmesine hem de mevcut koşullar altında ulaşılabilir ve bağlamsal olarak anlamlı bir veri seti oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Anahtar kelimler vasıtasıyla toplamda 455 tweet çekilmiştir. Bu Tweetler, Politik doğruculuk ilkeleri temel alınarak alt başlıklarından protesto pratikleri ve direniş yöntemleri, söylem, algı ve temsil krizi, sistemsel sorunlar ve yapısal eleştiri, tepkiler, duygular ve toplumsal yankı, ifade, bilgi ve temsil sorunları, şiddet, baskı ve hak ihlalleri, duygusal simgesel tepkiler uluslararası destek temaları altında kodlanmış bunlarda kendi içerinde alt kodlar olarak manuel olarak kodlanmış ve kod matrisi ile kodlar arası karşılaştırılma yapılmıştır.

Veri toplama yöntemi olarak doküman, katılımlı gözlem kullanılmış olup veri analiz türü olarak da betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Katılımcı gözlemde olayın içinde ve dışında farklı sonuçlar ve veriler elde edilmektedir. Gözlemde katılımcıların alanına girerek bakış açıları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır (Işik & Semerci, 2019, s. 61).

Veri analiz aracı olarak MAXQDA (2020) programı kullanılmıştır. MAXQDA programı ile ‘dokümanlar, video ve ses kayıtları, e-mailler, fotoğraflar gibi farklı formatlardaki veriler ile çalışılabilir. Birbiriyle ilişkili birçok bilgi ve doküman organize edilebilir ve yönetilebilir. Materyali anlamak için dipnot ve yorum yapma, doküman ve verilerde arama ve sorgulama yapma ve paylaşma MAXQDA ile yapılabilir (Saldana, 2019).

3.8 Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Bu tez çalışmasının yazım sürecinde, bazı ifadelerin daha anlaşılır ve akıcı hale getirilmesi amacıyla DeepL ve ChatGPT gibi dijital araçlardan sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Söz konusu araçlar, içerik oluşturma, analiz, yorumlama veya özgün fikir geliştirme aşamalarında kullanılmamıştır. Yapay zekâ destekli araçlardan yalnızca dilsel düzeyde öneriler alınmış; bu öneriler araştırmacı tarafından dikkatle

değerlendirilmiş ve gerektiğinde düzeltilmiştir. Nihai metin tamamen araştırmacının denetiminde hazırlanmıştır. Bu beyan, akademik şeffaflık ve etik sorumluluk ilkeleri doğrultusunda, yapay zekâ kullanımına ilişkin açıklık sağlamak amacıyla sunulmaktadır.

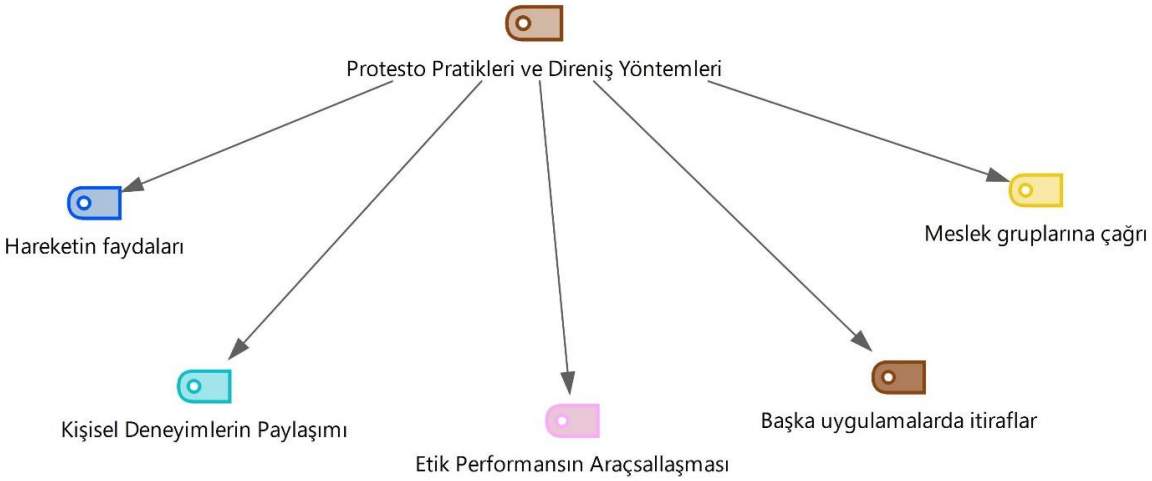
3.9. Bulgular ve Analiz

Bu bölümde, dijital aktivizm örnekleri üzerinden elde edilen bulgular ve yapılan analizler sunulacaktır. İncelenen hareketlerin politik doğruluk söylemiyle nasıl şekillendiği, dijital ortamdan gerçek dünyaya geçiş süreçleri ve slaktivizmin bu bağlamda nasıl dönüştüğü detaylı olarak ele alınacaktır.

3.9.1 MeToo (İfşa) Hareketi

MeToo, ilk olarak 2006 yılında bir aktivistin kadına şiddeti anlatmak için kullanılmasını önerdiği kelime olarak karşımıza çıkmıştır. 2017 yılında Hollywood'da yaşanan cinsel taciz olaylarını duyurmak için atılan tweet bütün süreci başlatan hareket olmuştur. Milyonlarca görüntülenme ve alıntı girilen tweet kısa sürede Dünya gündemine girdi. Ünlüler ve aktivistler kendilerinin ve kadınların yaşadığı taciz olaylarını anlatabilmek için #MeToo etiketi altında toplanmaya başladı. Etiket farklı dillerde karşılığı çevrilerek de kullanıldı. Günümüzde taciz olaylarının büyük bir kısmında hala aynı etiket kullanılmaktadır.

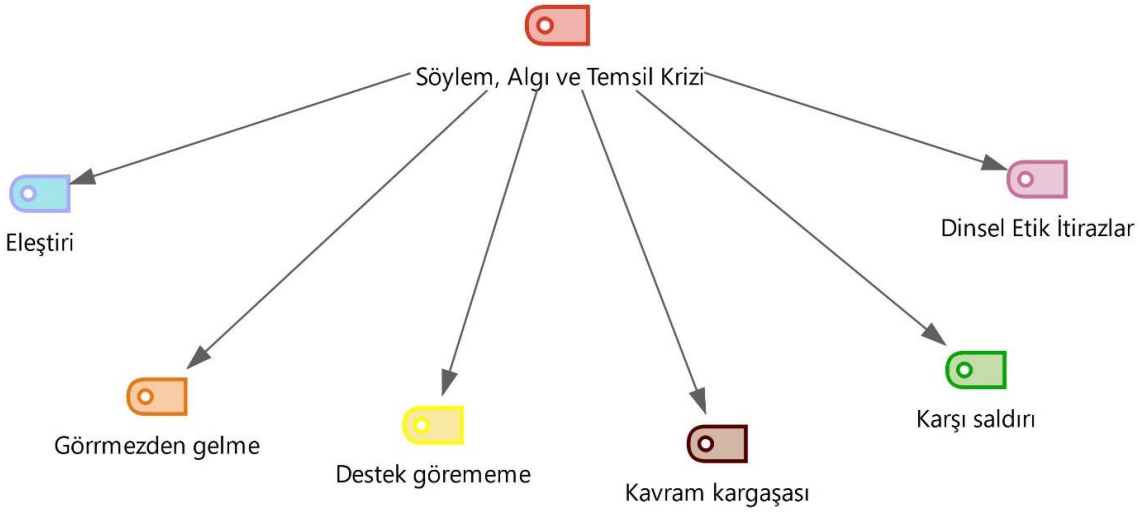
Şekil 3.1. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri

Kaynak: Lale (2025).

MeToo hareketi tacizin görünür olması açısından en önemli olaylardan biridir. Sosyal medya sayesinde hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış örnek kabul edilen olaylardan biridir. Hareketin temel gücü kadınların yaşadıkları zorlukları halka açık bir şekilde kamusal alanda anlatma cesareti göstermesiyle başladı. Bireylerin yıllarca bastırılmış travmaları kolektif bir eyleme dönüşüp dünya çapında yankı uyandırmıştır. @psi*******6. Sınıfta tacize uğramak. Donakalmıştım. Ancak 23 yaşında ilk kez ablama anlatabildim. Ablam da bana 9. sınıfta maruz kaldığı teşhirciliği anlattı. Daha bir sürü hikaye sırtımızda var. Kızlara verilen ahlak dersleri erkeklere en önce verilmeli. Birçok kadın deneyimlerini anlatmaya başlamasıyla birlikte tacizin boyutlarının gözler önüne serilmeye başlamıştır. Yine bu durum kişisel sorunu dile getirme olarak görülse de aslında sistemsel bir sorunu görünür hale getirmiştir. @ C*****V*******Bunun şiddet olduğunu anlıyoruz, bunun sadece bizim başımıza gelmediğini, yalnız olmadığımızı biliyoruz.' Hepimizin, kesinlikle en az bir hikâyesi var. Kullanıcılar hashtag kullanarak aynı sorunu yaşayan insanlarla buluşmuş ve yalnız olmadıklarını hissettiren mesajlarla destek vermişlerdir. Eylemin faydalarından bir diğeri de kadınların yaşadıkları zorlukları görünür hale getirirken, aynı dertten mustarip insanları birleştirip birbirlerine destek vermelerini sağlamıştır. Eylem ünlü oyuncuların yaşadıkları tacizi anlatmaya başlamasıyla birlikte farklı meslek gruplarındaki kadınlar kendi deneyimlerini paylaşmaya başlamışlardır. Bazı meslek gruplarının kendi içeresinde bilinen fakat dışarı yansıtılmayan olaylarının konuşulmaya başlanması da teşvik edilmiştir. Bu durum hareketin bireysel olmaktan çıkarıp sektörel ve ulusal düzeyde dönüşüm yaratmasına sebep olmuştur. Hareketten yıllar sonra bile bazı alanlarda kadınlar etiketleri kullanarak yaşadıkları sıkıntıları anlatmaya devam etmişlerdir. @ es******** Kedicik belgeseli Twitter'da tartışılırken Tiktok'ta neredeyse 'MeToo' hareketi başlatıldı. Çok sayıda kadın 'kedicik olmaktan son anda nasıl kurtuldum?' başlıklarıyla gündem oluşturarak deneyimleri paylaşmaya devam etti. Anlatıldığı zamanlarda daha 18 yaşında bile değiller. Bu veriler hareketin başka platformlar üzerinde de devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 3.2.Söylem, Algı ve Temsil Krizi

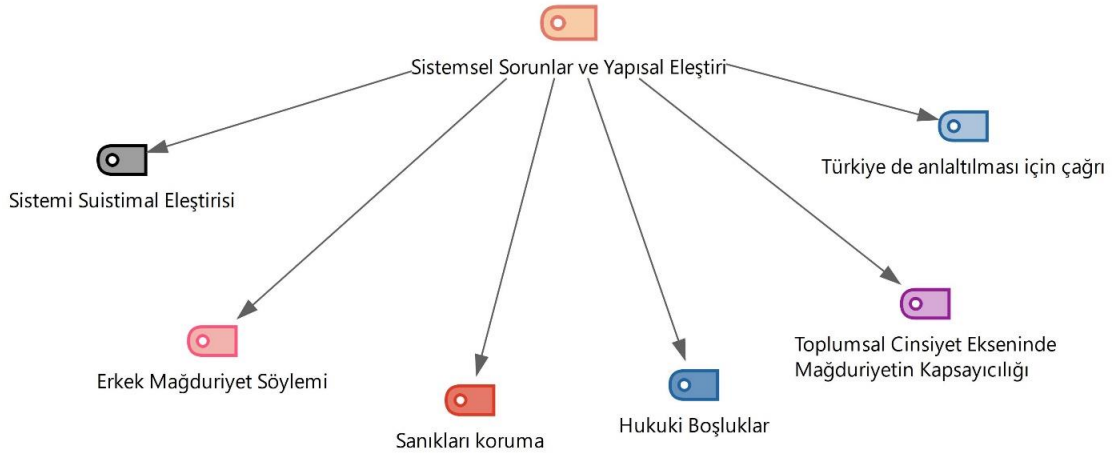

Kaynak: Lale (2025).

MeToo hareketinin başlaması temsiliyet konularında ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir. Sorunların başlangıç noktası erkeklere karşı pozitif ayrımcılık olduğu ve erkeklerin taciz olaylarında bile hem cinslerini savunması eleştirilerin başlıca sebeplerinden olmuştur. @ m********** o adamın hikâyesini sübyancılar yerine kadınlara saldırmak için kullanmayı tercih ederim. Gibi söylemler verilen mücadelenin bazıları tarafından erkekleri tuzağa düşürmek için kurgulandığını düşündüklerini göstermektedir. Politik doğruculukta yaşanan temsil krizini gözler önüne sermektedir. Politik doğruculuk bu çerçeveyi genişletmeye çalışsa da bu alanı daraltacak bir etik sınırla karşı karşıya kalmaktadır. Bu da temsil krizine yol açarken bazı kullanıcılar etiketin amacını anlamakta zorluk çekmektedirler. Neyin cinsel taciz neyin flört olduğu konusunda kafasının karıştığını belirten kullanıcılar; @M********: Artık etkinliklerde görebildiğiniz en sert içki şarap genellikle olur. Diyerek yapılan her hareketin taciz olarak algılandığını iddia etmiştir. Bu durum slaktivizmin yalnızca temsili bir eylem olmadığını kamusal alanda da etkilerini gösteren güçlü bir aktivizm hareketi olduğunu gösterir. Metoo hareketinin bu kadar yaygın olmasına rağmen Gazze olaylarında halkın ve ünlülerin suskun kalması diğer olaylarda olduğu gibi ikiyüzlülük olarak değerlendirilmiştir. Kullanıcılar @H******S*******1 MeToo 'hareket' i her zaman bir sahtekârlıktı. İsrail tarafından öldürülen ve her ölümün yardım ve yataklık ettiği on binlerce Filistinli kadın ve çocuk hakkında hiçbir şey söylememesi, iflasını doğruluyor. Diyerek hareketin bir düzmece ve kurgudan ibaret olduğunu iddia etmişlerdir. Yeterince destek göremediği için eleştirilmiştir. Politik doğruculuk perspektifinden bakınca yarar

gözetmenin ön planda olması insanları suskun kılmıştır. Burada da yine mağduriyet hiyerarşisi bulunmaktadır.

Şekil 3.3. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiri

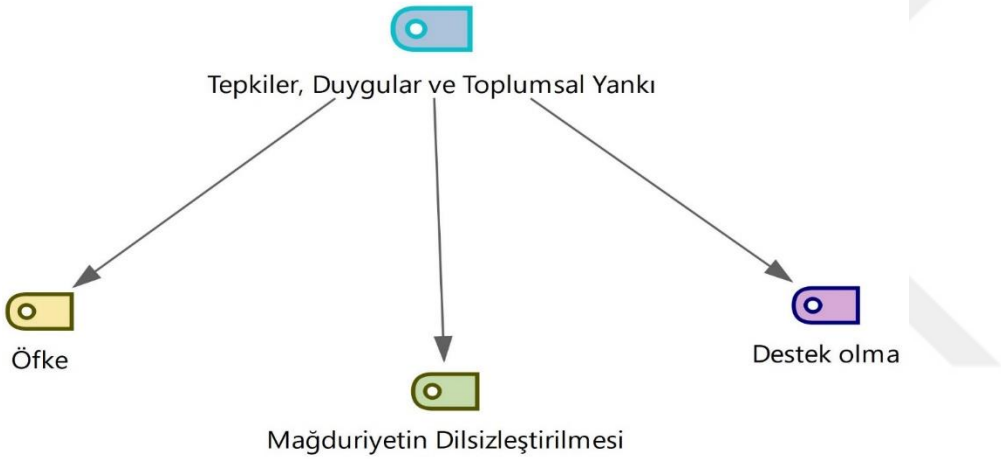

Kaynak: Lale (2025).

MeToo'nun doğuşu taciz olayları olarak görünse de olayın temeli sistematik sessizlik ve hukuki yetersizliklere de dayanmaktadır. @ K******t…… hakkında şikayette bulunan kadının açığa alınmasına karar verildi. Gibi haberler mağdurların hak arayışına engel olmaktadır. Hukuki boşlukların bireyeler tarafından istismar edilmesi adalet arayışının sonuçsuz kalmasına taciz veya istismar zanlılarının daha rahat hareket etmesine neden olmuştur. Bu nedenle etiketle sadece sorunlarını anlatmakla kalmayıp; @A********1: MeToo bu insanlar beni susturdu, engelledi, 1. Değişiklik Anayasal Haklarımdan mahrum etti. Diyerek yardım ve adalet talep etmektedirler. Adalet sisteminin failden yana işlediği üzerine yapılan eleştiriler de politik doğruculuğun sınırlarına takılmışlardır. Çünkü faillerin sosyal statüsü, etnik kimliği ya da dini görüşü toplumun nasıl şekil alacağını belirlemektedir. Suçlu tanınmış bir kişiyse geleneksel medyada haberleri engelleyebilmektedir. Sosyal medyada da filtrelenmesine rağmen insanlar konuşmaya devam etmektedir. Bu durum slaktivizmin işlevini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Yine de medyada yapılan karalama kampanyaları ile linç kültürüne kurban gidenlerin sayısı da oldukça fazladır. Sanıkların korunması da yine kişinin toplumdaki yeriyle alakalıdır. Bazı insanların haklı çıkmak için davayı kullanması da eleştiri noktalarından biri olmuştur. @ m********… Sonra binlerce gerçek mağduriyet olduğu MeToo hareketini prim kullanarak kasıyor…. Denilerek taciz davasında haklı çıkmaya çalışıldığı iddia edilmiştir. Bu durum mağdurları daha da mağdur ettiği

düşünülmektedir. Bu gibi görünürlük kaygılarının hareketin önüne geçtiği ileri sürülmektedir. Kadınların basına gelen olayları anlatması cesaret olarak değerlendirilirken erkeklerin sosyal normlar yüzünden bu konuda çekimser davranmaktadırlar. Bu konuda da @ s*****Konuşun. Herkes konuşuyor. Erkekler de. Başına gelmiş olan herkes # MeToo desin. Türkiye geç bile kaldı. Dünyada yer yerinden oynadı. Hepimizin çocukluğumuzun, ergenliğimizin ya da yetişkinliğimizin bir yerinde tacize uğradık. Bunu dillendirdiğimizde memleket iyileşmeye başlayacak. Destek tweetleri ile kadınlar erkeklere destek olarak tacizin cinsiyetle alakası olmadığı yapısal bir sorun olduğunu dile getirmiştir.

Şekil 3.4. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı

Kaynak: Lale (2025).

Slaktivist hareketlerin en önemli noktalarından biri duygusal yankıya dönüşmesidir. Sosyal medyada paylaşılan itiraflar toplumda sessiz kalmış insanlara cesaret verip konuşmasını sağlamıştır. Toplumun büyük bir çoğunluğunun travmalarını tetikleyen bu olaylar kısa sürede küresel bir olaya dönüşmüş ve insanlar taciz mağdurlarına destek olmuştur. Dijital kamusal alanda sorunların konuşulmaya başlaması ve toplumun diğer bireyleri tarafından destek görülmesi birlik duygusunun oluşmasına sebep olmuştur. Aşırıya kaçan tepkiler politik doğruculuğun bu durumu kontrol altına almasına sebep olur. Johnny Depp ve Amber Heard davası ile metoo hareketi yeniden gündeme gelmiş ve Amber Heard'in yasadıklarını anlattığı için açılan davayı kaybetmesi üzerine bazı kullanıcıların metoo hareketinin bir karalama kampanyası olduğu ve amacından saptığını düşünmektedir. @ji***_***e 'Bu düzenin yeni oyunu; kendilerine tehdit

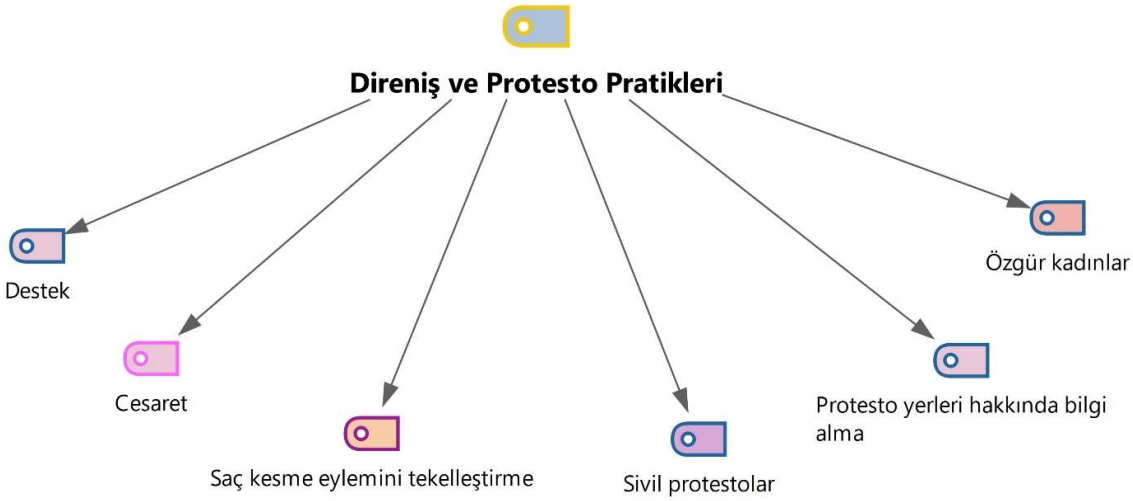
oluşturan herkesi suçlu ilan etmek için yargı sistemini silah haline getiriyorlar…' ifadeleri ile hareketin başarılı insanlara kumpas kurmak için oluştuğunu savunmuşlardır. Erkeklerin büyük çoğunluğu hareketten kötü etkilendiklerini, hareketin temelini kadına şiddetin oluşturduğu ve kavram kargaşasına sebep olduğu için yeni biriyle tanışmanın zorluğundan bahsederek hareketi savunan ve destek olan erkeklerin sıkıntılı olduğunu ifade etmektedir. Kullanıcılardan bazıları @ Tw******ds 'Şikayet edecek kadar # Metoo'nun ne olduğunu biliyor musun? Belki erkekler de aynı olan bir grup yaratmalı.' Diyerek erkeklerin hakları için yeni bir etiket oluşturulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu durum erkeklerin harekete duydukları öfkeyi göstermektedir.

İfşa hareketi sosyal medyada büyük bir görünürlük kazanarak kadınların uğradıkları tacizlere karşı daha duyarlı olunması konusunda farkındalık kazandırmıştır. Tacize uğrayan mağdurların yakınlarına anlatamadıkları ya da yargılanmaktan çekindikleri için anlatamadıkları şeyleri sosyal medya sayesinde açıkça anlatabilme cesareti gösterebilmelerini sağlamıştır. Çözüm üretilemeyen taciz vakalarında protestolar sokağa taşınmış ve yasa eksikliği ile ilgili düzenlenmeler yapılmıştır (*#MeToo Hareketinin Beşinci Yılı*, 2022). Atılan adımlar sonrası mağdurlar sesini duyurmak için sosyal medyayı daha çok tercih ederek yardım isteyip kamuoyu oluşturulmasını sağlamıştır.

3.9.2. Mahsa Amini (Özgürlük Mücadelesi)

Mahsa Amini 22 yasında üniversite öğrencisiydi. Okuluna giderken başını düzgün kapatmadığı gerekçesi ile ahlak polisleri tarafından tutuklanıp daha sonrasında komaya girmesi sonucu hayatını kaybetti. Ahlak polislerinin tutumlarından şikâyetçi olan halk, polisin 'biz bir sey yapmadık' açıklamasına rağmen sokaklara inmesiyle olaylar ülke çapında protestolara dönüştü. Sosyal medyanın da etkisiyle dünya çapında yankı uyandırdı. #mahsaamini, #metoo ve #kadınyaşamözgürlük etiketleriyle İranlı göstericilere destek verilmeye başlandı.

Şekil 3.5. Direniş ve Protesto Pratikleri

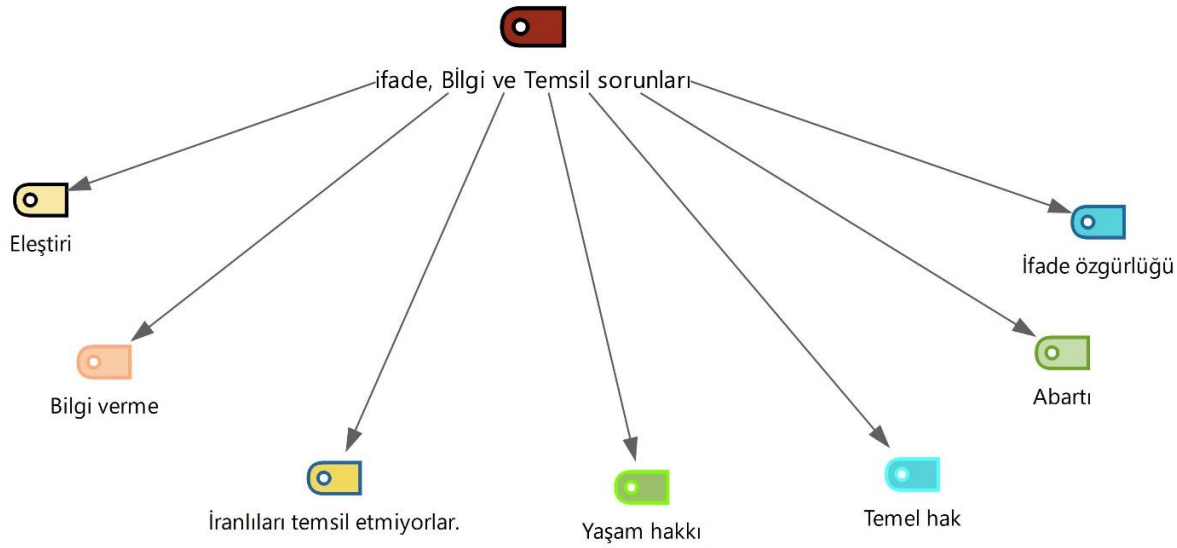

Kaynak: Lale (2025).

Bu temada yer alan kodlar Mahsa Aminin ardından kadınların kendilerini nasıl kamusal direniş aracına dönüştürdüğünü göstermektedir. 'Cesaret, Özgür kadınlar, Başörtüsü baskısı, Sivil protestolar'gibi kodlar kadınların Twitter üzerinde yaptığı paylaşımların büyük bir çoğunluğunda bahsedilen konulardır. Cesaret kodunda yer alan söylemlerden bazılarında kadınların @A**K***r Bu korumalardan yalnızca bir tanesi tarih yazabilir ve İran halkını tiranlıktan kurtarabilir. Bu yüzden 'yüce' mollanın kadın korumaları yok; çünkü onların cesareti var. Diyerek kadınların protestolara gösterdikleri dik duruşa vurgu yapmıştır. Cesaret vurgusu politik doğruculuğun dille sınırlı kalmayıp otoriter yapıya karşı çıkan fiziki bir olaya dönüşmüştür. Bastırılmış bireylerin, kimliklerin kamusal alanda görünürlük kazanması için etkili bir yöntem halin gelmiştir. Kadınların özgürlüğüne vurgu yapılan destek tweetlerinde ise @B****H**** Dünyanın bazı yerlerinde kadınlar başörtüsü takma hakkı için mücadele ederken, diğerleri başörtüsü takmamak için mücadele ediyor. Diyerek dünyanın her yerinde kadınların özgürlükleri için savaştığını vurgulamıştır. Politik doğruculuk perspektifinden bakıldığında kadının kendi bedeni üzerindeki söz hakkını geri almaya çalışması ataerkil düzene karşı çıkarak kadınların var olma süreciyle ilgilidir. İranlı kadınların başkaldırışı güçlü bir şekilde yanıt bulurken bir yandan da kullanılan sembollerin farklı mağduriyetler içinde kullanılmasını engellemek istemektedir. @P****R***** Üzgünüm ama bizim özelliğimiz bu... İranlılara bunun ne kadar aptalca olduğunu söyledikten hemen sonra ne kadar orijinalsiniz. Taklitçiler ifadeleri ile Filistin'de yaşanılan zulümde etkilenen

kadınlara destek olmak için saçını kesen aktivistlere karşı çıkmışlardır. Bu durum sembolik protestoların anlamının daraltılmasına dikkat çekerken politik doğruculuğun ait olduğun kültürü ön plana koyma tuzağına düşmesine neden olabilir. Başörtüsü gibi dini ve kültürel sembolün kadının tekelinde olmayıp zorunlu hale getirilmesi kamusal alandaki çoğulculuk ilkesine aykırı bir durumdur. Özgürlük talepleri bireysel gösterilerden çok toplumsal hafızaya kazınacak sembolik bir meydan okumaya dönüşmüştür. Sivil protestolarla insanlar direnişlerini toplumun genelin yaymak istemektedir.

Şekil 3.6. İfade, Bilgi ve Temsil Sorunları

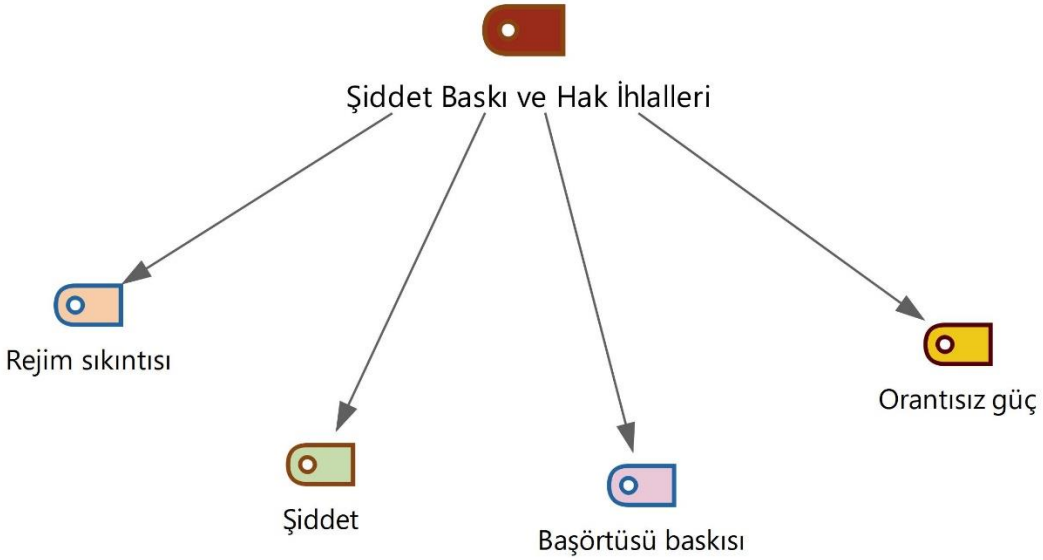

Kaynak: Lale (2025).

Söylem temsil ve seçici hassasiyet temasına bakıldığınca içinde barındırdığı kodlar nedeniyle sosyal medya kullanıcılarının politik doğruculuğun sınırlarına dair farkındalıklarının arttığı görülmektedir. Mollaların İran'ı geriye götürdüğünü savunan bazı kullanıcılar Mollaların İran'ı temsil etmediğini düşünmektedir. @G***T******23…..İslami rejim teröristtir ve gitmelidirler. Diyerek bu duruma karşı çıkmaktadırlar. Bir başka kullanıcı ise @m***_n*** 'Artık Avrupalı ve Amerikalıların, 80 milyondan fazla insanı rehin alan ve güzel ülkemizi işgal eden silahlı teröristler tarafından İran halkına dayatılan insanlığa karşı suçları kabul etme zamanı geldi. Savaştayız' Rejim güçlerini terörist olarak tanımlamaktadır. Dijital aktivizmi yeterli bulmayan bazı kullanıcılar @v*********Twitter'daki kültürel dayanışma ve beğeniler, zalim rejimin kurşunlarını durdurmaya yetmiyor. Diyerek katılımın dijital mecralarla

olamayacağını dile getirmiştir. Politik doğruculuğun karsısında durduğu pratikleri abartı, piyon olma gibi söylemlerle dijital alanda varlığını göstermeye başlar. Bu tür paylaşımlar politik doğruculuğun tam anlaşılmadığı ve duyar kasma veya abartıp fazla ileriye gitme gibi algılandığını göstermektedir. Her ne kadar politik doğruculuk anlaşılmaya başlandığı düşünülse de bireylere indirgendiğinde durum farklı olabilmektedir. Özellikle yaşam hakkı gibi evrensel bir olayda dijital aktivizmin nasıl kamusal bilinç üretse de bazen insanlar tarafından farklı algılanabilmektedir.

Şekil 3.7. Şiddet Baskı ve Halk İhlalleri

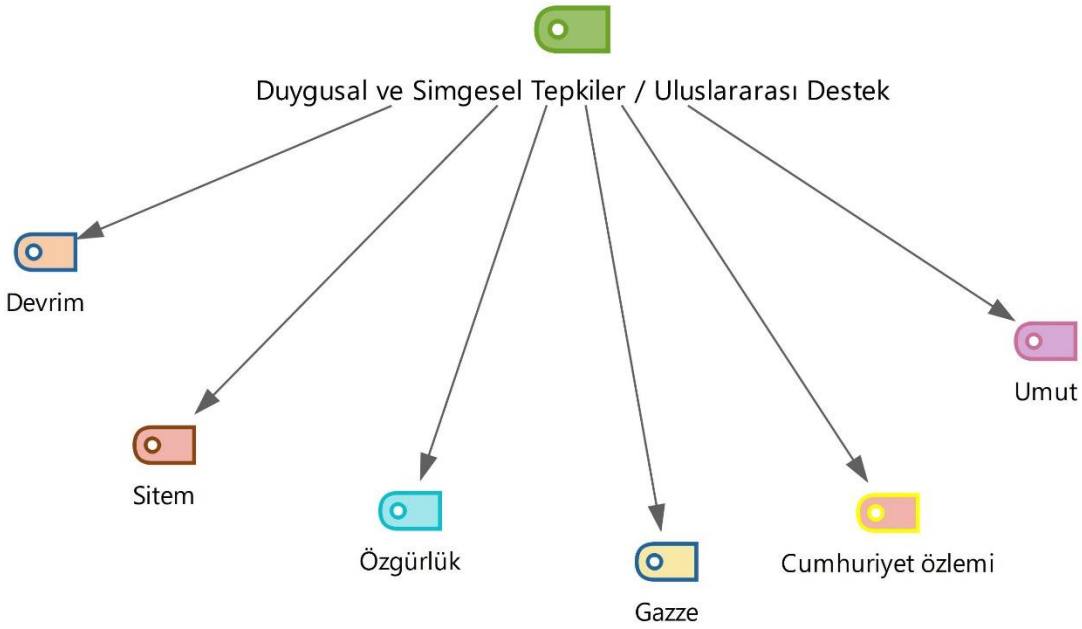

Kaynak: Lale (2025).

Mahsa Amini olaylarının büyüme sebeplerinden biri olan orantısız güç en çok yaşanan olaylardan birisidir. İnsanların Twitter üzerinde yardım çağrılarında sıklıkla bu durumdan bahsetmişler ve uluslararası alanda seslerini duyurmaya çalışmışlardır. @S****_A**İslam Cumhuriyeti'nin askeri güçleri protestoculara ateş ediyor Protestocuları Öldürmek İçin Ağır Makineli Tüfek Kullanıyorlar diyerek yardım talep etmişlerdir. Protesto etmek gibi temel hakların ihlaline sergilenen tutumlar insanların farklı ülkelerde yardım hashtagları (#IranianLivesMatter #IranProtests2022) açmasına sebep olmuştur. Bu durum Politik doğruculuğun dil ile sınırlı kalmayıp devletin ve kurumların uyguladığı şiddeti görünür kılmaya çalışan bir çerçeve sunmaktadır. Bu kodlarda kullanılan dil bireylerin durumundan çok sistemi hedef almaktadır. Bu da politik doğruculuğun en düşük alandaki işleyişini açığa çıkarmaktadır.

Mahsa Amini olaylarında karşılaşılan genel tema şiddetin yeni olmadığı ve sistematik bir biçimde yıllardır devam ettiği yönündedir. Ahlak polislerinin kadınların yaşam haklarına karışması gibi toplumsal normları devlet eliyle denetlenmesi ve şiddet aracı haline gelmesi bireylerin normları kimin koyduğu ve uyguladığı ile ilgili sorular sormasına sebep olmuştur. @b******Adı ne olursa olsun, insanın iradesine yasak koyan tüm rejimlere nalet olsun gibi ifadeler olayın dijital aktivizmle birlikte olayın dünya çapında tepki verilmesi ve recimlerin varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu durum politik doğruculuğun kurucu ve dönüştürücü potansiyelini göstermektedir.

Şekil 3.8. Duygusal ve Simgesel Tepkiler/ Uluslararası Destek

Kaynak: Lale (2025).

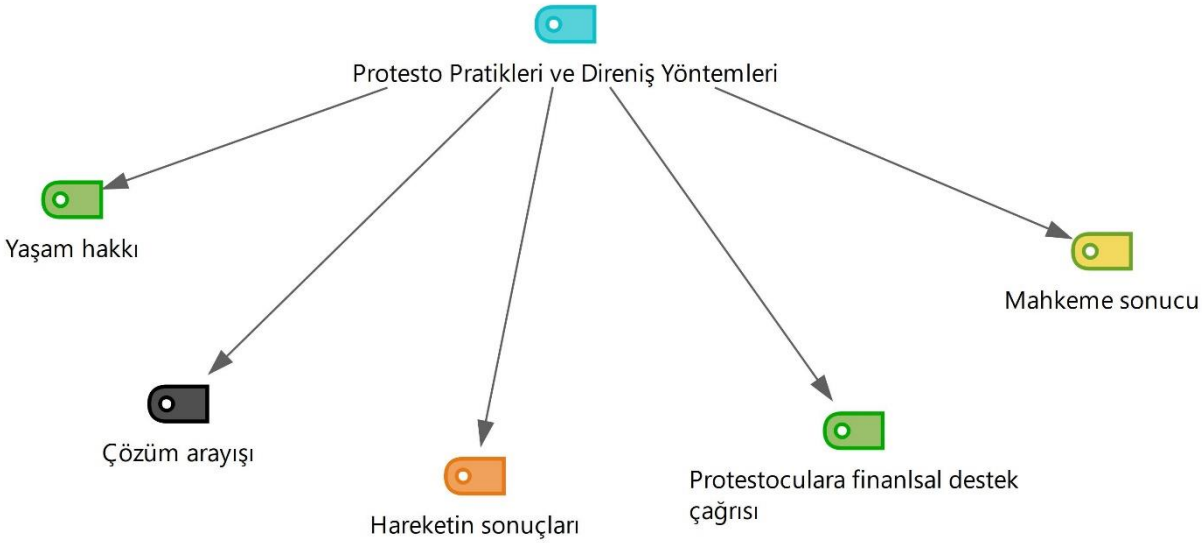
Duygusal ve simgesel tepkiler politik doğruculuğun duygusal bir örgütlenme biçimi olduğunu da göstermektedir. Mahsa amini protestolarında protestoculara direnme gücü veren şeylerden biri de seslerini duyurabilmek ve onlarla empati kurabilesi olmuştur. @o****_m***__ :İranlı kadınlar ve kızlar, İranlı erkeklerin desteklediği devrime öncülük ediyor! İslam diktatörlüğünden bıktılar! gibi tweetler artarak devrim sırasında insanların yanında olduklarını hissettirmiş ve insanlara manevi destek vermişlerdir. İnsanların sıklıkla umuttan bahsetmesi slaktivizmin mevcut durumu teşhir etmesinin yanısıra toplumun birlik ve beraberlik içinde olmasıyla gelecek inşasının hayalinin kurulmasına ve insanların bir amaç için uğraştığını göstermektedir. Dijital destek içerik

üretmekle sınırlı kalmayıp küresel düzeyde sahip çıkma ağının inşasına zemin hazırlamıştır. @Y******s Gazze'de 15.000'den fazla Mahsa Amini vardı ama Juliette Binoche ve Isabelle Huppert gibilerin ve Hollywood kardeşlerinin sessizliği sağır edici diyerek Gazze'de yaşanılan soykırımla ilgili dikkat çekmek için Mahsa amini protestolarında ünlülerin destek olurken Gazze'deki kadınlara karşı sessiz kalınmasını eleştirmişlerdir. Seçici duyarlık gösteren ünlülerin politik doğruculuğu kültürel filtreden geçirerek kimin için, ne zaman ve hangi koşullarda yanında duracaklarının belirlendiğini göstermektedir. Bu durum politik doğruculuğun eşit temsil hakkının gözetilmesi gerektiğini ama gözetilmediğini göstermektedir. Politik doğruculuk etik olarak uygun görülen duyguları tanımlarken slaktivizm bu duyguların hızla dolaşıma sokulmasına imkân tanır.

3.9.3. George Floyd (Irkçılık ve Polis Şiddeti)

2020 yılında, George Floyd'un markete sahte 20 dolar verdiği iddiasıyla tutuklanmaya çalışıldığı ve bu süreçte direndiği, buna bağlı olarak aşırı güç kullanıldığı ve hayatını kaybettiği öne sürülmüştür. Tutuklanma esnasında uygulanan şiddetin kayda alınması, Amerikan polisinin şiddet kullanımı ve ırkçılıkla ilgili tartışmaların alevlenmesine neden olmuş, olaylar kısa sürede geniş çaplı protestolara dönüşmüş ve uzun süre yatıştırılamamıştır.

Şekil 3.9. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri

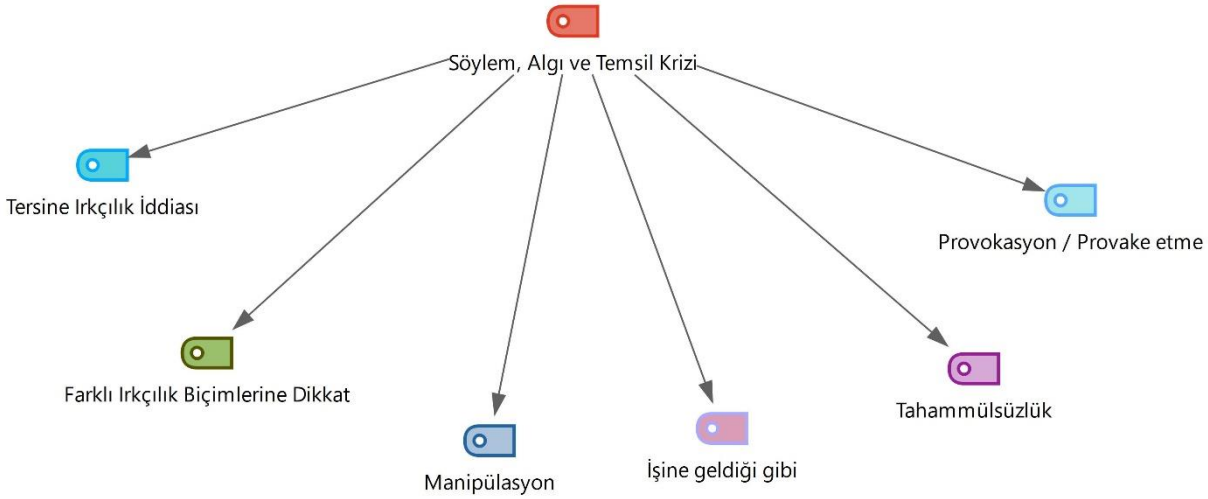

Kaynak: Lale (2025).

Floyd'un ölümü yıllardır devam eden ırkçılık ve polis şiddetinin bir tezahürü olduğu için dünya genelinde sokak yürüyüşlerin, hashtag çalışmalarına, bireysel direnişlerle başlayıp kolektif hareketler dönüşen küresel çapta bir etki uyandırmıştır. @ mt*******Bugünkü protestoya San Francisco gençlerimizin liderlik ettiğini görmek yürek parçalayıcı ve güçlendiriciydi. Nefesimi kesen tabelada 'Sıradaki ben miyim?'yazıyordu. Gibi ifadelerle farklı ülkelerde de eylemcilerin aynı amaç uğruna protestolara başladığını göstermiştir. Sosyal medyada insanlar bu olayların çözümlenmesi ve ırkçılığın önüne geçilmesi için çağrıda bulunmaya başlamış @ E****L****Doktora tezim üzerinde çalışmaktan yorulmuştum ama bunun, sürekli adaletsizlik ve ırkçılıkla uğraşmak zorunda kalan siyah toplumunun tükenmişliğiyle karşılaştırıldığında hiçbir şey olmadığını hatırladım. Bir şeylerin değişmesi gerekiyor ve bu değişikliğin gerçekleşmesi için elimden geleni yapacağımdan emin olacağım. Diyerek soruna dikkat çekmeye çalışmışlardır. Politik doğruculuk, Protestolar ele alınırken barışçıl ve sistem içi yöntemler dâhilinde ele alınması için geniş bir çerçeve çizmiştir. Floyd'un ölümü en temel hak olan yaşam hakkı ihlali olarak okunmuş ve dünyada yankı uyandıran eylemlerden biri olmasına sebep olmuştur. Eylem dikkat çekmek isteyen protestocular Floyd'un yüzünü duvarlara çizerek ya da polis merkezleri önünde dizüstü oturarak eylem yapmaya başlamıştır. Eylemlerin biçimi kadar içeriği de tartışmalara neden olmuştur. Çünkü bazı göstericiler hızını alamayıp iş yerlerini yağmaya yıkmaya başlamışlar ve bu durumda eylemlerin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur. @J*****T*****….Hepimizin, özellikle burada ABD'de öğrendiği beyaz üstünlüğünü ortadan kaldırma işini yapın bağış yapın. diyerek siyahilere uygulanan ırkçılıklara dikkatini çekerek eylemlere katılan insanların karşı karşıya kaldığı yaptırımlara karşı finansal destek çağrısı yapılmış ve sonucunda da yardımlar başlatılmıştır. Davanın takipçisi olan göstericiler sokaklarda savaşmanın yanısıra dijital mecralarda da güçlerini birleştirerek baskıyı artırmış ve dava sürecinin tamamı canlı olarak yayınlanmıştır. 2020 yılında başlayan dava 2021 yılında karara bağlanırken oluşturulan infial sayesinde diğer suçların yanı sıra beyaz bir polis memurunun siyahi bir vatandaşı öldürmekten hüküm aldığı ilk dava olmuştur. Davayı takip eden kullanıcılar @fa********* George Floyd sonunda adalete kavuştu. siyahların hayatları dün, bugün, yarın, HER ZAMAN önemlidir!!!! Diyerek aynı hashtag üzerinde haklarını aramaya devam etmişlerdir. politik doğruculuk burada kolektif versiyonuyla dijital

kalabalıkla beraber sistemin değişmesini sağlayabilir. Sosyal medyada oluşturulan dijital kamusal alan sayesinde devlet mekanizmaları baskı altına alınarak adım atmaya zorlanmıştır.

Şekil 3.10. Söylem Algı ve Temsil Krizi

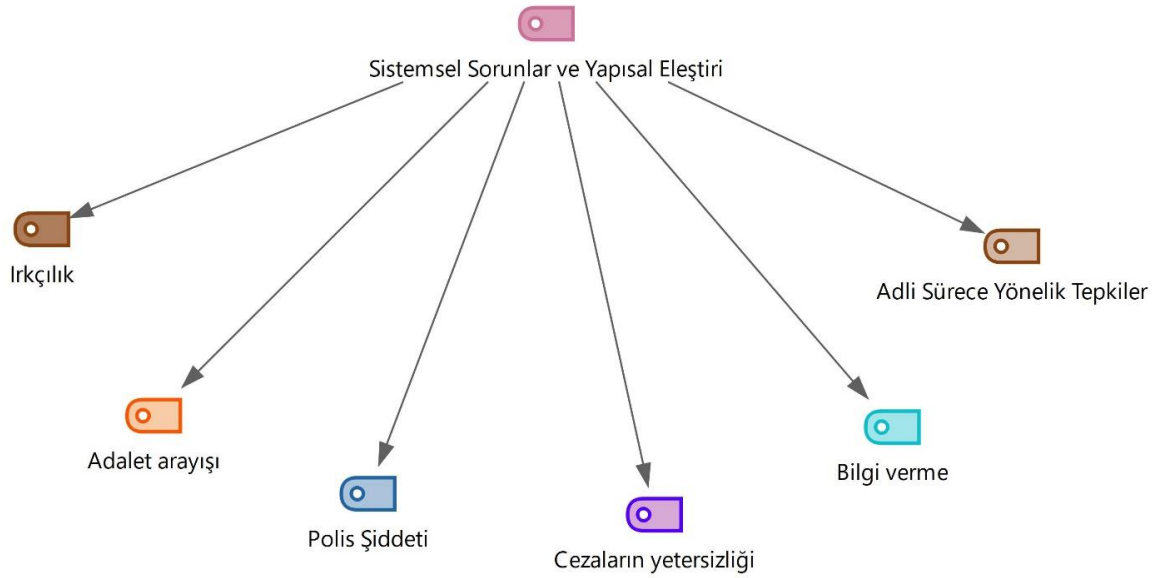

Kaynak: Lale (2025).

Floyd'un ölümü sonrası başlayan gösterilerde polis şiddeti ve ırkçılığın yanı sıra bu olayların kimler tarafından nasıl temsil edildiği ile ilgilide tartışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sosyal medyaya yansıyan gündemler de bireyler hak, adalet gibi taleplerinin yanısıra politik doğruculuğun nasıl işlendiği ile ilgilide çerçeve oluşturmaktadır. Dijital alanda oluşan temsiliyet mücadelesi manipülasyon, tersine ırkçılık, seçici etik tepkiler ve tahammülsüzlük gibi farklı noktalarda da insanların dikkatini çekmeye ve yeni tartışma ortamları oluşturmaya başlamıştır. @1E**********GÜNEY AFRİKA'DA VAHŞİCE KESİLEN tüm masum BEYAZ AİLELER için bir dakikalık saygı duruşuna ne dersiniz? BEN IRKÇI DEĞİLİM, TELENİM SİYAH AMA GERÇEK VE DENGE EŞİTLİĞİNE DAYALI DOĞRU PERSPEKTİFİ OLMALIYIZ. Diyerek insanların siyaların hayatını savunurken aynı zamanda diğer insanlara yapılan ırkçılıklara da ses çıkarmaya başlamışlardır. Kullanıcılar George Floyd için ses çıkaran ünlülerin başka ırklar için sessiz kalmasına tepki vermeye başlamış bu da Mahsa amini de olduğu gibi seçici temsiliyet sorununun gündem gelmesine neden olmuştur. Yani çoğu bireyin neye tepki verip vermeyeceği sosyal medyaya bağlı hale gelmeye başlamıştır. Bu durumda politik doğruculuğun savunduğu eşit temsiliyet hakkının trendlere göre biçimlendiği görülmektedir. Farklı

ırklara uygulanan ırkçılığın görünmezliği de başka bir sorun haline gelmiştir. Bu durum mağduriyet hiyerarşisini ortaya çıkarmaktadır. İnsanlar bir noktada sorunun ırkçılık olmadığını yapılan şeylerin ideolojik bir zeminde hazırlandığını savunmaya başlamışlardır. @m*********Hoşgörüsüzlük ve ideolojik politikalar insanlıktan ayrılan şeylerdir…… diyerek durumu açıklamaya çalışmışlardır. Bunun bir ırkçılık davasından çok ideolojik bir yapıya karşı mücadele olduğunu savunan kullanıcılar @ A******Irkçılık yok. Komünizmin ve cumhuriyetin mücadelesi… Diyerek konunun ırkçılık adı altında manipüle edildiğini dile getirmiştir.

Şekil 3.11. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiriler

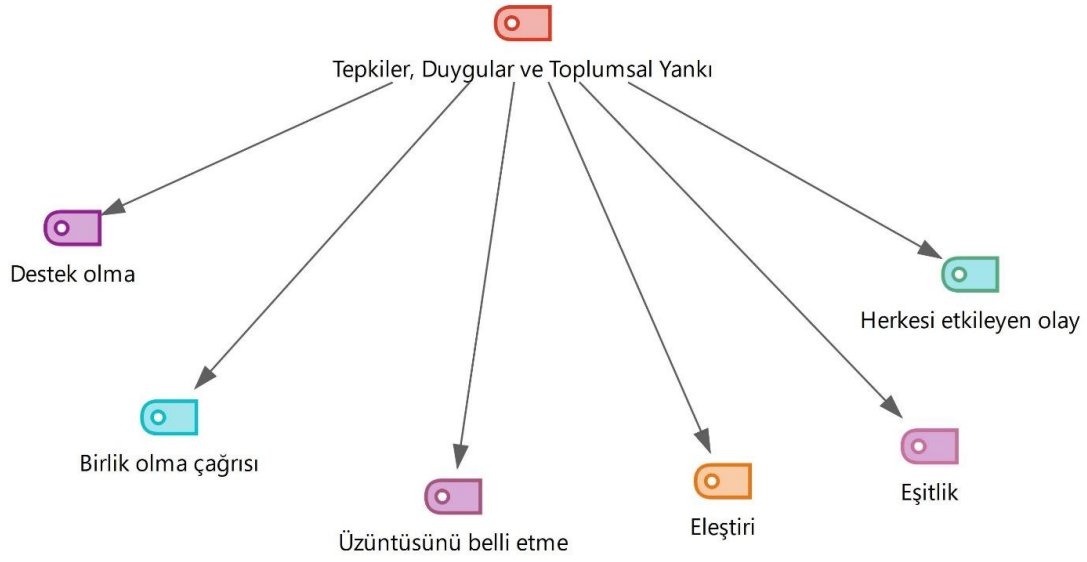

Kaynak: Lale (2025).

Bazı kullanıcılar protestolar sonrasında bile konuyu gündemde tutmaya çalışmış ve yaşanılan şeylerin takipçisi olmuştur. Slaktivizm olayların hızla küresel çapta gösterilere dönüşmesinde en önemli adımlardan biri olmuştur. İnsanlar sosyal medyalar üzerinde belirlenen etiketlerle gösteri ve protesto yerleri konusunda bilgi vermiş geleneksel medyaların aksine bilgilere daha güvenilir şekilde ulaşmaya başlamışlardır. @ O****U*****Protesto sırasında kendinizi korumanıza yardımcı olacak faydalı araçlar. Protestolarda faydası olacak bilgileri de paylaşmışlardır. Bu da dijital kamusal alanda birlikte hareket edilmesine aynı paydada buluşmaya imkân tanımaktadır. Floyd olaylarının bu kadar büyümesinin sebebi bir ölümden çok yıllardır devam eden bir

yapısal ırkçılığın göstergesidir. Polislerin siyahilere uyguladığı sistematik şiddet ve adalet mekanizmalarının doğru işlememesi gibi birçok sebep yapısal meseleleri oluşturmaktadır. @J******c********Günden güne. Şehir üstüne şehir. Siyahlar devlet tarafından, komşuları tarafından, bu ülkeye hâkim olan beyaz korku ve güç tarafından katlediliyor. Bu konuda bir şeyler yapın…. Diyerek bu sistematik ırkçılığa dikkat çekmiştir. Politik doğruculuk bireysel mağduriyetler yerine sistemin ürettiği bireysel sonuçlar konuşulabilir hale getirmiştir. Buna rağmen sistem eleştirileri aşırı, radikal olarak etkilenebilir. Sistemin sorunları fazla dil getirildiği zaman filtrelenir söylemin sınırları çizilmektedir ve yapısal dönüşümlerin önüne set çekmektedir. Adil süreç yönetiminin sıkıntılarında sıklıkla gündeme gelen konulardan biri haline gelmiştir. Polislerin öldürülen ya da şiddete uğrayan mağdurların ten renginden dolayı ceza almadıklarını düşünmeleri insanların bunu adaletsizlik olarak nitelendirmesine sebep olmuştur. Bazı insanlar adaletin herkes için geçerli olduğunu savunarak @jt*******George Floyd'un ölümü sizi öfkelendirmiyorsa Ahmaud Arbery ve sayısız diğerleri. Sen sorunun bir parçasısın. Gibi ifadelerle ses çıkarmayan insanlarında bu adaletsizliğin bir parçası olduğunu savunmuşlardır. Olaylara tepkiler yüzeyde sistem eleştirisi olarak görünse de özünde bireysel düzeyde kalmıştır. Tepki verilen şeyin adı adalet istemi olurken verilen tepkiler isimlerle sınırlı kalmıştır. Sistemsel sorunlar görünür hale gelse de kalıcı çözümler yerine toplumun tepki verdiği olaylar özelinde değişimler yaşanmıştır.

Şekil 3.12. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı

Kaynak: Lale (2025).

Slaktivizmin en önemli özelliklerinden biri duygu yüklü olmasıdır. Yani acıyı yüceltirken neden bu acının meydana geldiği geri plana atılabilir. Kimin acısı like alıyorsa o daha çok paylaşılır hale gelir yani bir nevi dijital merhamet olgusuna dönüşür. Floyd olaylarında da dijital tepkilerden bir kişinin ölmesinden ziyade insanlar kendi yasadıkları ile empati kurarak yaklaşmaya başlamıştır. @H*****r__R***….Uyanın ! Afrikalı Amerikalıların yarısının yaptığı şeyle mücadele etmediğimi biliyorum ama hiçbir erkek ve kız kardeşimin bu kavgada yalnız kalmasına izin vermeyi reddediyorum. Diyerek birbirlerine destek olmaya başlamışlardır. Uğranılan haksızlığın karşısında bütün duyguları toplayarak kolektif bir adalet arzusu istemeye dönüşmüştür. İnsanlar seslerini duyurmak için görünür oldukları sosyal medyadan yardım istemeye başlamıştır. Bu durum Amerika da yaşanan olayların Asya'da desteklenmesine sebep olmuştur. Bu da slaktivizmin küreselleşmeyi kolaylaştırmasının göstergelerinden biridir. Duygularını rahatça gösteren kullanıcılar duyguları çerçeveleyen normatif aygıt olan politik doğruculuğun devreye girmesi ile duygularda da seçilimler meydana geldi. @H****eyW*******Nefes alamıyorsun! Hala nefes almaya ihtiyacımız var! Siyahların eşitliğe ihtiyacı var! Gibi söylemlerle eşitlik ve adalet talebinde bulunmuşlardır. Destek olma, cesaret verme gibi kamusal alan tarafından makul kabul edilen duygular yüceltilirken sistem karşıtı söylemler ya da provokatif olarak yaftalamaktadır. Bu durumda yine Mahsa amini iklim aktivistlerin gibi protestolarda olduğu gibi duyguların politik doğruculuk filtresinden geçerek belirli duyguların kabul gördüğünü göstermektedir. Slaktivizmin etkisi ile politik doğruculuğun filtresi etkisini kaldırarak insanların tepkilere rağmen her duyguyu açıkça yasayacağı bir alan oluşturmuştur. @ se*******Bu gece George Floyd'un öldürüldüğü yere gittim ve kalbim bunaldı... Ancak ilk defa, hâkim olan duygulardan biri öfke değil, umuttu: bu toplum için umut ve bu toplum için umuttu. Diyerek aktivizm tarafında insanların nasıl birlik ve beraberlik olduğunu göstermiştir. Bu da dijital aktivizmin yalnızca yüzeysel görünürlükle sınırlı kalmadığını gösterir. @ mu****** Irkçılık beyazları, zencileri, Hintlileri etkileyen bir şeydir. Zencilere veya zencilere karşı hiçbir ayrıcalık yoktur. Diyerek yaşanılan şeyin toplumun tüm kesimlerini ilgilendirdiğini ve bunu ırkçılıkla anlatılamayacak kadar geniş perspektifi olduğunu savunmaktadırlar.

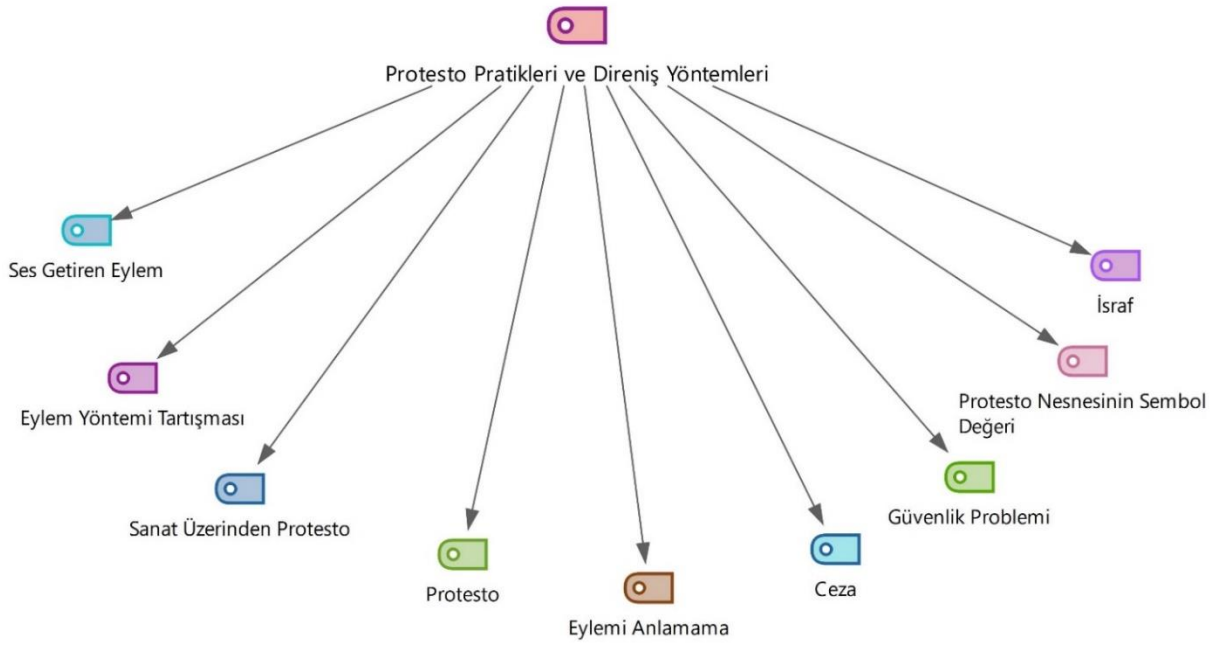
Floyd'un ölümü Amerika'da yıllardır devam eden ırkçılık tartışmalarını yeniden alevlendirmiş ve temsilcilerinden biri halin getirmiştir. Ölümünden sonra tutuklanan

memur cezaevinde bıçaklanarak ağır yaralanmıştır. Gündeme gelen polis reformu yasası meclisten geçmiş ama senatoda takılı kalarak kabul edilmemiştir (*ABD'den Floyd gösterisi sonrası yağma manzaraları*, 2020)

3.9.4. İklim Aktivistleri (Sanat Eserlerine Düzenlenen Protestolar)

İklim aktivizmi 1970'lı yılların başına dayanmaktadır. İklim değişiklikleri ile ilgili farkındalık oluşturmak için yürütülen eylemler günümüzde dijital aktivizmin gelişmesi ile birlikte geniş kitlelerde duyurulmaktadır. Fosil yakıtların çevreye verdiği zarara dikkat çekmek isteyen Just Stop Oil grubu ilk olarak Londra'daki National Gallery'de sergilenen Vincent Van Gogh'un ünlü tablosu Ayçiçekleri'ne çorba atmış ve bu hareketleri ile medyada büyük bir yankı uyandırmışlardır. Dünya çapında ilgi uyandıran eylem sonrasında farklı ülkelerde benzer eylemler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen eylemler sonrası sosyal medyada büyük tartışmalara sebep olmuştur.

Şekil 3.13. Protesto Pratikleri ve Direniş Yöntemleri

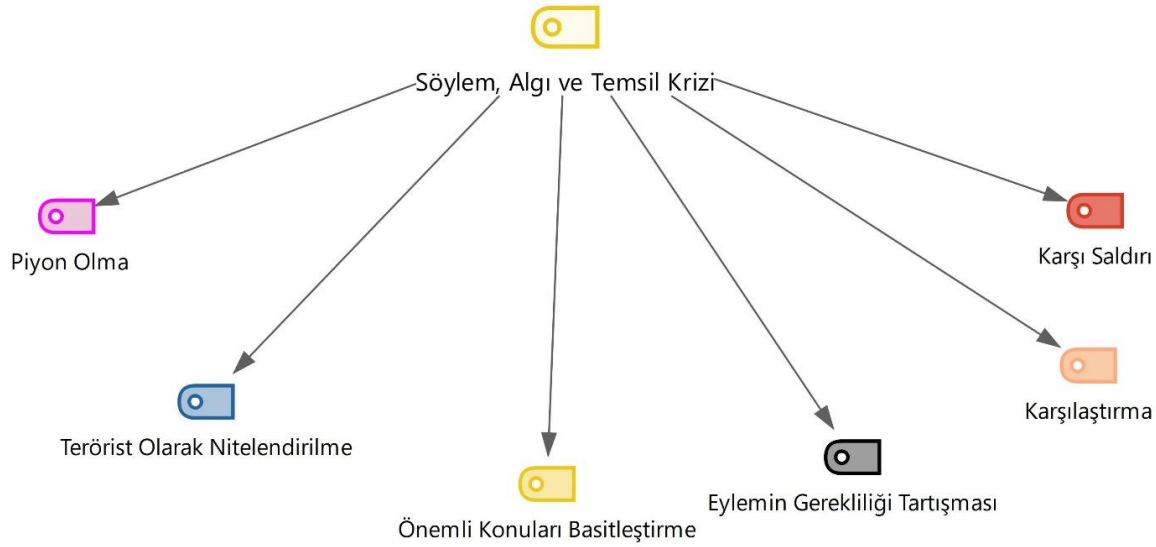

Kaynak: Lale (2025).

Aktivitelerin yaptığı eylemler çoğu insanlar tarafından protesto olarak değerlendirilmemiş gösteri, şov gibi kelimelerle anlatılmıştır. Ayrıca Kamusal eylemlere tanınan sınırlı görünürlüğünün sonucudur. Protestoların bu şekilde tanımlanması yapılan eylemlerin meşrutiyetinin sorgulanmasına neden olur. Görünür

olmak için belli temsillere gerek vardır ve bu temsillerle anlam kazanır. İklim aktivistlerinin yaptığı eylemler özellikle dijital mecralarda görünürlük kazandı. Politik doğruculuk bu noktada yapılan eylemlerin doğruluğunu ve uygunluğunu açıklar. Kısacası eylemlerin özünden ziyade nasıl yapıldığı önem kazanır. @ k****Yeter engel olun şu salaklara ya sanata zarar vererek manalı ne söyleyebilirsin ki mümkün değil diye atılan tweetler, sanata saygısızlık olarak değerlendirilmesi politik doğruculuğun biçimsel etik sınırlarını gösterir bu da eylemlerin anlamının yüzeysel bir estetik değerle sınırlandırılmasına neden olur. Bazı sosyal medya kullanıcıları yapılan paylaşımların @ v******* amaçları sansasyonel yaratarak herkese duyurmak. Davalarında haklı bile olsalar bu durum sanat ve sanatçıya yapılan büyük bir ayıptır... diyerek yapılan paylaşımlar ilgi çekmek için olmasa bile estetik değerlere uymadığı için karşı çıkmışlardır. Politik doğruculuk bağlamında dijital kamusal alandaki görünür olması gerçekleşse de yine başka bir etikle çakıştığı için insanlar tarafından eleştirilir. Aynı zamanda eylemlerde kullanılan yöntemin biçimsel etik kodlarına uymadığı düşünülür. @c********* şimdi benim anlamadığım bu sanat eserlerine zarar veren iklimi nasıl korumayı düşünüyorlar? Sanata zarar verenin en büyük sanat eseri olan doğaya nasıl bir fayda sağlayabilir? Biçimi eleştirmektedirler. Taklit eserlere yapılan saldırıları orijinal esere zarar gelmediği için meşrulaştıran bazı kullanıcılar @a**********: Doğru değil elbette, tek teselli bu gibi olayların kaydedildiği için orijinal tabloyu oraya koymuyorlar. Diyerek etik kısmının zararın boyutuyla eş değer olduğunu vurgulamaktadır. Sanat malzemelerine dökülen yemeklerin israf olduğunu savunan kullanıcılar bu şekilde iklime en çok aktivistlerin zarar verdiğini iddia eder. Politik doğruculuğun dijital alandaki sınırlarını çizen unsurlardan biri haline gelir. Etiğin mutlak olmadığı toplumsal uzlaşıya bağımlı olan bir yapı olduğunu gösterir.

Şekil 3.14. Söylem, Algı ve Temsil Krizi

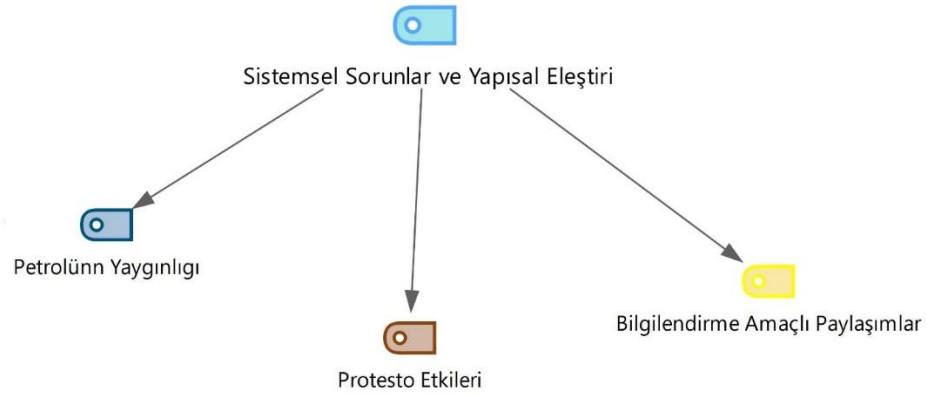

Kaynak: Lale (2025).

Politik doğruculuk kendi içeresinde normlar yaratır. Hangi tür eylemlerin kabul edilip edilmeyeceğini belirler. Bu normlar sonucunda kimi aktivistler terörist @ b****** Aktivist değil sanat teröristi bunlar diyerek sanat teröristi olarak damgalanır kimileri de @ro*******: Esasen, hayırseverlerine, petrol milyonerlerine göz yumarken, sıradan halk için ellerinden geldiğince her yerde kargaşa yaratıyorlar. İklim krizine sebep olanlar tarafından fonlandıklarını düşünmektedir. Bu gibi söylemler toplumsal temsil söylemlerinde sıkıntıya neden olur. Çünkü mağduriyet hiyerarşisine dönüşür ve sadece belirli mağduriyetler görünür hale gelir. Bu noktada slaktivizm ideolojik bir araç haline gelmektedir. Aktivistler kimliklere sokmak ve kimliklerine göre etik değer atfetmek kimin konuştuğu sorusunun ne söylediğinden daha önemli hale gelmesini sağlar. Sembolik görünürlükleri artsa da birey olarak silikleşirler ve yapılan eylemler araçsallaştırılmış bir performansa dönüşür. Eylemlerin gerekliliği tartışmaları @ m******P***: ….tüm aktivizmi anlamsız bir şekilde yıkıcı ve herhangi bir stratejik hedeften yoksun gibi ifadeler protestoların içeriğinden ziyade toplum tarafından nasıl algılandığı ile alakalıdır. Yine burada da politik doğruculuk toplum tarafından hangi eylemin meşru olduğuna karar verilmesini sağlayan bir araç görevi görür ve gerçek mağduriyetin yerini meşru görülen mağduriyetler ön plana çıkar. İnsanlar Slaktivist eylemlerin arkasına saklanarak dijital alanlardaki yüzeysel yargılarla kendi pozisyonlarını sağlamlaştırmaktadır. Eylem paylaşımlarının altına yapılan ya da alıntı olarak kullanılan dijital şiddet dili politik doğruculuğun ne kadar kırılgan olduğunun bir

göstergesidir. Bireylerin karsı saldırı adı altında @a*****Elimde deodorantla sıka sıka gezicem bunların yüzünden. Gibi ifadelerle statükoyu savunma refleksinden meydana gelmektedir. Bu tarz eylemler gösteri için yapılan eylemler olarak değerlendirilir ve içeriği değersizleştirilir. @d*********k: ……sanat bu şeylerin çoğundan biraz daha değerlidir. gibi ifadeler ise etik duyarlılığın göstergeye dönüşünün kanıtıdır.

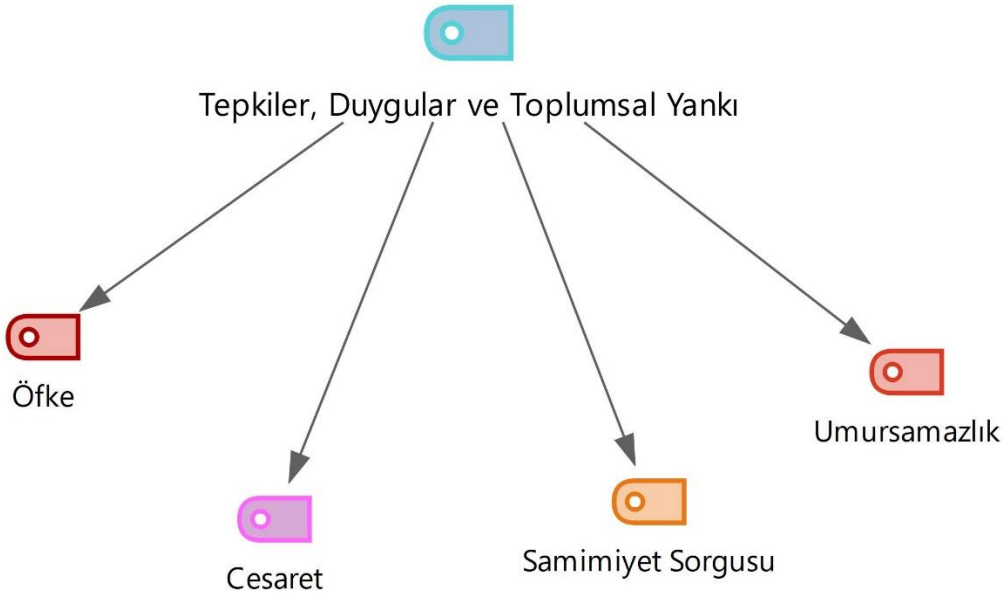
Şekil 3.15. Sistemsel Sorunlar ve Yapısal Eleştiri

Kaynak: Lale (2025).

İklim krizinde aktivistlerin görünür olmasında en büyük paya sahip olan dijital mecralar genellikle sistemsel eleştirilerin sınırlandırıldığı yüzeysel tepkilerin ön plana çıktığı bir alana dönüşebilmektedir. Petrolün yaygınlığı gibi sorunlar kar sahiplerinin bireyleri sisteme bağlı hale getirmiştir. Bu durum iklim aktivistlerinin yaptıkları protestoları değersizleştirmek için @ m******** Acaba müzeye yürüyerek mi geldiler? Gibi söylemlerde bulunurlar. @ sa*****Ancak ciddi anlamda bu iyi bir aktivizm. Gibi söylemlerde petrolün zararlarının farkında olan insanların aktivisilere destek olmaktadır. Aktivistler eylem yapmadan önce bir şeylere dikkat çekmek için zararlarından bahsedildiği zaman kullanıcıların ilgisini çekmemektedir. Sıkıcı bulunan eylemlerin yerini yüzeysel sloganlar almaktadır. Bu da politik doğruculuk tarafından bilgi karmaşıklığının basitleştirilmesi eğilimiyle ilgilidir. Eylemin etkileri sistemde değişiklik olup olmadığının yanı sıra ne kadar konuşuldu kimlere ulaşıldığı ile ilgilidir. @M***M****: Boston'daki Isabella Stewart Gardner Müzesi İklimi Engellemek İçin Erken Kapanıyor… Gibi ifadelerle eylemin sadece konuşmalarla sınırlı kalmayıp toplumda etkisini gösterdiği de görünmektedir. Burada Slaktivist pratikler gerçekleşen görünürlük dönüşümün yerine geçmemiş ikisi aynı anda hareket etmiştir

Şekil 3.16. Tepkiler, Duygular ve Toplumsal Yankı

Kaynak: Lale (2025).

İklim krizine dikkat çekmek için yapılan eylemler sosyal medyada yoğun duygusal tepkilerin dolaşıma girdiği dijital bir kamusal etkileşim alanı oluşturur. Bu içeriklerde birbirinden farklı duygular farklı şekillerde görünürlük kazanır. Fakat bu duyguların çerçeveleniş biçimi politik doğruculuk veya slaktivizm perspektifinden bakarken önemli kırılma anlarına sebep olabilir. Politik doğruculuk bu konuda toplumsal normları düzene sokma filtresi görevi görür. Örneğin @yu***: Cesur genç ruhlar. Diye bahsederek canlarını tehlikeye atmasını cesaret ve hayranlıkla tanımlarken bazı kullanıcılar @ b**_b*** çocuklar yok, proje yok, fikir yok zarar vermekten başka işler yok, yağma suçu gibi ceza verilmeli bunlara diyerek aktivistlerin yaptığı eylemlere karşı öfkesini dile getirmektedir. Politik doğruculuk kapsamında bu öfkeyi filtreleyip insanların yararına yapılan işler olarak gösterildiğinde veya tanıtıldığında bu öfke bireyler tarafından anlamsız tepki olarak algılanabilir. Bu durum duygularında etik bir hiyerarşiye tabii tutulduğu ve bu hiyerarşide her duygunun görünmesine izin verilmediği makul olanın kabul gördüğü ve görünür olmasına izin verilir. Yani politik doğruculuk bir nevi neyin nasıl görüneceğinin yanı sıra hangi duygunun görünür olacağına da tanımlar.

Uzun süre Twitter gündeminden düşmeyen protestolar aktivitelerin istediği etkiye ulaşmasına yardımcı olmuştur. Aktivistler daha sonraki açıklamalarında sanat eserlerini seçerken kullanılan ürünlerin esere zarar vermemesi konusundan dikkat ettiklerini açıklamışlardır (Anadolu Ajansı, 2022).

3.10.Kod Matrisi Üzerinden Ortak Analiz

Bu kısımda politik doğruluk söyleminin çevrimiçi eylem pratikleri üzerindeki etkisi, slaktivizm kavramı bağlamında dört güncel örneğin (George Floyd, Aktivistler/İklim Hareketi, MeToo ve Mahsa Amini) karşılaştırılması yapılmıştır. Kodlama sonuçları, eylemlerin yalnızca dijital katılım düzeyinde kalmadığını, aksine, politik doğruluk söylemi aracılığıyla fiziksel ve sembolik eylem biçimlerine evrildiğini göstermektedir. Bu durum, slaktivizmin 'etkisiz dijital tepki' olarak tanımlamasının dışına çıkarak dönüşüm oluşturabilen bir aktivizm türü olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.17. Dijital eylem ve Söylem İlişkisi

Kod Sistemi	George Floyd	Aktivistler	MeToo	Mahsa Amini	TOPLAM
Dijital Eylem ve Söylem					0
Birlik olma çağrısı	■				20
Meslek gruplarına çağrı			■		1
Destek olma	■		▪		29
Eleştiri	▪		■	▪	54
Eylem Yöntemi Tartışması		■			23
Eylemi Anlamama		■			9
Bilgi verme	■			■	15
Protesto yerleri hakkında bilgi alma				■	4
Türkiye de anlaltılması için çağrı			■		1
Kişisel Deneyimlerin Paylaşımı			■		8
Bilgilendirme Amaçlı Paylaşımlar		■			2
Herkesi etkileyen olay	■				1
Samimiyet Sorgusu		■			3
Protesto Nesnesinin Sembol Değeri		■			4
Başka uygulamalarda itiraflar			■		2
İfade özgürlüğü				■	1
Umut				■	1
Özgür kadınlar				■	2
TOPLAM	62	41	53	24	180

Kaynak: Lale (2025).

En yoğun kodlar, ‘Eleştiri’, ‘Birlik olma çağrısı’ ve ‘Bilgi verme’ olarak görülmektedir. Bu bulgular, dijital eylemlerin yalnızca tepkisel değil, söylemsel üretim alanı olarak da işlev gördüğünü göstermektedir. Politik doğruculuk iki şekilde etkili olur;

Ortak bir aidiyet duygusu, Hashtag’ler (#MeToo, #MahsaAmini), dijital ortamda ahlaki bir duruş oluşturur ve insanlara ‘doğru tarafta olma’ hissi vererek eylemleri içselleştirmesine neden olmaktadır. Kamusal denetim: Kullanıcılar, birbirlerini politik doğruluk kurallarına göre değerlendirir. Bu da dijital ortamda söylemsel bir kontrol mekanizması yaratmaktadır.

Bu yapı içinde slaktivizm, sadece görünürlük aracı olmaktan çıkarak söylemsel aktivizme dönüşmektedir. Katılımcılar, eleştiri ve dayanışma söylemleri üzerinden politik doğruluk değerlerini yeniden üretmektedir. Dolayısıyla bu tema, slaktivist eylemlerin yalnızca bireysel vicdan ifadesi değil, toplumda neyin doğru veya kabul edilebilir olduğunu belirleyen bir tartışma alanı olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.18. Eylemlerin Gerçek Hayata Etkisi

Kod Sistemi	George Floyd	Aktivistler	MeToo	Mahsa Amini	TOPLAM
Sokak, Mekân, Beden Eylemleri				■	7
Polis Şiddeti	■				18
Orantısız güç				■	1
Güvenlik Problemi		■			4
Adalet arayışı	■				18
Hukuki Boşluklar			■		4
Adli Sürece Yönelik Tepkiler	■				1
Sanıkları koruma			■		9
Cezaların yetersizliği	■				14
Ceza		■			6
Provokasyon / Provake etme	■				1
Manipülasyon	■				2
Saç kesme eylemini tekelleştirme				■	5
Protesto Etkileri		■			2
Hareketin faydaları			■		9
Protestoculara finanlsal destek çağı	■				2
Mahkeme sonucu	■				1
Ses Getiren Eylem		■			25
Hareketin sonuçları	■				5
Protesto		■			9
Dinsel Etik İtirazlar			■		1
Başörtüsü baskıcı				■	2
Karşı saldırı			■		3
Sanat Üzerinden Protesto		■			13
Sivil protestolar				■	5
Şiddet				■	9
Karşı Saldırı		■			4
TOPLAM	62	63	26	29	180

Kaynak: Lale (2025).

Bu tema, dijital eylemin fiziksel karşılık bulduğu örnekleri temsil etmektedir.

‘Ses getiren eylem’, ‘Polis şiddeti’, ‘Adalet arayışı’ ve ‘Sanat üzerinden protesto’ gibi alt kodları, dijital çağrıların sokakta vücut bulduğunu göstermektedir. Slaktivizme yönelik ‘dijital eylemler gerçek hayatta etkili değildir’ eleştirisi, bu örneklerde görüldüğü gibi her zaman geçerli değildir ve günümüzde geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. George Floyd olayında polis şiddeti, Mahsa Amini’de başörtüsü baskısı, MeToo’da kurum içi cinsel istismar gibi her biri kamusal alanda başlayıp dijital kamusal alanla birlikte dünya çapında yankılar uyandırmış ve büyük eylemlere dönüşmüştür.

Bu değişim, politik doğruculuğun dijital ortamdan gerçek hayata geçerken güvenilir bir temel sağladığını gösteriyor. Böylece eylemler sadece sosyal medyada paylaşılmakla kalmayıp, gerçek hayatta da harekete dönüşüyor.

Bu değişim, politik doğruculuğun dijital ortamdan gerçek hayata geçerken güvenilir bir temel sağladığını gösteriyor. Böylece eylemler sadece sosyal medyada paylaşılmakla kalmayıp, gerçek hayatta karşılığını bulabilmektedir. George Floyd örneği, ‘yaşam hakkı’ ve ‘ırkçılık karşıtlığı’ üzerinden toplumsal hareketi başlatmıştır. İklim aktivistleri, sürdürülebilirlik ve sorumluluk anlayışıyla dijitalden gerçek hayata geçen küresel protestolar düzenlemiştir. MeToo hareketi, dijitalde başlayan itirafları kurumlarda değişimle birleştirerek ‘dijitalden gerçek adalete’ geçişin örneği olmuştur. Mahsa Amini olayı, politik doğruluğun ‘kadınların bedenleri üzerindeki baskı’ konusundaki eleştirisini ortaya koyarak, kadınların bedenlerini bir direniş ve eylem aracı olarak kullanmalarını sağlamıştır. Bu örnekler, politik doğruluk söyleminin dijitalde etik bir rehber olduğunu ve slaktivizmin bu sayede gerçek hayatta etkili hareketlere dönüştüğünü gösteriyor.

Şekil 3.19. Politik/ Söylemsel Dönüşümler

Kaynak: Lale (2025).

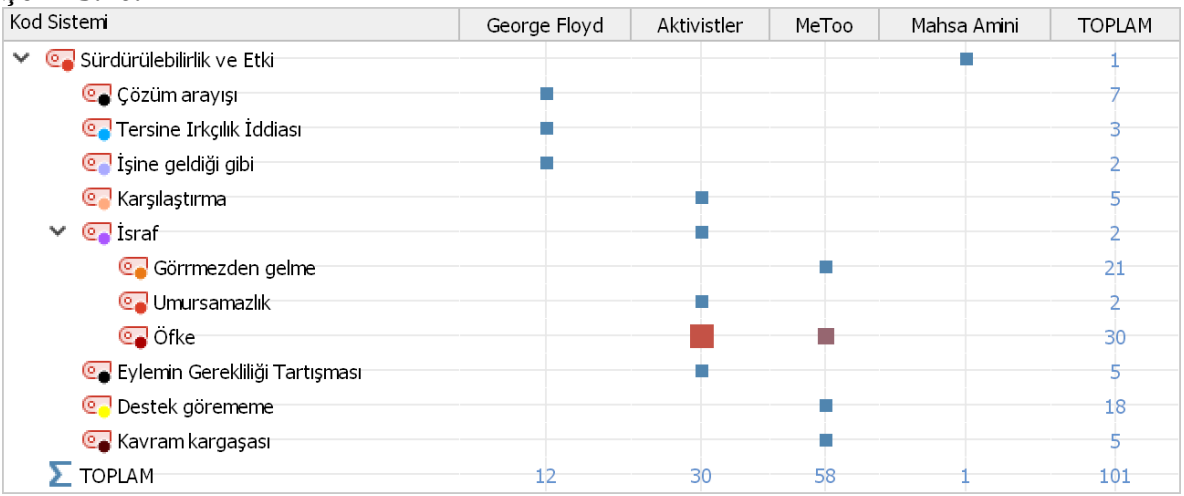
Bu temada ‘Eşitlik’, ‘Irkçılık’ ve ‘Temel hak’ alt kodları öne çıkmaktadır.

Politik doğruculuk söylemi, burada slaktivizmin etik zemini haline gelmiştir.

Kullanıcılar, özellikle George Floyd örneğinde ‘ırkçılık karşıtlığı’, MeToo’da ‘kadın hakları’, Mahsa Amini’de ‘bedensel özgürlük’ ve Aktivistlerde ‘çevresel adalet’ çerçevesinde politik doğruculuğu referans alan bir tutum sergilemektedir. Bu kodlar, çevrimiçi mecraların birer politik anlam üretim alanı haline geldiğini ve slaktivizmin pasif bir tutum olmaktan çıkıp etik-politik bir söyleme dönüştüğünü göstermektedir.

Yani politik doğruluk, bu eylemlerde yalnızca bir ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumsal olarak ‘doğru tarafta’ olmanın bir göstergesi haline gelmiştir. Bu sayede kullanıcılar etik ve ahlaki olarak kabul olan bir pozisyonda durduklarını gösterebilmekte ve dijital kamusal alanda görünürlük kazanabilmektedir.

Şekil 3.20. Sürdürülebilirlik ve Etkisi

Kaynak: Lale (2025).

Bu temada en yüksek yoğunluk ‘Öfke’, ‘Görmezden gelme’ ve ‘Destek görememe’ alt kodlarında gözlemlenmiştir. Bu kodlar, eylemlerin ilk aşamasında yoğun duygusal tepkiler ve adalet arayışıyla başladığını ancak zamanla sürdürülebilirliğin azaldığını göstermektedir. Politik doğruculuk söylemi burada dijital eylemin vicdani bir rahatlaması olarak işlev görmektedir. Katılımcılar paylaşım yaparak, protesto veya tepki göstererek etik sorumluluklarını yerine getirdiklerine inanmakta, bu da toplumsal kabul için tepki gösterildiği ifadelerini doğrular niteliktedir. Ancak kodların dağılımı, bu eylemlerin bazı durumlarda dijital tepki sınırında sıkıştığını ve fiziksel sürekliliğin yalnızca güçlü sembolik olaylarda (örneğin George Floyd, Mahsa Amini) gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda ‘Sürdürülebilirlik ve Etki’ teması, politik doğruculuk kaynaklı vicdani rahatlama ile toplumsal dönüşüm arasındaki ikilemi yansıtmaktadır.

Kısacası dijital cağda politik doğruculuk ile slaktivizm arasındaki ilişki net sınırları olmayan katmanlar üzerinde okunamayacak kadar çok katmanlı ve bağlamsaldır. Slaktivist pratikler yüzeysellik ve etkisizlikle nitelendirilse de bazı durumlarda bu eylemler toplumsal infiale sebep olabilecek etkidedir. Çevrim içi tepkiler kimi zaman devletin politikalarında değişikliğe gitmesine, geri adım atmasına sebep olurken mağdurların sesini daha geniş kitlelere ulaştırmakta ve uzun süredir bastırılan meseleleri kamuoyunun gündemine taşımakta oldukça etkilidir. Bu durum politik doğruculuğun etik duruşla sınırlı kalmayıp dijital mecralarda itici güç olabileceğini göstermektedir.

Dolayısıyla slaktivizm ve politik doğruculuk birbirinden tamamen kopuk ya da zıt olgular olarak değerlendirmek indirgemeci bir yaklaşım olur. Bu iki kavram bağlamsal koşullara bağlı olarak zaman zaman çatışsa da birbirini tamamlayan ve dönüştüren etkileşimlere zemin hazırlayabilir. Bu noktada önemli olan bu pratiklerin içinin nasıl dolduğu, hangi amaçlara hizmet ettiği ve toplumsal dönüşüm potansiyeli taşıyıp taşımadığıdır.

SONUÇ

Bu tez çalışması, dijital kamusal alanda üretilen söylemlerin politik doğruculuk ve slaktivizm kavramları çerçevesinde nasıl biçimlendiğini, görünürlük, sessizlik, temsiliyet ve etik duyarlılık ilişkileri üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Twitter'da 2022-2024 yılları arasında #MahsaAmini, #MeToo, #GeorgeFloyd ve #iklimaktivistleri etiketleri altında paylaşılan 455 tweetin analiz edilmesiyle elde edilen bulgular, dijital eylemliliğin karmaşık, çok katmanlı ve yer yer çelişkili bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Dijital protesto kültürü, yalnızca sembolik ve düşük maliyetli katılım biçimlerini değil, aynı zamanda politik doğruluk normlarıyla şekillenen söylemsel sınırları, temsiliyet mücadelelerini ve duygusal mobilizasyon dinamiklerini de içermekte ve bunları şekillendirmektedir.

Araştırmanın temel bulgularından ilki, politik doğruculuğun dijital kamusal alanın belirleyici normlarından biri hâline geldiğidir. İncelenen tweetlerde söylemlerin büyük ölçüde duyarlılık, ayrımcılık karşıtlığı, kapsayıcılık ve etik temsiliyet ekseninde kurulduğu görülmüştür. Bu durum, dijital kamusal alanı daha görünür, daha etik ve daha kapsayıcı bir pratik alanı hâline getirme potansiyeli taşımaktadır. Ne var ki politik doğruculuk aynı zamanda dijital söylemin sınırlarını belirleyen denetleyici bir mekanizma üretmekte ve hangi ifadelerin meşru veya kabul edilebilir olduğuna ilişkin görünmez kurallar oluşturmaktadır. Bu nedenle eşit temsiliyet iddiası taşıyan dijital alan, kimi durumlarda farklı gruplara söz imkânı sağlarken, kimi durumlarda bu grupların sesini bastıran, söylemsel baskı yaratan ve özdenetimi zorunlu kılan bir yapıya da bürünebilmektedir.

Araştırmada analiz edilen dört protesto hareketi, dijital eylemliliğin bu çelişkili karakterini somut olarak gözler önüne sermiştir. Mahsa Amini protestolarında dijital görünürlük şiddetin küresel düzeyde tanınmasını sağlamış ancak söylemin hızlı

evrenselleşmesi, olayın yerel politik bağlamını silikleştirmiştir. MeToo hareketi kadın dayanışmasını uluslararası ölçekte güçlendirmiş olsa da, söylemler daha çok belirli toplumsal kesimlerin deneyimlerine odaklanmış, cinsiyet ve diğer unsurlardaki çeşitliliği sınırlı biçimde yansıtmıştır. George Floyd protestolarında dijital ağların desteğiyle birlikte polis şiddetinin görünür kılınmasını sağlarken, söylemlerin hızla sembolik destek pratiklerine dönüşmesi yapısal tartışmaların önüne geçmiştir. Çevrecilerin düzenlediği eylem hareketinde ise aktivistler tarafından geniş bir katılım sağlanmış, taşınan mesajlar çoğu zaman performatif bir görünüm kazanarak pratikte gereksiz, zarardan başka bir şey değil gibi söylemler olarak karşılık bulmuştur. Daha sonrasında verilen röportaj ve uzman yorumlarıyla amaç az da olsa anlaşılmaya başlanmıştır. Bu örnekler, dijital eylemlilikte görünürlük ve sembolizmin çoğu zaman içeriksel derinliğin önüne geçtiğini göstermektedir. Araştırmanın ikinci önemli bulgusu, slaktivizmin dijital eylemliliğin temel bir bileşenine dönüşmüş olduğudur. Hashtag paylaşımı, profil çerçevesi değiştirme, duygusal içerik üretme gibi düşük maliyetli katılım biçimleri, kullanıcıların protestolara hızlı ve zahmetsiz biçimde dâhil olmasını sağlamıştır. Bu pratikler geniş kitlelere ulaşma ve farkındalık üretme açısından güçlü bir işlev taşımakla birlikte, politik eylemin sürekliliğini ve derinliğini zayıflatabilmektedir. Slaktivizm, bir yandan bireylerine vicdani rahatlama ve toplumsal konulara görünür biçimde destek sunma imkânı verirken, öte yandan fiziksel, örgütlü ve sürdürülebilir eylemlilik biçimlerinin yerini alan bir yüzeysellik üretebilmektedir. Bununla birlikte çalışma, slaktivizmin tamamen etkisiz bir pratik olmadığını, kimi durumlarda fiziksel protestoları tetiklediğini, duygusal mobilizasyon sağladığını ve kamuoyu baskısı oluşturabildiğini de göstermektedir. Dolayısıyla slaktivizm, dijital çağın protesto biçimlerini tamamen dönüştüren, isteğe göre katılım imkânı sunan çok katmanlı bir eylemlilik türü olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada kuramsal açıdan, politik doğruluk ve slaktivizm kavramlarını birlikte ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, dijital kamusal alandaki söylemlerin yalnızca tek yönlü bir baskı ya da yüzeysellik üretmediğini aksine, politik doğruculuk ve slaktivizmin birbirini hem sınırlayan hem de tamamlayan iki temel dinamik olarak işlediğini göstermektedir. Politik doğruculuk, dijital alanın etik sınırlarını tanımlayarak duyarlılığı, kapsayıcılığı ve ayrımcılık karşıtlığını güçlendirmekte, böylece kullanıcıların söylem üretirken belirli normlara

bağlı kalmasını teşvik etmektedir. Buna karşılık slaktivizm, düşük maliyetli katılım biçimleriyle geniş bir kullanıcı kitlesini harekete geçirerek dijital eylemliliği yaygınlaştırmakta ve protestoların görünürlüğünü artırmaktadır. Bu nedenle iki kavram, dijital eylemliliğin hem kapsamını hem de sınırlarını belirleyen bir etkileşim alanı oluşturmakta ve dijital protestoların hızını, yönünü ve söylemsel içeriğini birlikte şekillendirmektedir. Ancak bu iki dinamiğin iç içe geçmesi, dijital eylemliliğin çoğu zaman performatif bir görünürlük ile gerçek toplumsal dönüşüm arasında sıkışmasına neden olmaktadır. Kullanıcıların etik bir duruş sergileme motivasyonuyla ürettikleri içerikler, kimi zaman sembolik destekten öteye gidememekte, bu durum politik doğruculuğun söylemsel baskısı ile slaktivizmin yüzeyselleştirici etkisinin aynı anda devreye girdiğini göstermektedir. Böylece dijital kamusal alan, bir yandan katılım ve görünürlük açısından önemli fırsatlar sunarken, diğer yandan söylemsel tekrarlar, yüzeysel eylemlilik biçimleri ve belirli kural ve düzene uyma baskısı gibi sınırlamalar üretmektedir. Bu çelişkili yapı, dijital çağın protesto kültürünün temel özelliğini oluşturmakta ve dijital eylemliliğin doğasını anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. İlk olarak, Twitter API erişiminin kısıtlanması nedeniyle veri setinin manuel olarak oluşturulması, seçilen tweetlerin sayısını ve örneklemin kapsamını belirli ölçüde sınırlandırmıştır. İkinci olarak çalışma yalnızca Twitter platformuna odaklanmıştır. Instagram, TikTok, YouTube gibi farklı platformlarda üretilen dijital protesto söylemleri farklı algoritmik yapılar ve kullanıcı pratikleri nedeniyle değişiklik gösterebilir. Ayrıca analiz edilen protestolar, küresel görünürlüğü yüksek kampanyalardan oluştuğu için yerel, mikro ölçekli veya belirli topluluklara özgü dijital eylemlilik biçimleri bu araştırmanın kapsamı dışında kalmıştır. Bu nedenle çalışma, dijital protestoların tüm çeşitliliğini temsil etme iddiası taşımamakta, belirli tematik alanlar üzerinden bir söylem analizi sunmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, dijital kamusal alanda üretilen söylemlerin politik doğruluk ve slaktivizm etrafında nasıl biçimlendiğini bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, dijital eylemliliğin hem etik temsiliyet, farkındalık ve görünürlük açısından güçlü olanaklar sunduğunu, hem de yüzeyselleşme, sembolik katılım ve söylemsel baskı gibi sınırlayıcı unsurlar barındırdığını göstermektedir. Dijital protesto kültürü, bu iki karşıt gücün etkileşimiyle şekillenen, zaman zaman dönüştürücü

olabilen ancak aynı zamanda kendi içinde çelişkiler taşıyan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle dijital kamusal alan, toplumsal değişim için hem yeni fırsatlar sağlayan hem de bu değişimin sınırlarını belirleyen dinamik ve çok katmanlı bir alan olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Abay Cansabuncu, İ. (2013). *Türkiye'de Yeni Medya Yayıncılığı ve Yeni Medya Ürünlerinden Bir Örnek: Magezin Tablet Dergisi.* İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Gazetecilik Ana Bilim Dalı.

ABD'den Floyd gösterisi sonrası yağma manzaraları. (2020, Mayıs 31). [Video recording]. https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/abdden-floyd-gosterisi-sonrasi-yagma-manzaralari/17

Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion* (Second edition). Edinburgh University Press.

Akbayır, Z. (2008). *Yeni iletişim ortamı olarak kurumsal bloglar: Türkiye'deki blog kullanımları üzerine bir inceleme / Yeni iletişim ortamı olarak kurumsal bloglar: Şirketler üzerine bir araştırma? Türkiye'de blog kullanımı*. Marmara Üniversitesi.

Ali Ekmekçi. (2025). *The Case Of Polıtıcal Correctness: Freedom Of Speech, Recognıtıon, And Epıstemıc Injustıce* [İstanbul Teknik Üniversitesi]. Tez-mer.

Allan, S., & Thorsen, E. (2009). *Citizen Journalism: Global Perspectives*. Peter Lang Inc., Uluslararası Akademik Yayıncılar.

Amine Çil. (2024). *Post Truth Çağ Ve Politik Doğruculuk Ekseninde Avrupa'da Mülteci Krizi: Almanya Örneği* [Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı]. file:///C:/Users/esmaa/Downloads/866103%20(1).pdf

Anadolu Ajansı (Direktör). (2022). *İklim aktivistleri neden sanatı hedef alıyor?* [Video recording]. https://www.youtube.com/watch?v=svhincf0ar4

Arklan, Ü., & Kartal, N. Z. (2018). Y kuşağının içerik tüketicisi olarak youtube kullanımı: kullanım amaçları, kullanım düzeyleri ve takip edilen içerikler üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, *6*(2), 929-965. https://doi.org/10.19145/e-gifder.443959

Atıcı, B., & Yıldırım, S. (2010). *Web 2.0 Uygulamalarinin E-Öğrenmeye Etkisi.*

Avcil, C. (2021). Kamusal Alanı Dijitalleşme Çerçevesinde Yeniden Okumak. *Liberal Düşünce Dergisi*, *26*(103), 81-100. https://doi.org/10.36484/liberal.954382

Aydoğan, F., & Kırık, A. M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, *18*, 58-69.

Aymaz, G. (2018). *Dijital Aktivizm ve Sosyal Medyada Yeni Toplumsal Hareketler*. *8*(16), 161-178.

Bastos, M. T., Mercea, D., & Charpentier, A. (2015). Tents, Tweets, and Events: The Interplay Between Ongoing Protests and Social Media. *Journal of Communication*, *65*(2), 320-350. https://doi.org/10.1111/jcom.12145

Başoğlu, M. (2024). Bir Adalet Teorisi: Hakkaniyet Olarak Adalet. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, *37*, 241-257. https://doi.org/10.53844/flsf.1428513

Başyiğit, T. (2022). Tarih, Tarihçi Ve Sosyal Medya: Prof. Dr. Bayram Bayrakdar. *Asya Studies*, *6*(Special Issue (Özel Sayı) 2), 47-52. https://doi.org/10.31455/asya.1020071

Bat, Z. B. A. V. M., Vural, Z. B. A., & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortami Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştirma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, *5*(20), 3348-3382. https://doi.org/10.19168/jyu.65130

Baudrillard, J. (2012). *The consumer society: Myths and structures* (Reprinted). SAGE.

Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite* (S. O. Çavuş, Çev.). Can Yayınları.

Bayram, A. K. (2011). *Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi*. *61-62*, 111-120.

Black, L. (2015). *"Political Correctness Has No Sense of Humor": Lewis Black on Comedy* [Mülakat]. https://bigthink.com/videos/lewis-black-political-correctness-is-between-uptight-and-stupid/

Bloom, A. (2012). *Closing of the American Mind*. Simon & Schuster. https://www.simonandschuster.com/books/Closing-of-the-American-Mind/Saul-Bellow/9781451683202

Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler / Eylem Kuramı Üzerine*. Kesit yayıncılık.

Bowman, S., & Willis, C. (2003). *We Media: How Audiences Are Shaping the Future of News and Information*. The Media Center at the American Press Institute.

Boyd, D., Marwick, A., Aftab, P., & Koeltl, M. (2009). The Conundrum of Visibility: Gençlerin güvenliği ve İnternet. *Journal of Children and Media*, *3*(4), 410-419. https://doi.org/10.1080/17482790903233465

Bronowski, J. (2013). *The Ascent Of Man*. BBC Books.

Browne, A., & Conway, D. (2006). *The Retreat of Reason: Political Correctness and the Corruption of Public Debate in Modern Britain* (2. ed). Civitas, Inst. for the Study of Civil Soc.

Butler, J. (2021). *Excitable Speech: A Politics of the Performative* (Routledge Classics edition). Routledge Classics.

Butler, L. (1994). Gender differences in depressed mood in a college sample. *Sex Roles*, *30*, 331-346. https://doi.org/10.1007/BF01420597

Calhoun, C. (1993). *Habermas and the Public Sphere*. MIT Press.

Cameron, D. (2012). *Verbal Hygiene* (0 bs). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203123898

Campbell, B., & Manning, J. (2018). *The Rise of Victimhood Culture: Microaggressions, Safe Spaces, and the New Culture Wars*. Palgrave Macmillan.

Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi / Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Cereci, S. (2021). *İletişim Sosyolojisi*.

Cevizoğlu, M. H. (2021). *Modernleşmenin "Modern" Bir Eleştirisi Olarak Yenitoplumsal Hareketler Ve Yeni Kavram Önerisi: "Yenitoplumsal Eylemsizlik Modeli"*. https://doi.org/10.29228/Joh.50029

Chandler, D., & Munday, R. (2016a). Clicktivism. Içinde *A Dictionary of Social Media*. Oxford University Press. https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191803093.001.0001/acref-9780191803093-e-184

Chandler, D., & Munday, R. (2016b). Slacktivism. Içinde *A Dictionary of Social Media*. Oxford University Press. https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191803093.001.0001/acref-9780191803093-e-1348

Choudhury, N. (2014). *World Wide Web and Its Journey from Web 1.0 to Web 4.0*. *5*.

Christensen, H. S. (2011). Political Activities on the Internet: Slacktivism or Political Participation by Other Means? *First Monday*. https://doi.org/10.5210/fm.v16i2.3336

Clark, F. (2005, Aralık 13). Neologism. *slacktivist*. https://www.patheos.com/blogs/slacktivist/2005/12/13/neologism/

Correa, T., Hinsley, A. W., & Gil de Zúñiga, H. (2025). (PDF) Who Interacts on the Web?: The Intersection of Users' Personality and Social Media Use. *ResearchGate*. https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.09.003

Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Ed.; 3.Baskıdan Çeviri). Siyasal Kitabevi.

Çam, A. (2013). *Judith Butler: Toplanma Hakkı ya da Halk Kimdir?* https://www.academia.edu/5299181/Judith_Butler_Toplanma_Hakk%C4%B1_ya_da_Halk_Kimdir

Çelik, E. (2013). Nefret Söylemi Ifade Özgürlüğünün Neresinde. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *4*(2), 205-240.

Çelik, Z. (2012). *"Neoliberalizmin Kısa Tarihi" (Kitap Eleştiri)*. Unpublished. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15440.53761

Çetin, N. (2021). Toplumsal Aidiyet Kapsamında Benimsenmiş ve Kimlik Temsili Sorumluluğunu Üstlenmiş Görsel Göstergeler. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, *9*, 240-258. https://doi.org/10.46250/kulturder.923391

Çetin, Ş. E., & Ayhan, A. (2020). Katılımcı Kültür Olgusu Bağlamında Sosyal Medya: Netnografik Bir Analiz. *Intermedia International E-journal*, *7*(12), 47-69.

Çetinkaya, Y. D. (2021). *Toplumsal Hareketler* (5. bs). https://iletisim.com.tr/kitap/toplumsal-hareketler/8137?srsltid=AfmBOoqgT2X6ZTQkTuSVBLmv1sZgZ51vjCzEmr15p4dh_z8s_-RNLgFJ

DataReportal. (2025, Nisan 23). *Digital 2025 April Global Statshot Report*. DataReportal – Global Digital Insights. https://datareportal.com/reports/digital-2025-april-global-statshot

Davarcı, A. S. (2019, Mayıs 4). Politik Doğruculuk Üzerine Bir Tartışma • Başlangıç Noktası. *Başlangıç Noktası*. https://baslangicnoktasi.org/politik-dogruculuk-uzerine-bir-tartisma2/

Dean, J. (2010). *Blog Theory*. Polity.

Debord, G. (2021). *Gösteri Toplumu* (A. Ekmekçi & O. Taşkent, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Demir, Z. (2018). *Kamusal Alan ve Medya İlişkisi Üzerine Yeniden Düşünmek: "Akil İnsanlar Heyeti" Örneği*.

Denning, D. E. (2000). *Activism, Hacktivism, and Cyberterrorism: The Internet as a Tool for Influencing Foreign Policy*.

Doğanay, Ü., Keneş, H. Ç., Agtaş, Ö., Ecevitoğlu, P., Kaya, A. C., Danzikyan, Y., Benlisoy, F., Dinçer, C. G., Mol, M. D., Güleç, E., Uysal, A., Çelenk, S., Yıldız, P., Göregenli, M., Taştan, İ. Ö., & Özinanır, C. I. (2018). *Ayrimciliğin Yüzleri*.

Kapasite Geliştirme Derneği. https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Ayrimcilik_yuzleri.pdf#page=16.00

Duncan, L. E., Helm, E., & Kazarov, O. (2025). Is Performative Activism Always Bad? A Qualitative Case Study. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, *25*(2), e70016. https://doi.org/10.1111/asap.70016

Durgun, G. B., & Yaman, H. (2017). *İdeoloji, Dil ve Sembol Bağlamında Medya ve Siyaset*. *4*(7).

Dyer, R. (2002). *The Matter of Images: Essays on Representations* (2. ed). Routledge.

Ekins. (2017, Ekim 31). *The State of Free Speech and Tolerance in America*. Cato Institute. https://www.cato.org/survey-reports/state-free-speech-tolerance-america

Emchiyeva, G. (2019). *İkincil Toplumsallaşma Aracı Olarak Yeni Medya Ve Iletişim Süreçlerini Pierre Bourdieu'nün Sosyolojik Yaklaşımı Ile Değerlendirmek: Blogosfer Ve Blogger Ilişkisi / Assessing New Media and Communication Processes as a Secondary Socialization Tool Using Pierre Bourdieu's Sociological Approach: The Blogosfer and the Blogger Relationship*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı.

Epstein, R. A. (2024, Kasım 18). Trump, A La Carte. *Hoover Institution*. https://www.hoover.org/research/trump-la-carte

Erdoğan, H. N. Ö. (2021). Yeni Toplumsal Hareketler Bağlaminda Kadin Hareketleri: Dijital Aktivizm. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(2), 112-119. https://doi.org/10.33537/sobild.2021.12.2.11

etymonline. (t.y.-a). Politic—Etymology, Origin & Meaning. Içinde *Etymonline*. Geliş tarihi 15 Ekim 2025, gönderen https://www.etymonline.com/word/politic

etymonline. (t.y.-b). Search "Correctness" on Etymonline. Içinde *Etymonline*. Geliş tarihi 15 Ekim 2025, gönderen https://www.etymonline.com/search?q=correctness

Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni* (1. bs). Gümüş Basımevi.

Foucault, M. (2020). *Deliliğin Tarihi* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.

Gençoğlu, F. (2024). Madun Karşı-Kamusallığı Bağlamında Türkiye'de Kadınlar, Adalet ve Sosyal Medya. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, *7*(1), 284-310. https://doi.org/10.33708/ktc.1329231

George H. W. Bush (Direktör). (1991, Mayıs 4). *Commencement Address at University of Michigan* [Video recording]. Ann Arbor, Michigan, USA. https://www.youtube.com/watch?v=W6kW4aPJ4js

Gill, R., & Orgad, S. (2018). The Shifting Terrain of Sex and Power: From the 'Sexualization of Culture' to # MeToo. *Sexualities*, *21*(8), 1313-1324. https://doi.org/10.1177/1363460718794647

Gladwell, M. (2020). *Etkileşim » Submission » Küçük Değişim: Devrim Neden Tweet'lenmeyecek?* (O. Şeker, Çev.). https://dergipark.org.tr/en/pub/usuifade/issue/57217/808351

Gök Tokgöz, Ö., & Altın, M. A. (2022). The Development of Internet Web 1.0 to Web 3.0 and Its Effects on Architectural Education. *Eskişehir Technical University Journal of Science and Technology A - Applied Sciences and Engineering*, *23*, 144-155. https://doi.org/10.18038/estubtda.1171044

Gramsci, A. (1986). *Hapishaneden Mektuplar*. Onur Yayınları.

Gülçay, H., & Balcı, E. V. (2018). Medya Ve Gelişim: Yakin Geleceği Üzerine Öngörüsel Değerlendirmeler. *Kurgu*, *26*(3), 238-247.

Gürel, E., & Nazlı, A. (2019). Dijital Aktivizm: Change.org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(4), 187-206. https://doi.org/10.18037/ausbd.668642

Gürler, G. (2020). Ofansif Mizah, Toplumsal Eşitsizlikler ve Politik Doğruculuk: Stand-Up Komedileri Üzerine Eleştirel Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, *7*(1), 137-166. https://doi.org/10.24955/ilef.736032

Habermas, J. (1997). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* (1. bas). İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı* (M. Tüzel, Çev.). Kabalcı Yayınları.

Haibo, Y., Elhai, J. D., & Montag, H. (2025). On the Psychology of TikTok Use: A First Glimpse From Empirical Findings. *ResearchGate*. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673

Hakverdigil, R. K. (t.y.). *Hakverdigil—Toplumsal Hareketlerin Dijital Dönüşümü Slaktivizm.pdf*.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage.

Halupka, M. (2014). *Clicktivism: Sistematik Bir Sezgisel Yöntem*.

Hearn, A. (2008). Meat, Mask, Burden: Probing the Contours of the Branded `self`. *Journal of Consumer Culture*, *8*(2), 197-217. https://doi.org/10.1177/1469540508090086

Heath, R., & Borda, J. L. (2021). Reclaiming Civility: Towards Discursive Opening in Dialogue and Deliberation. *Journal of Deliberative Democracy*, *17*(1), Article 1. https://doi.org/10.16997/jdd.976

hooks, bell. (2007). *Black Looks: Race and Representation* (Nachdr.). South End Press.

Hooks, B. (2014). *Feminism Is for Everybody: Passionate Politics* (2. bs). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315743189

Hughes, G. (2009). *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*. https://www.researchgate.net/publication/290230656_Political_Correctness_A_History_of_Semantics_and_Culture

Işik, E., & Semerci, Ç. (2019). *Eğitim Alanı Nitel Araştırmalarında Veri Üçgenlemesi Olarak Odak Grup Görüşmesi, Bireysel Görüşme ve Gözlem*.

Jessop, B. (2005). *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet* - (A. Özkazanç & B. Yarar, Çev.; 1.). İletişim Yayınları.

Jhally, S., Patierno, M., Jhally, S., & Hirshorn, H. (2014). *Bell Hooks—Cultural Critisicm & Transformation*.

Juris, J. S. (2005). The New Digital Media and Activist Networking within Anti–Corporate Globalization Movements. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, *597*(1), 189-208. https://doi.org/10.1177/0002716204270338

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2025). Social media: Back to the roots and back to the future | Request PDF. *ResearchGate*. https://doi.org/10.1108/13287261211232126

Karaduman, M. (2002). *Değişen Iletişim Ortamı, Yeni Medya Ve Internet Gazeteciliği / Changing Communication Environment, New Media and Internet Journalism*. Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı.

Karagöz, K. (2013). Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler Ve Dijital Aktivizm Hareketleri. *İletişim ve Diplomasi*, *1*, 131-156.

Karayilan, G. (t.y.). *Planlanmış Davranış Teorisinin Slaktivizme Etkisi: Twitter Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma.*

Kaun, A., & Uldam, J. (2018). Digital Activism: After the Hype. *New Media & Society*, *20*(6), 2099-2106. https://doi.org/10.1177/1461444817731924

Kellner, D. (2004). *The New Left and the 1960s: Collected Papers of Herbert Marcuse*. Routledge.

Keskin, S. (2023). 1960 Sonrası Toplumsal Hareket Teorileri ve Çerçeveleme Teorisinin Önemi. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *9*(2), 143-166.

Keskinbıçkı, B. (2019). *Yeni Medya Ve Demokrasi Ilişkisi: Yeni Medyanın Demokrasiyi İşlevselleştirme Potansiyeli Üzerine Bir Çalışma / Yeni Medya Ve Demokrasi Ilişkisi: Yeni Medyanın İşleyen Demokrasi Potansiyeli Üzerine Bir Çalışma*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Gazetecilik Ana Bilim Dalı / Genel Gazetecilik Bilim Dalı.

Kiriyama, G. (2010, Mayıs 6). Students Kicked Off Campus for Wearing American Flag Tees. *NBC Bay Area*. https://www.nbcbayarea.com/news/local/students-wearing-american-flag-shirts-sent-home/2094735/

Kongar, E. (2019). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi.

Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivizm ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1-1. https://doi.org/10.26466/opus.665241

Krapp, P. (2005). Terror and Play, Or What Was Hacktivism? *ResearchGate*. https://doi.org/10.1162/152638105774539770

Kubatov, E. (2004). Meral Özbek Kamusal Alan.pdf. *HİL Yayınları*. https://www.academia.edu/29746174/Meral_%C3%96zbek_Kamusal_Alan_pdf

Kumtepe, M. A. (2023). Politik Doğruculuğu Karşıtıyla Düşünmek: Anti – Politik Doğruculuk. *Kültür ve İletişim*, *26(2)*(52), Article 52. https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.1308858

Landman, A. (2008, Haziran 2). Corporate-Sponsored "Slacktivism": Bigger and More Dangerous than the Urban Dictionary Realizes. *PR Watch*. https://www.prwatch.org/news/2008/06/7403/corporate-sponsored-slacktivism-bigger-and-more-dangerous-urban-dictionary-realize

Limon, S., Kara, N. O., & Antalyalı, Ö. L. (2019). Yönetim Literatüründe Stereotip (kalipyargi) Kavrami: Ulusal Ve Uluslararasi Alandaki Yönetim Araştirmalari Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *10*(23), 195-211. https://doi.org/10.21076/vizyoner.482558

Loader, B. D., & Mercea, D. (2011). NETWORKING DEMOCRACY?: Social Media Innovations and Participatory Politics. *Information, Communication & Society*, *14*(6), 757-769. https://doi.org/10.1080/1369118X.2011.592648

Lyotard, J. F. (2000). *Postmodern Durum* (A. Çiğdem, Çev.). Vadi Yayınları.

Majchrzak, A., Faraj, S., Kane, G. C., & Azad, B. (2013). The Contradictory Influence of Social Media Affordances on Online Communal Knowledge Sharing. *Journal of Computer-Mediated Communication*, *19*(1), 38-55. https://doi.org/10.1111/jcc4.12030

Manovich, L. (2001). *The Language of New Media* (8. print). MIT Press.

Mayfield, A. (2008). *What Is Social Media?* https://crmxchange.com/uploadedFiles/White_Papers/PDF/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf

#MeToo Hareketinin Beşinci Yılı: Ne Değişti? (2022, Ekim 15). BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/articles/crg3jk3rzweo

Millhiser, I. (2022, Nisan 14). *A New Supreme Court Case Makes George W. Bush Look Like a Racial Justice Crusader*. Vox. https://www.vox.com/2022/4/14/23022265/supreme-court-affirmative-action-coalition-tj-fairfax-school-george-bush-race

Mora, N. (2008). (Media and Cultural Identity. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/26502762_Media_and_cultural_identity

Morozov, E. (2009). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*.

Morozov, E. (2011). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*.

Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. Coronet Books.

Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri (1-2 Takım)* (E. Akkaş, Ed.; Ö. Akkaya, Çev.). Siyasal Kitabevi.

Nitel Araştırmaya Giriş = Becoming Qualitative Researchers: An Introduction (5.baskı) (with Glesne, C., Ersoy, A., & Yalçınoğlu, P.). (2015). Anı Yayıncılık.

Oakes, C. (1999, Ekim 22). Monitor This, Echelon. *Wired*. https://www.wired.com/1999/10/monitor-this-echelon/

O'Reilly, T. (2007). *What Is Web 2.0: Design Patterns And Business Models For The Next Generation Of Software | Request PDF*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/24114032_What_Is_Web_20_Design_Patterns_And_Business_Models_For_The_Next_Generation_Of_Software

Oxford. (t.y.). *Politik Doğruluk, Anlamları, Etimoloji Ve Daha Fazlası | Oxford İngilizce Sözlüğü*. Geliş tarihi 14 Nisan 2025, gönderen https://www.oed.com/dictionary/political-correctness_n

Özçağlayan, M. (2014). Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi, 13*(13), 131-159.

Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). *Journal of World of Turks*. *7*(1).

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice* (Fourth edition). SAGE Publications, Inc.

Pérez De La Fuente, O. (2019). On Political Correctness. *Social Sciences, 8*(10), 277. https://doi.org/10.3390/socsci8100277

Personeli, C. N. N. (2016, Kasım 9). *Here's the full text of Donald Trump's victory speech | CNN Politics*. https://www.cnn.com/2016/11/09/politics/donald-trump-victory-speech/index.html

Rawls, J. (2003). *A theory of justice* (Rev. ed., 5.-6. printing). Belknap Press of Harvard Univ. Press.

Rawls, J. (2015). *Bir Adalet Teorisi* (V. A. Coşar, Çev.). İmaj Yayınevi.

Robert Sparrow. (2022). Talking Sense about Political Correctness. *ResearchGate*. https://doi.org/10.1080/14443050209387772

Said, E. W. (1998). *Oryantalizm*.

Saldana, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Salıya, D. A. (2015). Adalette Kıstas Arayışı: Tanıma Mı, Yeniden Dağıtım Mı, Temsil Mi? Nancy Fraser'da Alternatif Bir Koalisyon Örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 1*(3), 722-729. https://doi.org/10.24289/ijsser.279151

Schaaf, M., & Quiring, O. (2023). The Limits of Social Media Mobilization: How Protest Movements Adapt to Social Media Logic. *Media and Communication, 11*(3). https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6635

ScienceDirect. (t.y.). *Metanarratifler*. Geliş tarihi 16 Ekim 2025, gönderen https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/metanarratives

Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations:* Penguin Publishing Group. https://www.amazon.com/Here-Comes-Everybody-Organizing-Organizations/dp/0143114948

Smith, A. (2018). *Ahlaki Duygular Kuramı* (D. Kızılay, Çev.). Pinhan Yayıncılık.

Solmaz, B., Torun, B. U., Tarakci, H. N., & Yüksek, Ö. (2017). HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN GÖZÜNDEN HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİ. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *38*, Article 38.

Sözen, E. (2017). *Söylem Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. Profil Kitap.

Statista. (2025). *WhatsApp: Number of monthly active users 2025*. Statista. https://www.statista.com/statistics/260819/number-of-monthly-active-whatsapp-users/

Sutkutė, R. (2018). (PDF) Social media as a tool of resistance or a new form of slacktivism? *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/328942354_Social_media_as_a_tool_of_resistance_or_a_new_form_of_slacktivism

Südemen, M. (2025). Dijital Aktivizm Kavramina Yönelik Bibliyometrik Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *34*(2), 1322-1335. https://doi.org/10.35379/cusosbil.1633734

Şenses, O. İ. (2023). Ahlaki Duygular Kuramı Üzerine Bir Değerlendirme: Ahlakın Zenginlikle Bitmeyen İmtihanı. *Fiscaoeconomia*, *7*(3), 1977-1989. https://doi.org/10.25295/fsecon.1262967

TDK. (t.y.-a). *Gazete Sözlük Anlamı*. https://sozluk.gov.tr/

TDK. (t.y.-b). *Internet Ne Demek TDK Sözlük Anlamı*. Geliş tarihi 22 Ağustos 2025, gönderen https://sozluk.gov.tr/?kelime=internet

TDK. (t.y.-c). *Medya Ne Demek TDK Sözlük Anlamı*. Geliş tarihi 22 Ağustos 2025, gönderen https://sozluk.gov.tr/?kelime=medya

TDK. (t.y.-d). *Sosyal Medya Ne Demek TDK Sözlük Anlamı*. Geliş tarihi 22 Ağustos 2025, gönderen https://sozluk.gov.tr/?kelime=sosyal medya

TDK. (t.y.-e). *Stereotip ne demek TDK Sözlük Anlamı*. Geliş tarihi 24 Haziran 2025, gönderen https://sozluk.gov.tr/?kelime=stereotip

TDK. (t.y.-f). *Temsil TDK anlamı*. Geliş tarihi 19 Nisan 2025, gönderen https://sozluk.gov.tr/?kelime=temsil

Thompson, J. B. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford University Press.

Tokgöz, O. (2003). Türkiye ’de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi. *Kültür ve İletişim, 6 (1)*(11), 9-32.

Tompkins, P. F. (2015). *In Comedy, Nothing Is Off Limits, but Political Correctness Does Make for Better Jokes* [Kişisel iletişim].

Trends.google.com/trends/. (2022, 2023). https://trends.google.com/trends/

TRT. (2018, Temmuz 9). *Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı 66 Yıl Önce İTÜ TV Ile Başladı*. https://www.trthaber.com/haber/yasam/turkiyede-televizyon-yayinciligi-66-yil-once-itu-tv-ile-basladi-374024.html

Tuğtekin, E. B., & Dursun, Ö. (2021). Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, *2021*(55), Article 55. https://doi.org/10.47998/ikad.900821

Turhan, D. G. (2017). DİJİTAL AKTİVİZM. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *26*, Article 26.

Tüfekci, Z. (2019). Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, *3*(5), 380-382. https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-05-08

Uluç, Ö. (2013). *Kamusal Alanda Din* (1. Baskı: 2013). Yarın Yayırları.

Vance, C. S., Allison, D., Nestle, J., Dimen, M., & Quintanales, M. (1982, Nisan 24). *The ESSE Messenger*. The Scholar and the Feminist IX: Towards a Politics of Sexuality, Barnard College (Columbia University'ye bağlı bir kadın koleji, New York).

Vural, İ., Tuna, Y., Birsen, Ö., Erzurum, F., Küçük, M., & Çolak, F. (2012). İletişim. *Ankara: Pegem Akademi*.

Wang, Q., Wu, C., & Sun, Y. (2015). Evaluating corporate social responsibility of airlines using entropy weight and grey relation analysis. *Journal of Air Transport Management*, *42*, 55-62.

WeAreSocial,. (2019). Blog. *We Are Social UK*. https://wearesocial.com/uk/blog/

Wilson, J. K. (1995). *The Myth of Political Correctness: The Conservative Attack on Higher Education*. Duke University Press.

Yardibi, F., & Adalı, G. (2025). Dijital Aktivizm Ve Toplumsal Cinsiyet Odağındaki Araştırmaların Bibliyometrik Analizi: Mevcut Eğilimler Ve Gelecek Yönelimler. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, *8*(1), 124-147. https://doi.org/10.33708/ktc.1603132

Yegen, C. (2014). *Slacktivism As a Form of Digital Activism: Example of Change.org*. *4*(2), 84-108.

Yıldırım, Y. (2021). *Toplumsal Değişme Kavrami Bağlaminda 1960'li Yillardan 1980'lere Toplumsal Güçler*.

Yılmaz, S. R. (2017). The Role of Social Media Activism in New Social Movements: Opportunities and Limitations. *International Journal of Social Inquiry*, *10*(1), Article 1.

Yılmazsoy, B., & Kahraman, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sosyal Medyayı Eğitsel Amaçlı Kullanımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Facebook Örneği. *Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Dergisi*, *6*(1), 9-20.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (C. 5). sage.

Yücel, Y. (2020). Etkili Politik Katılım Yolu mu, Bireysel Tatmin mi? Change.org Üzerinden Çevrimiçi İmza Kampanyalarına Katılım Davranışlarının İncelenmesi. *İlef Dergisi*. https://doi.org/10.24955/ilef.826068

Yüksel, E. (2001). *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Çizgi Kitabevi.

Zizek, S. (1989). *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.

Zizek, S. (2008). *Kaybedilmiş Davaların Savunusu Adına* (C. Özdağ, Çev.). Epos Yayınları.

Zizek, S. (2011). *Ahir Zamanlarda Yaşarken* (E. Ünal, Çev.; 2.bs). Metis Yayınları.

Žižek, S., & Birkan, T. (2005). *Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş* (2. bs). Metis.

Zorell, C. V., & Denk, T. (2021). Political Consumerism and Interpersonal Discussion Patterns. *Scandinavian Political Studies*, *44*(4), 392-415. https://doi.org/10.1111/1467-9477.12204